

თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი
TBILISI TEACHING UNIVERSITY

საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული
კონფერენცია

თანამედროვე გამოწვევები,
მეცნიერების აქტუალური
პრობლემები და ევროინტეგრაცია

International Scientific and Practical
Conference

MODERN CHALLENGES,
CURRENT SCIENTIFIC PROBLEMS
AND EU INTEGRATION

თბილისი - TBILISI
22-23 ნოემბერი, 2017
NOVEMBER 22-23, 2017

თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი
TBILISI TEACHING UNIVERSITY

ვარშავის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტი
Warsaw University of Humanities (Warsaw, Poland)

რუმინეთის ბანატის სოფლის მეურნეობის უნივერსიტეტი
Banat's University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine
"King Michael I of Romania" of Timisoara (Timisoara, Romania)

უკრაინის დრაგომანოვის სახელობის პედაგოგიური უნივერსიტეტი
National Pedagogical Dragomanov University (Kiev, Ukraine)

საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის

თანამედროვე გამოწვევები, მეცნიერების აქტუალური
პრობლემები და ევროინტეგრაცია

შრომათა კრებული
I

International Scientific and Practical Conference
Modern Challenges, Current Scientific Problems
And EU Integration
Conference Proceedings
I

თბილისი - Tbilisi

22-23 ნოემბერი, 2017
November 22-23, 2017

UDC (უაკ) 378.4(479.22-25)(063)

თ-388

ISSN 2587-4748

უნივერსიტეტის მისამართი : ქ. თბილისი, ეგ. ნინოშვილის ქ. N55

ვებ-გვერდი www.tu.edu.ge

ელ.ფოსტა: info@tu.edu.ge

ტელ: 2969044

University address: Tbilisi, Eg. Ninoshvili st. N55

Web-page: www.tu.edu.ge

E-mail: info@tu.edu.ge

Tel: 2969044

გამომცემლობა „მწიგნობარი“

კონფერენციის საორგანიზაციო კომიტეტი

თავმჯდომარე:

ლევან ჯანგულაშვილი - რექტორი, ასოცირებული პროფესორი , აკადემიური დოქტორი

კონფერენციის საორგანიზაციო საქმიანობაზე პასუხისმგებელი პირი -

თამარ ჯანგულაშვილი -პრორექტორი, პროფესორი

საორგანიზაციო კომიტეტის წევრები:

რევაზ ჯავახიშვილი - ჟურნალ „მეცნიერება და ცხოვრების“ მთავარი რედაქტორი
ლია მენტეშაშვილი -ჟურნალ „მეცნიერება და ცხოვრების“ სარედაქციო-საბჭოს
პასუხისმგებელი მდივანი

თინა ბარისაშვილი - ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის უფროსის მოადგილე
ნათელა სულაქველიძე - ბიბლიოთეკის ხელმძღვანელი

კონფერენციის სამეცნიერო კომიტეტი:

დავით ჯანგულაშვილი - პროფესორი

სოლომონ პავლიაშვილი- პროგრამების კოორდინატორი,პროფესორი

დავით გუბელაძე - ინჟინერიის მიმართულების ხელმძღვანელი

ვიქტორან დრუჩენკო - უკრაინის დრაგომანოვის სახელობის ეროვნული პედაგოგიური
უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი

ვლადიმერ ლავრინენკო - უკრაინის დრაგომანოვის სახელობის ეროვნული
პედაგოგიური უნივერსიტეტის პრორექტორი, პროფესორი

პიოტრ როზვადოვსკი - ვარშავის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტის დამფუძნებელი,
პროფესორი

ანეტა იგნატოვიჩი - ვარშავის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტის პრორექტორი,
პროფესორი,დოქტორი

კოზმინ ალინ პოპესკუ - რუმინეთის ბანატის სოფლის მეურნეობისა და ვეტერინარიის
უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი

ტიბერიუ იანკუ - რუმინეთის ბანატის სოფლის მეურნეობისა და ვეტერინარიის
უნივერსიტეტის პრორექტორი, პროფესორი

იონა ბალანი- რუმინეთის ბანატის სოფლის მეურნეობისა და ვეტერინარიის
უნივერსიტეტის დეკანი,ასოცირებული პროფესორი

Conference Organizing Committee

Chairman:

Levan Jangulashvili – Rector, Associate Professor, Academic Doctor;

Responsible Person for Organizing a Conference

Tamar Jangulashvili - Deputy Rector in Public&International Relations, Professor;

Members of the Conference Organizing Committee

Revaz Javakhishvili – Editor-in-Chief of the the Journal “Science and Life”

Lia Menteshashvili – Executive Secretary of the Editorial Board of the Journal “Science and Life”

Tina Barisashvili – Deputy Head of Quality Assurance Department

Natela Sulakvelidze – Head of Library

Conference Scientific Committee

David Jangulashvili – Professor

Solomon Pavliashvili – Professor, Coordinator of Programme

David Gubeladze – Professor, Head of Engineering Direction

Viktor Andrushchenko - Doctor of Philosophy, Professor, Rector of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Volodymyr Lavrynenko - Ph.D, Professor, Vice – Rector for international relations National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Piotr Rozwadowski - Professor, Founder of Warsaw University of Humanities. (Poland)

Aneta Ignatowicz – Deputy Rector, Ph.D, Warsaw University of Humanities. (Poland)

Alin Cosmin Popescu - **Professor**, Banat University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael I of Romania" from Timisoara (Romania).

Tiberiu Iancu - Professor, Banat University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael I of Romania" from Timisoara (Romania).

Ioana Mihaela Balan – Associate Professor, Banat University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael I of Romania" from Timisoara (Romania).

Gabriela Popescu – Associate Professor, Banat University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael I of Romania" from Timisoara (Romania).

სარჩევი

სექცია - ეკონომიკის მეცნიერებანი

ვახტანგ ბურდული - საქართველოს ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირების რიორიტეტების შესახებ.....	8
გაიოზ ნადირაშვილი - ტურიზმი როგორც ეკონომიკის სექტორი	12
ლარისა დოლიკაშვილი - სასტუმროს მომსახურების ხარისხის აუდიტი	16
ვახტანგ სვანაძე-კაპიტალის ბაზრის განვითარების პრობლემები საქართველოში.....	20
თამარ ჯანგულაშვილი - სოციალური მარკეტინგის არსი, ტექნოლოგია, ტიპები	24
სოფიო ბლიაძე. თამარი ზირაქაშვილი- მოგებისა და რენტაბელობის ანალიზი.....	28
ლია ოტიაშვილი- უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსების პრინციპები და პრობლემების გადაჭრის გზები	32
ნინო ზურაშვილი- კონკურენციისთვის ხელშემშლელი ფაქტორები საქართველოს სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემაში.....	34
გივი მაკალათია - შრომით ემიგრანტთა ფულადი გზავნილების ეკონომიკური მნიშვნელობა საქართველოსთვის	38
თამარა ტარტარაშვილი - საქართველოში კომპაქტურად დასახლებული ეთნიკური აზერბაიჯანელების ინფორმირებულობის დონე ევროინტეგრაციის საკითხებში	42
Levan Silagadze- Foreign direct investment inflow in Armenia, Azerbaijan and Georgia (comparable analysis)	47
Tamar Jangulashvili Challenges for Social Entrepreneurship in Georgia.....	50

სექცია - აგრორული მეცნიერებანი

Alin Cosmin POPESCU, Tiberiu IANCU, Gabriela POPESCU, Ioana Mihaela BALAN- ROMANIA IN THE CONTEXT OF THE INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION AFTER A DECADE OF TRANSITION AND CHALLENGE.....	52
Ioana Mihaela BALAN, Alin Cosmin POPESCU, Tiberiu IANCU, Gabriela POPESCU - FOOD SECURITY VS. FOOD SAFETY - CONSUMER ETHICS	60
Murad garuchava- Research of Paths of Metabolism of Vitamin C (ascorbic acid) in Some Fruits and Vegetables to Determine its Antioxidant and Nutrition Value	69

სექცია - ინჟინერია

მალხაზ ბედიასვილი, გელა ყიფიანი- თანამედროვე გამოწვევები სეისმომდეგობაში და მისი აქტუალური პრობლემები	74
დავით გუბელაძე- წყლის რესურსების მართვის სტრატეგია საქართველოში რეზიუმე.....	78

სექცია - იურიდიული მეცნიერებანი

ელენე გვენცაძე-თანამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის თანაფარდობა	82
ირაკლი თედორაძე-გამოხატვის თავისუფლება და მისი შეზღუდვა - რჩევები საქართველოსთვის	86

სექცია - ჰუმანიტარული და განათლების მეცნიერებანი

Piotr Rozwadowski, Aneta Ignatowicz - The Turbulent environment of the international safety and his influence on the contemporary education education.....	90
Viktor Andrushchenko- Overcoming the social turbulence of the society by means of education.....	100
Volodymyr Lavrynenko- THE PHENOMENON OF STRATEGIC CULTURE AS A TURBULENCE OVERCOMING AGENT IN SOCIETY	102
მაია თევზაძე - ეთნოცენტრიზმი და ინტერკულტურული კომუნიკაცია.	104
ნინო სანაია- თანამედროვე ენების კვლევა ევროპულ ანტიკურ კულტურასთან კავშირში.....	107
დალი სინჯარაძე, ნათია ბებიაშვილი- ორიოდ სიტყვა ილია ჭავჭავაძის „შინაურ მიმოხილვაზე“	110
ირინე არჯევანიძე- ფსიქოლოგიზმი, როგორც ადამიანის შინაგანი სამყაროს ასახვის თავისებური საშუალება.....	115
ლია მენტეშაშვილი, თამარ ჯანგულაშვილი - ოჯახი - აღზრდის სათავე.....	118

Contents

Section - Economic Sciences

Vakhtang Burduli-On the Priorities for the Formation of Georgia's National Innovation System.....	8
Gaioz Nadirashvili- Tourism as Dynamic Economic Sector.....	12
Larisa Dolikashvili- Quality Audit of Hotel Service	16
Vakhtang Svanadze- Capital market development problems in Georgia	20
Tamar Jangulashvili- Social Marketing: Essence, Concept, Types.....	24
Sopho Bliadze, Tamari Zirakhashvili- The Analyses of Profit and Profitability.....	28
Lia Otiashvili-Principles of Funding High Education Institutions and Ways to Solve the Problems...	32
Nino Zurashvili- The Hindering Factors for Competition in the State Electronic Procurement System of Georgia	34
Givi Makalatia- Economic Significance of Money Transfers of Labor Emigrants for Georgia	38
Tamara Tartarashvili- The level of awareness of compactly settled ethnic Azeris in Georgia in European integration issues.....	42
Levan Silagadze- Foreign direct investment inflow in Armenia, Azerbaijan and Georgia (comparable analysis)	47
Tamar Jangulashvili Challenges for Social Entrepreneurship in Georgia.....	50

Section - Agrarian Sciences

Alin Cosmin POPESCU, Tiberiu IANCU, Gabriela POPESCU, Ioana Mihaela BALAN- ROMANIA IN THE CONTEXT OF THE INTEGRATION IN THE EUROPEAN UN-ION AFTER A DECADE OF TRANSITION AND CHALLENGE.....	52
Ioana Mihaela BALAN, Alin Cosmin POPESCU, Tiberiu IANCU, Gabriela POPESCU - FOOD SECURITY VS. FOOD SAFETY - CONSUMER ETHICS..	60
Murad Garuchava- Research of Paths of Metabolism of Vitamin C (ascorbic acid) in Some Fruits and Vegetables to Determine its Antioxidant and Nutriti	69

Section-Engineering

Malkhaz Bediashvili, Gela Kipiani- Modern Challenges in Seismic Resistance and Its Actual Problems.....	74
David Gubeladze- Water Resource Management Strategy in Georgia.....	78

Section - Legal Sciences

Elene Gventsadze- Correlation of Co-Execution and Co-Participation.....	82
Tedoradze Irakli- Freedom of Expression its Limitation Suggestions in Relation with Georgia	86

Section – Humanitarian and Education Sciences

Piotr Rozwadowski, Aneta Ignatowicz- The Turbulent environment of the international safety and his influence on the contemporary education education	90
Viktor Andrushchenko- Overcoming the social turbulence of the society by means of education.....	100
Volodymyr Lavrynenko- THE PHENOMENON OF STRATEGIC CULTURE AS A TURBULENCE OVERCOMING AGENT IN SOCIETY	102
Maya Tevzadze- Ethnocentrism and Intercultural Communication.....	104
Nino Sanaia -Study of Modern Languages Related European Antique Culture	107
Dali Sinjaradze, Natia Bebiashvili - Few words about „Home Review“ by Ilia Chavchavadze Executive	110
Irine Arjevanidze- Psychologism as Peculiar Way for Reflecting the Inner World of a Human.....	115
Lia Menteshashvili, Tamar Jangulashvili - Family - Origin of Upbringing.....	118

საქსია - ეკონომიკური მეცნიერებანი Section - Economic Sciences

ვახტანგ ბურდული
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი (თბილისი, საქართველო)

საქართველოს ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირების პრიორიტეტების შესახებ

იმისათვის, რომ დავსახოთ საქართველოს ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირების პრიორიტეტული მიმართულებები, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა მისი შემადგენელი ბლოკების მკვეთრი სტრუქტურირების ჩატარება. რიგ სამუშაოზე დაყრდნობით, სადაც ევროკავშირისა და ზოგიერთი სხვა ქვეყნის ეის-ის კვლევის საფუძველზე განხორციელებულია ბლოკების სისტემატიზაცია (2; 4), ასევე საკუთარ ნაშრომებზე დაყრდნობით (1), შეიძლება ბლოკების შემდეგი სისტემის შემოთავაზება:

1. ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკის უზრუნველყოფის ბლოკი: ა) ინოვაციური პოლიტიკის განმსაზღვრელი სამთავრობო ორგანიზაციები, სამინისტროები, უწყებები, სააგენტოები, ფონდები და სხვა მარეგულირებელი და დამაფინანსებელი ორგანიზაციები; ბ) ინოვაციური პოლიტიკის სტრატეგიები და პრიორიტეტები; გ) ინოვაციური საქმიანობის სფეროში ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა, იმ დებულებების ჩათვლით, რომლებიც ურთიერთობების რეგლამენტაციას ახდენს მეცნიერებას, ბიზნესსა და სახელმწიფოს შორის.

2. ინოვაციების წარმოების ბლოკი: ა) ბიზნესსექტორი (კომპანიები, რომლებიც აწარმოებენ ინოვაციურ პროდუქტს – ინოვაციების შემუშავებული ქვედანაყოფები მსხვილ კორპორაციებში, მცირე და საშუალო საწარმოები, რომლებიც ქმნიან ინოვაციურ პროდუქტს); ბ) ინოვაციური პროდუქტის შემუშავებული საწარმოები, რომელთა შექმნა მთლიანად ან ნაწილობრივ დაფინანსებული იყო სახელმწიფოს მიერ (მაგალითად, სახელმწიფო ვენჩურის პრინციპის მიხედვით).

3. მეცნიერულ-კვლევითი სექტორი (უნივერსიტეტები და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები).

4. ტექნოლოგიების ტრანსფერის (გადაცემის) ორგანიზაციები და ინოვაციური ინფრასტრუქტურის სხვა ელემენტები (ტექნოპარკები, ბიზნეს-ინკუბატორები, ტექნოლოგიების ტრანსფერისა და კომერციონალიზაციის ცენტრები და ა. შ.).

5. საერთაშორისო ინოვაციურ გარემოსთან ურთიერთქმედების სისტემა, ესე იგი ურთიერთკავშირები უცხოელ პარტნიორებთან ინოვაციური საქმიანობის სფეროში, როგორც ქვეყანაში ახალი ტექნოლოგიების მიწოდებისა (ტრანსფერის), ასევე, ერთობლივი ინოვაციური შემუშავებების ჩატარების სფეროში.

6. ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსების ბლოკი: ა) ინოვაციური საქმიანობის სახელმწიფო (ცენტრალური და რეგიონული) დაფინანსება; ბ) ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსება ბიზნესსექტორის მიერ; გ) ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსების სფეროში სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობა.

7. კადრების მომზადების ბლოკი.

8. დონორების მიერ განხორციელებული პროექტების მხარდაჭერის ბლოკი.

9. სოფლის მეურნეობის ინოვაციური განვითარების მხარდაჭერის ბლოკი.

ახლა ზოგიერთი ჩამოთვლილი ბლოკის ქრილში განვიხილოთ ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირების პრიორიტეტული მიმართულებები.

ინოვაციური პოლიტიკის სტრატეგიაში უნდა განისაზღვროს ქვეყნის განვითარების პრიორიტეტები და დაისახოს ის ძირითადი დარგები ინოვაციების სამრეწველო დანერგვის პერსპექტივით, რომლებზეც უნდა გამოიყოს ძირითადი სახელმწიფო რესურსები. ამასთან, უპირველესად ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ტრადიციული დარგების ინოვაციურ განვითარებას, რომელთა საწარმოების უმეტესობაში მუშაობა 90-ანი წლების დასაწყისში შეწყდა მოძველებული ტექნოლოგიებით წარმოებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობისა და ცოდნის დეფიციტის გამო. ამის გარდა, სტრატეგიაში უნდა დაისახოს ეროვნული და რეგიონული ინოვაციური სისტემების ფორმირებისა და განვითარების საპირველრიგო ამოცანები და სახელმწიფო სექტორში შეიძინეს ეროვნული ინოვაციების შემუშავების პრიორიტეტული მიმართულებები. სტრატეგიის შემადგენელ ნაწილად უნდა იქცეს ინოვაციური განვითარების სპეციალური პროგრამების შემუშავება, რაც შემოღებულია მრავალი ქვეყნის პრაქტიკაში.

ყველა განვითარებულ ქვეყანაში **ინოვაციების** უმეტესი ნაწილი **იწარმოება** ბიზნესსექტორში. საქართველოში ამჟამად ინოვაციების წარმოება ბიზნესსექტორში უმნიშვნელო დონეზეა. სამრეწველო სექტორში მსხვილი კორპორაციების რაოდენობა მცირეა, მართალია, მათი ოდენობა ბევრია სავაჭრო სექტორში, მაგრამ ამ სექტორში არ არსებობს ბევრი ახალი ტექნოლოგიის წარმოების აუცილებლობა. ამიტომ, იმისათვის, რომ მსხვილ კორპორაციებში შესაძლებელი გახდეს დიდი რაოდენობის ინოვაციური ქვედანაყოფების შექმნა, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა საქართველოს ეკონომიკის ჰიპერტროფიული დარგობრივი სტრუქტურის გარდაქმნა იმ მიმართულებით, რომ უფრო მეტი მსხვილი საწარმო გაჩნდეს მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის აქტუალურ დარგებში. ამჟამად უფრო აქტუალურია მცირე კერძო ინოვაციური საწარმოებისა (რომლებმაც, უპირატესად, უნდა გამოიკვლიონ ახალი უცხოური ტექნოლოგიები საწარმოებში მათი მომდევნო გადაცემისათვის) და ტექნოლოგიების ტრანსფერის ქსელის შექმნა იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს საჭირო იმპორტჩანაცვლებითი და ექსპორტზე ორიენტირებული დარგების დაჩქარებული განვითარება. პრიორიტეტულია ასევე სახელმწიფო (ან სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობაზე დაფუძნებული) მცირე ინოვაციური საწარმოების შექმნა სახელმწიფოს ინოვაციური სტრატეგიის იმპერატივების მხედველობაში მიღებით (თუმცა უკანასკნელი ჯერ შემუშავებული არ არის).

სამეცნიერო-კვლევითი სექტორი. უნივერსიტეტებსა და სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში უფრო მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ სამეცნიერო შემუშავებებს, რომლებიც ორიენტირებული იქნება ინოვაციურ გამოკვლევებზე. განვითარებული ქვეყნების უმეტესობაში (ეის-ის ევროატლანტიკური მოდელით, რომელიც ამჟამად ტრანსფორმირდება “სამმაგი სპირალის მოდელის“ პრინციპის მიხედვით აწყობილ ეის-ში) კვლევების და შემუშავებების გამტარებელ ეის-ის ფაქტობრივ ბირთვად გამოდიან უნივერსიტეტები და ზოგიერთი სხვა სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრები. ისეთ მცირე ქვეყანაში, როგორცაა დანია, უნივერსიტეტების გარდა ეის-ის მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს დარგობრივი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები. ამის გარდა არსებობს GTS-ინსტიტუტები (“მომსახურების დამტკიცებული ტექნოლოგიური მიმწოდებელი”), რომლებიც დამაკავშირებელ ელემენტებად გამოდიან სახელმწიფოსა და კერძო სტრუქტურებს შორის. დანიაში ასევე შექმნილია მძლავრი ინოვაციური ინფრასტრუქტურა. მიუხედავად ამისა, ინოვაციური აქტიურობის უმეტესი ნაწილი შემოიფარგლება უმნიშვნელო ინოვაციებით, რომლებიც მიმართულია ადგილებზე საწარმოო პროცესის გაუმჯობესებაზე (5).

ამ გამოცდილებიდან შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ მცირე ქვეყანაში შეუძლებელია ინოვაციური განვითარება უცხოეთიდან ახალი ტექნოლოგიების მსხვილმასშტაბიანი სესხების (იმპორტის) გარეშე. მითუმეტეს ასეთი სესხება საჭიროა საქართველოში, სადაც აუცილებელია ეკონომიკის ჰიპერტროფიული სტრუქტურის გამოსწორება. ამიტომ ქვეყანაში ინოვაციების წინაწევის ყოველ სტადიაზე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ინოვაციების (ე.ი. ახალი ტექნოლოგიების) სესხების (იმპორტის) პრობლემას. კერძოდ, სამეცნიერო-კვლევით სტადიაზე შესაბამის დაწესებულებებში (იქნება ეს უნივერსიტეტი თუ სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი) საჭიროა ისეთი სამეცნიერო-კვლევითი ქვედანაყოფის შექმნა, რომელიც განახორციელებს საჭირო უცხოური ინოვაციური ტექნოლოგიების კვლევას და შეიმუშავებს წარმოებაში მათი წინ წაწევის რეკომენდაციებს.

ინოვაციური საქმიანობის როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო დაფინანსება საქართველოში ძალიან დაბალ დონეზეა. ამიტომ, იმისათვის, რომ ქვეყანაში ეის-ის სრულფასოვანი ფორმირება და ამოქმედება მოხდეს, საჭიროა ამ სფეროში როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო დანახარჯების მკვეთრი გაზრდა.

ინოვაციური საქმიანობის სახელმწიფო დაფინანსება დამოკიდებულია სახელმწიფო საქმიანობის სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯვითი ნაწილის შესაძლებლობებზე. მისი შევსების დაბალი საგადასახადო ბაზის გამო, ასეთი დაფინანსება, როგორც აღინიშნა, ძალიან მცირეა. ამიტომ, სახელმწიფო დაფინანსების მისაღები ზომების უზრუნველსაყოფად საჭიროა საგადასახადო სისტემის გაუმჯობესება ზოგიერთი გადასახადის განაკვეთების გაზრდის ხარჯზე. კერძო კაპიტალი კი ჯერ კიდევ არ არის საკმარისად ორგანიზებული იმისათვის, რომ გამოყოს საფინანსო სახსრების საკმარისი ოდენობა ეის-ის განვითარებისა და ინოვაციური საქმიანობისათვის. კერძო სექტორში თავისუფალი საფინანსო სახსრების უმეტესი ნაწილი თავმოყრილია სავაჭრო კაპიტალის სფეროში, რომელიც არაკომპეტენტურობისა და დიდი რისკის გამო, არ მიისწრაფვის მათი განთავსებისაკენ სამრეწველო სექტორის ინოვაციურ სფეროში. მათსადამე, საჭიროა ბიზნესის თვითორგანიზაციის სისტემის გარდაქმნა.

კერძოდ, აშშ-ისა და სამხრეთ კორეის წინამავალი გამოცდილების გათვალისწინებით, საჭიროა ფინანსურ-სამრეწველო ჯგუფების (ფსჯ) შექმნა, მის შემადგენლობაში სამრეწველო კომპანიებთან ერთად სავაჭრო კომპანიების ჩართვით (3; 6), ბანკს კი ფსჯ-ის შემადგენლობაში უნდა ჰქონდეს საკმარისი კომპეტენცია იმისათვის, რომ აირჩიოს სამრეწველო სექტორში ინოვაციური ფირმების შექმნის დაფინანსების მიზანშეწონილი მიმართულებები არა მარტო დაკრედიტების, არამედ ვენჩურული კაპიტალიზაციის სახით, რომლებსაც აწარმოებს როგორც უშუალოდ ბანკი, ასევე სხვა ფსჯ-ში შემავალი კომპანიები. ამ პროცესში შესაძლებელია სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის მექანიზმის გამოყენებაც. ვენჩურული ინოვაციური კომპანიების შექმნა საჭიროა ასევე ერთობლივად უცხოელ პარტნიორებთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Абесадзе Р. Инновации, инновационные сети и общие направления формирования инновационной экономики в Грузии. – В кн.: PRZEDSIĘBIORSTWOWSTRUKTURACHSIECI. Lublin, Wydawnictwo KUL, 2016.
2. Зверев А.В. Формирование национальной инновационной системы: мировой опыт и российские перспективы. Автореферат диссертации д.э.н. М., 2009. – Электронный ресурс: <http://dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-ekonomika/a840.php>.
3. Корейское чудо – уроки для России. 20.03.2008. – Электронный ресурс: <http://www.contrtv.ru/common/2641/>

4. Модели формирования национальных инновационных систем. 13.09.2013. –
Электронный ресурс:
http://kapitalrus.ru/articles/article/modeli_formirovaniya_nacionalnyh_innovacionnyh_sistem/#
5. Справка о международном опыте инновационного развития. Министерство экономического развития Российской Федерации. Департамент координации, развития и регулирования внешнеэкономической деятельности. – Электронный ресурс:
http://economy.gov.ru/minec/about/structure/depsvod/doc20110407_02
6. Цветков В. А. Финансово-промышленные группы в современном мире. Опубликовано в журнале «Промышленная политика Российской Федерации». 6. 2000. Электронный ресурс: <http://www.ipr-ras.ru/articles/tsvet-00.htm>

ვახტანგ ბურდული
საქართველოს ეროვნული ინოვაციური სისტემის ფორმირების
პრიორიტეტების შესახებ
რეზიუმე

სტატიაში მოცემულია საქართველოს ეროვნული ინოვაციური სისტემის სტრუქტურირება. შემდეგ, ეროვნული ინოვაციური სისტემის ზოგიერთი საკვანძო ბლოკის ჭრილში (სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის უზრუნველყოფის ბლოკი, ინოვაციების წარმოების ბლოკი, სამეცნიერო-კვლევითი სექტორი, ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსების ბლოკი), დასახული და დასაბუთებულია მისი ფორმირების პრიორიტეტული მიმართულებები.

Vakhtang Burduli
On the Priorities for the Formation of Georgia's National Innovation System
Summary

Structuring of blocks of the national innovation system of Georgia is carried out in the article. Then, in the context of some key blocks of the national innovation system (the block for ensuring the state innovation policy, block of the production of innovation, the research sector, block of financing innovative activity), priority directions for its formation have been identified and justified.

გაიოზ ნადირაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი (თბილისი, საქართველო)

ტურიზმი როგორც ეკონომიკის სექტორი

თანამედროვე პერიოდში ტურიზმი განიხილება როგორც სოციალურ-ეკონომიკური კომპლექსის მნიშვნელოვანი სფერო, რომელიც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში სწრაფად განვითარებად მძლავრ ინდუსტრიად ჩამოყალიბდა. ახლა, ადამიანთა დასაქმებაში, ყოველი მე-10 სამუშაო ადგილი მსოფლიოში ტურისტულ ბიზნესშია შექმნილი. ტურიზმის სფერომ მთლიანი შემოსავლებით გაუსწრო ყველა სხვა დარგს ნავთობისა და გაზის მოპოვებისა და გადამუშავების გარდა, რომელთანაც იგი კონკურენციაშია ჩაბმული. მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის (მტო) პროგნოზით 2020 წელს მსოფლიოში საერთაშორისო ტურისტების რაოდენობა 1,6 მლრდ იქნება და 2000 წლის მაჩვენებელს 3-ჯერ გადააჭარბებს. ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი 5 ტრლნ აშშ-ს დოლარი იქნება, ხოლო ტურიზმის სფეროს წილი მსოფლიოში წარმოებულ ერთობლივ შიდა პროდუქტში 10% გახდება. საავიაციო გადაზიდვებთან ერთად, ტურისტების ყოველდღიური დანახარჯი 5 მლრდ ამერიკულ დოლარს მიაღწევს. საერთაშორისო ტურიზმის განვითარებაში ახლა ორი მთავარი მიმართულებაა გამოხატული: ერთი მიმართულებით მასზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორები, ხოლო მეორე მხრივ არახელსაყრელ პირობებშიც კი იგი სწრაფად აღიდგენს თავის შემცირებულ მოცულობას. მსოფლიოს ფინანსური ბაზრების სტაბილურობამ ტურისტების საშვებულებო ქცევაში ისეთი ცვლილებები გამოიწვია, როგორცაა დაგვიანებული დაჯავშნის რაოდენობის ზრდა და დასვენების პერიოდში ხარჯების შემცირება. ამის მიუხედავად, შეიძლება შემდეგი დასკვნის გამოტანა, რომ ტურიზმი XX საუკუნის ბოლოს და XXI საუკუნის დასაწყისში მსოფლიოს ეკონომიკისა და კულტურის მყარად ჩამოყალიბებული მნიშვნელოვანი სექტორი გახდა.

განხილული მასალა უფლებას გვაძლევს აღვნიშნოთ, რომ ფართო გაგებით ტურიზმი წარმოგვიდგება, როგორც ტურისტული კომპლექსი, ტურისტული მოძრაობა, ტურისტული საქმიანობა და ტურისტული ბაზარი. ტურიზმი მსოფლიოს წინაშე წარმოჩინდა თავისი ამოუწურავი პოტენციალით, მან განსაზღვრა საკანონმდებლო დონეზე თავისი ეკონომიკური და სოციალური განვითარების კონკრეტული კანონები სახელმწიფოთა ეროვნულ საზღვრებსა და მსოფლიოს ტურისტული კავშირების სისტემაში. საერთაშორისო ტურისტული გაცვლების რაოდენობრივ მაჩვენებელთა ევოლუციამ XX საუკუნეში მსოფლიო ტურისტული საზოგადოებრიობის (ფუნქციონირების, მენეჯერების, ხელმძღვანელების, პერსონალის) წინაშე დასვა ხარისხობრივად განსხვავებული პრობლემები ტურისტულ ბიზნესში, ქვეყნების ურთიერთობებში, რომლებიც XXI საუკუნის ახალი გამოწვევაა რესურსების, ინფორმაციისა და მომსახურების მიმართულებით.

ეკონომიკა ტურიზმთან არსებითადაა დაკავშირებული და განსაზღვრული რესურსების გამოყენებით მნიშვნელოვან სიკეთეს ქმნის, რომლითაც ადამიანების ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს.

თანამედროვე პირობებში ტურისტულ ბიზნესში ეკონომიკური ფაქტორი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, ამიტომ ტურისტული ბიზნესის ეფექტიანი მართვისათვის ტურიზმის სფეროში დასაქმებული მენეჯერები კარგად უნდა ერკვეოდნენ ტურიზმის ეკონომიკის საკითხებში.

მსოფლიოს ცნობილი სპეციალისტები – ფ. კოტლერი, დჟ. ბოუენი, დჟ. მეიკენზი, ვ. კვარტალნოვი, ი. ზორინი და სხვები ტურიზმს განიხილავენ თანამედროვე მსოფლიოში

ეკონომიკური პროცესებისა და საქმიანობის მნიშვნელოვან, მრავალწახნაგოვან მოვლენად. მათი შეხედულებით ტურიზმზე, როგორც თანამედროვე მსოფლიოს რთულ ეკონომიკურ მოვლენაზე, სულ მცირე ოთხი შეხედულება მაინც არსებობს, რომელთა შორის განსხვავების დადგენა თითქმის შეუძლებელია.

- ტურიზმი როგორც ეკონომიკის სფერო (სექტორი), რომელიც სხვა სფეროებისაგან განსხვავებით უფრო გავრცელებული მტკიცებულებაა ზოგადად და განსაკუთრებით ეკონომისტებს შორის;

- ამ შეხედულების მოწინააღმდეგეთა მცირე ნაწილს შორის არსებობს აზრი, რომ ტურიზმი დარგთაშორისი კომპლექსია ან ბაზარი, სადაც გაბატონებულია ტურ-ოპერატორი, რომელიც სხვადასხვა მომწოდებელთა მიერ მოწოდებული პროდუქტებიდან ქმნის ახალ ტურისტულ პროდუქტს;

- სპეციალისტთა მესამე ნაწილი (ძირითადად ადმინისტრატორები) ტურიზმს განიხილავს, როგორც ეკონომიკური საქმიანობის დამოუკიდებელ სახეს, კერძოდ მომსახურების საქმიანობად;

- ტურისტებს კი მიაჩნიათ, რომ ტურიზმი მხოლოდ მათი საქმიანობაა დასვენების პერიოდში და სხვა მეტი არაფერი.

ტურიზმი როგორც ეკონომიკის სფერო. გაეროს სტატისტიკური კომისიის მიერ საერთაშორისო სტანდარტულ დარგობრივ კლასიფიკაციაში ეკონომიკის დარგი შემდეგნაირადაა განსაზღვრული: ყველა საწარმოო ერთეულის ერთობლიობაა, რომელიც უპირატესად ერთნაირ და მსგავს საწარმოო საქმიანობას აწარმოებს. დარგის დამახასიათებელია უპირატესად ერთგვაროვანი საწარმოო ერთეულების ერთობლიობა, რომელიც საკლასიფიკაციო სტრუქტურაში წარმოდგენილია დარგობრივად მართვის ობიექტებად, ხოლო მართვის სუბიექტებს წარმოადგენენ დარგობრივი სამინისტროები, რომლებიც მსოფლიოს უმრავლეს ქვეყანაშია, თუმცა ყველა მათგანს არ გააჩნია ტურიზმის სამინისტრო. ასეთივე მდგომარეობაა საქართველოშიც.

დარგობრივი იერარქიის უმაღლეს დონეზე ტურიზმი საქართველოში სახალხო მეურნეობის განსაკუთრებულ ცალკე დარგად არაა გამოყოფილი. ეს მიანიშნებს იმას, რომ ტურიზმი იერარქიულ დარგობრივ კლასიფიკაციაში არ განიხილება, როგორც დამოუკიდებელი დარგი (სექტორი), ამიტომ იგი არის ქვეყნის ეკონომიკის სამინისტროს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სფერო (სექტორი).

სპეციალისტების უმრავლესობა საერთაშორისო ტურიზმის ეკონომიკურ ბუნებას ამ სექტორის კომპლექსური ხასიათით ხსნიან და მას ეკონომიკურ კატეგორიად განიხილავენ. ასეთი შეფასება მსოფლიო მეურნეობაში ტურიზმის უმსხვილეს დარგობრივ კომპლექსად ჩამოყალიბებასთან და განვითარებასთანაა დაკავშირებული. მსოფლიო მეურნეობის ტენდენციების მნიშვნელოვანი თავისებურებაა ახალი დარგობრივი კომპლექსების ჩამოყალიბება საზოგადოებრივი განვითარების ცალკეულ ეტაპებზე.

ტურიზმი, როგორც ეკონომიკური საქმიანობა. სპეციალურ ლიტერატურასა და ოფიციალურ წრეებში ტურიზმის შესახებ სადაო ტერმინებია „ტურისტის“ და „ტურისტული“. ამ საკითხზე მნიშვნელოვანი მოსაზრებები აქვთ გამოთქმული ზემოთ ნახსენებ მეცნიერებს. მათი შეხედულებით ტერმინი „ტურისტის საქმიანობა~ კანონმდებლობით ზუსტადაა განსაზღვრული შემდეგი დეფინიციით: ტურისტის საქმიანობა ტურ-ოპერატორისა და ტურ-აგენტის საქმიანობაა და აგრეთვე სხვა საქმიანობა დაკავშირებული მოგზაურობის ორგანიზაციასთან.

მსოფლიოს ქვეყნების კანონმდებლობით ზუსტადაა განსაზღვრული ტურ-ოპერატორული საქმიანობაც, კერძოდ იგი არის ისეთი საქმიანობა, რომელიც ტურისტული პროდუქტის ფორმირებას, წინ წაწევასა და რეალიზაციას ემსახურება იურიდიული პირის, ინდივიდუალური მეწარმის სახით ლიცენზიის საფუძველზე. კანონმდებლობით განსაზღვრულია ტურსააგენტოს საქმიანობაც, რომელიც ტურისტული პროდუქტის წინწაწევასთან და რეალიზაციასთანაა დაკავშირებული, რომელსაც

ლიცენზიის საფუძველზე იურიდიული პირი ან ინდივიდუალური მეწარმე ახორციელებენ. ამ განსაზღვრათა საფუძველზე შეიძლება შემდეგი დასკვნის გამოტანა:

- ტურისტის საქმიანობა – სამეწარმეო საქმიანობაა;
- მოგზაურობის ორგანიზაცია – ტურაგენტისა და ტუროპერატორის საქმიანობის პროდუქტი არაა, რადგან მათი საქმიანობის შედეგია ტურისტული პროდუქტის შექმნა და რეალიზაცია. აქედან გამომდინარე, მოგზაურობის ორგანიზაცია განხვავებული საქმიანობაა და არა ტურაგენტის ან ტუროპერატორის საქმიანობა.

ტურიზმის სხვადასხვა სახეები, როგორც ეკონომიკური საქმიანობის სფეროები, ტურისტული პროდუქციის კლასები და ტურისტული მომსახურება, საერთაშორისო სტანდარტულ კლასიფიკატორებში ფართოდაა წარმოდგენილი, რაც იმას გულისხმობს, რომ ტურიზმის, როგორც საქმიანობის განხილვა დღეს ემყარება ავტორიტეტულ საერთაშორისო სტანდარტებს, რომელთა გამოყენება სავალდებულოა ტურიზმის მართვის განხორციელებაში. მიზანშეწონილია ტურიზმის ჩართვა მოხდეს ფიზიკური კულტურისა და სანატორიულ – საკურორტო ერთიან დარგობრივ კომპლექსებში და იგი განვიხილოთ როგორც ეკონომიკური საქმიანობა. ასეთ შემთხვევაში ტურისტული საწარმოები ეკონომიკური დამოუკიდებლობის გაფართოებას, ხოლო ტურიზმის ზოგიერთი სახეები (შიდა, გამყვანი, სოციალური, საბავშვო-ახალგაზრდული, სამთო, აგრარული, ეკოლოგიური და სხვ.) სახელმწიფოსაგან პრიორიტეტულ მხარდაჭერას საჭიროებენ.

ტურიზმი როგორც ბაზარი. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ყოფილმა რესპუბლიკებმა, მათ შორის საქართველომაც მოიპოვა პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა. იმის მაგიერ, რომ თანდათანობით მომხდარიყო ეკონომიკური დარგების, მათ შორის ტურიზმის განვითარება, არჩეული იყო საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის არასწორი, დაჩქარებული გარდაქმნის ვარიანტი, ე.წ. „შოკური“ მეთოდი. საბჭოთა პერიოდში ვერ მოხერხდა ტურიზმის განვითარება, განსაკუთრებით სუსტი იყო ინფრასტრუქტურული კომპლექსი – ტრანსპორტი, კავშირგაბმულობა, გართობის, განვითარებისა და კვების, მომსახურების, ტუროპერეიტინგის, საექსკურსიო-შემეცნებითი საშუალებები. არასწორ ეკონომიკურ პოლიტიკას, შედეგად მოჰყვა ათასობით სოციალური ტურიზმის ობიექტების განადგურება ან შეჩერდა მათი ფუნქციონირება. ამჟამად მუშავდება და რეალიზდება ტურიზმის განვითარების ახალი სოციალური პროექტები, ფართოვდება და დაჩქარებულად ვითარდება სოციალური, ინდუსტრიული ბაზა საქართველოში, გაიზარდა ტურისტული ნაკადების რიცხვი ნაციონალური და საერთაშორისო ტურიზმის მიმართულებებით. მარტო იმის აღნიშვნაა საკმარისი, რომ ტურისტთა საერთო რაოდენობა საქართველოში უკვე აჭარბებს 6 მლნ მოგზაურს. საქართველო მოხვდა იმ ქვეყნების რიცხვში, სადაც შემოსული ტურისტების რაოდენობამ გადააჭარბა ადგილობრივი მოსახლეობის რაოდენობას. შემოსავალი 2 მლრდ დოლარს აღემატება. შეიქმნა საერთაშორისო დონის ტურისტული ცენტრები (თბილისი, ბათუმი, სვანეთი, სიდნაი, ყვარელი და სხვ.). საქართველოში მაღალი ტემპებით იზრდება ტურისტული ბაზარი ქვეყნის შიდა და საერთაშორისო ტურიზმის მიმართულებით. ტურიზმის განვითარების მაღალი ტემპები ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას უწყობს ხელს, იზრდება მოთხოვნილება სოფლის მეურნეობის დარგების განვითარებაზე, ადგილობრივი პროდუქტების დაჩქარებულ წარმოებაზე, მნიშვნელოვნად გაიზარდა ადგილობრივი წარმოების პროდუქტების ექსპორტი და ა.შ.

ტურიზმი, როგორც საზოგადოებრივი მოძრაობა მსოფლიოში მეწარმეობის და არა საბიუჯეტო გადანაწილების ზონას წარმოადგენს, ამიტომ სახელმწიფოსაგან იგი გამოყოფილია. სახელმწიფო განსაზღვრავს მხოლოდ ტურიზმის პოლიტიკას და ხელს უწყობს მის განვითარებას, რისთვისაც შესაბამის კანონებს გამოსცემს და მაკრო-ეკონომიკურ მექანიზმებს არეგულირებს, ასევე განსაზღვრავს ნორმატივებს ნაციონალური და გამყვანი ტურიზმის სასარგებლოდ. მათსადაამე ტურიზმის საწარმოები სახელმწიფოს

მიერ რეგულირებადი ბაზრის პირობებში საქმიანობენ. ისმის საკითხი მომხმარებლების შესახებ, თუ ისინი რას საქმიანობენ და მოქმედებენ. მომხმარებლები ანტიონომიის პრინციპებიდან გამომდინარე სხვადასხვა ასოციაციებსა და საზოგადოებებში ერთიანდებიან (პროფესიული კავშირები, სპორტული ტურიზმის საერთაშორისო კავშირები, სხვადასხვა კლუბები, ტურისტული საწარმოები, უმაღლესი და პროფესიული სასწავლებლები, მხარეთმცოდნეობის ცენტრები და სხვ.). ასეთი ასოციაციური გაერთიანებები აყალიბებენ მოთხოვნილებებს სოციალური ტურისტული პროდუქტისადმი, ჩართულნი არიან დიალოგში სახელმწიფო ორგანოებისადმი საკანონმდებლო და საკუთარი მოძრაობის მხარდაჭერის საკითხებზე. ტურიზმი, როგორც სხვაგან, საქართველოშიც ყოველთვის საზოგადოებრივ მოძრაობას წარმოადგენდა და მომხმარებელთა ინტერესების მხარდასაჭერად გამოდიოდა. ყველა პერიოდში ტურიზმი ძირითადად პროფკავშირებში ვითარდებოდა, როგორც საზოგადოებრივი მოძრაობა. დღესაც, სოციალური ტურიზმი ვითარდება, როგორც საზოგადოებრივი მოძრაობა, რომლის მიზანია მოსახლეობის ყველა ფენისათვის ნაციონალური და კულტურული მემკვიდრეობის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

ტურიზმის ანტიონომია. თანამედროვე მსოფლიოში ტურიზმის, როგორც ეკონომიკური მოვლენის განხილვა საშუალებას იძლევა გაკეთდეს დასკვნა მისი ანტიონომიურობის შესახებ, რაც გამოიხატება მის შინაგან სირთულესა და არაერთგვაროვნებაში. ანტიონომია, როგორც ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო, მაგრამ ერთნაირად დასაბუთებული მსჯელობა თავის გამოხატულებას ჰპოვებს შეხედულებაზე ტურიზმის შესახებ, როგორც ეკონომიკურ კატეგორიაზე. კერძოდ, შეუძლებელია უპირატესობა მივანიჭოთ ტურიზმზე არსებული სხვადასხვა შეხედულებიდან რომელიმე ერთს, რამდენადაც იგი დიდ შეცდომას გამოიწვევს კანონმდებლობაში, მართვაში, მენეჯმენტსა და პრაქტიკაში. ტურიზმი პროცესია, რომელიც ერთგულია ტრადიციების, ჩვეულების, ნორმების, წარმოდგენების, თუმცა უწყვეტად არღვევს ნორმებს, ტრადიციებს ინარჩუნებს თავის სასიცოცხლო ენერჯიას მასში სისტემატურად წარმოშობილი სიახლეების ძალით.

ტურიზმის ანტიონომია – დაბრკოლებაა მისი ცალმხრივი, ვიწროსაგნობრივი და არაწინააღმდეგობრივი განსაზღვრის. ტურიზმის ანტიონომიურობა მისი სირთულის, მრავალასპექტიანობის, მთლიანობის, ურთიერთწინააღმდეგობრივი ტენდენციების გამომხატველია მის განვითარებაში, ტურისტული კონცეფციის დინამიკაში.

ამიტომ, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე უნდა ვირწმუნოთ, რომ სწორია იმ მეცნიერთა შეხედულება, რომლებიც ტურიზმს ეკონომიკურ კატეგორიად განიხილავენ ამ სექტორის კომპლექსურობიდან გამომდინარე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნადირაშვილი გ., ჯანგულაშვილი დ., ტურიზმის საფუძვლები, სახელმძღვანელო. თბ., 2014.
2. Балабанов И. Балабанов А. Экономика туризма. Уч. Пособие, М., 1999.
3. Квартальнов В. Туризм как вид деятельности, М., 2001.
4. Квартальнов В. Туризм. Учебник, М., 2002.
5. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг: Гостеприимство и туризм, М., 2013.
6. Квартальнов В. Туризм. Теория и практика. Избр. труды. М., 2003.

**გაიოზ ნადირაშვილი
ტურიზმი როგორც ეკონომიკის სექტორი
რეზიუმე**

თანამედროვე პერიოდში, სპეციალისტები ტურიზმს განიხილავენ როგორც რთულ სოციალურ-ეკონომიკურ მოვლენას, ხოლო ტურიზმის ეკონომიკა მეცნიერებაა, რომელიც საქმიანობის ამ სფეროში ეკონომიკური ურთიერთობის პრობლემებს შეისწავლის. ბევრი სპეციალისტი ტურიზმს ეკონომიკურ კატეგორიად განიხილავს, რაც ამ სფეროს კომპლექსურ ხასიათთანაა დაკავშირებული.

საერთაშორისო ტურიზმზე, როგორც თანამედროვე მსოფლიოს რთულ ეკონომიკურ მოვლენაზე, სპეციალისტთა ოთხი შეხედულება მაინც არსებობს (ტურიზმი, როგორც ეკონომიკის სფერო, ეკონომიკური საქმიანობა, ბაზარი და საზოგადოებრივი მოძრაობა), რომელთა შორის მსგავსება უფრო მეტია განსხვავებასთან შედარებით.

**Gaioz Nadirashvili
Tourism as Dynamic Economic Sector
Summary**

Modern tourism is highly complicated phenomena. Tourism economy is science identifying the problems of economic relationship in the tourism field. Many scientists consider tourism as an economic category expressing the diverse nature of the tourism.

There are three approaches about the complexity of international tourism in the modern world : tourism as a field of economy, tourism as economic activity in the market and tourism as public movement. It should be noted that the *similarities* between them is more than the differences.

**ლარისა დოლიკაშვილი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი (თბილისი, საქართველო)**

სასტუმროს მომსახურების ხარისხის აუდიტი

სასტუმროს შეფასება პირველ რიგში ეფუძნება სასტუმროს მომსახურების ხარისხის შესახებ სტუმრების აზრს, რომლებიც სასტუმროს სტატუსს, მის ავტორიტეტსა და ფინანსურ მდგომარეობას განსაზღვრავს. სტუმრის კმაყოფილების ხარისხის შესახებ ინფორმაციის მიღება პირველი პირიდან ეხმარება უწყვეტად განხორციელდეს კონტროლი ერთდროულად შეთავაზებული სერვისის ყველა კატეგორიის მიხედვით. ამასთან, სასტუმროს მენეჯმენტის მთავარი ამოცანაა არა ყოველი მუშაკის ტოტალური კონტროლის განხორციელება, არამედ ისეთი პირობების შექმნა, რომელთა მეშვეობითაც მინიმუმამდეა დაყვანილი მომსახურებაში შეცდომები. სერვისის ხარისხი, ესაა პირველ რიგში პერსონალის კომპეტენტურობის მაჩვენებელი. დღეისათვის, საქართველოს სასტუმროების უმეტესობას ხარისხის პრობლემა აქვს. სასტუმროების მენეჯერების ნაწილმა არ იცის, როგორ გამოასწოროს შედეგი და სტუმრებს შესთავაზოს მაღალი დონის მომსახურება.

სახელმწიფოს შესაბამისი სტრუქტურები ვალდებულია აიძულოს მეწარმე, რომ მომხმარებელს მიაწოდოს ის მომსახურება რა ფასსაც ახდევინებს. ამისათვის საჭიროა

ევროკავშირის სტანდარტი დაინერგოს. უცხოეთის მაგალითს თუ მოვიშველიებთ სასტუმროების შეფასება ხდება:

- კერძო ორგანიზაციების მიერ. მაგალითად Forbes Travel Guide, American Automobile Association;
- ქვეყანაში ან რეგიონში მოქმედი სამართლებრივ ნორმებით;
- სავალდებულო საერთაშორისო სტანდარტით.

როცა ქვეყანაში აქ ჩამოთვლილთაგან არც ერთი არ არსებობს, იწყება თვითშეფასება, როცა სასტუმროს მფლობელი საკუთარი შეხედულებების მიხედვით წყვეტს საინფორმაციო დაფაზე დატანილი ვარსკვლავების რაოდენობას და მისთვის მისაღები „სტანდარტის“ შემუშავებას. რასაც ცხადია ზურგს არ უმაგრებს არც შემფასებელი ორგანიზაციის რეპუტაცია და არც კანონმდებლობით დაცული სავალდებულო სტანდარტი. შედეგად კი მიიღება ის, რაც ამ სფეროში გვაქვს, თვითდინებაზე მიშვებული საქმიანობა. სტუმარმა არ იცის სად იჩივლოს, ვის უჩივლოს, როცა კერძო საკუთრებაა და სახელმწიფო ამ მიმართულებით არანაირ ბერკეტს არ ფლობს, ამიტომ გვაქვს ასეთი დიდი სხვაობა მომსახურების ხარისხსა და ფასს შორის. რეგულაციების არარსებობის მიუხედავად, სურვილის შემთხვევაში, სასტუმროებს შეუძლიათ მიუკერძოებელი რეპუტაციის მქონე გზამკვლევის ან ცნობილი ორგანიზაციის შეფასებითაც ისარგებლონ. როგორებიცაა Lonely Planet-ი და Brandt-ი. სამ წელიწადში ერთხელ ანახლებენ ინფორმაციას ქვეყნების შესახებ. გზამკვლევაში მოხვედრა ნებისმიერ მოქმედ განთავსების საშუალებას შეუძლია. ამ კომპანიის წარმომადგენლები თვითონ აფასებენ სერვისის დონეს, რასაც გზამკვლევის მომდევნო გამოცემაში აფიქსირებენ.

ქვეყანაში უნდა არსებობდეს სასტუმრო მომსახურების სავალდებულო და სასურველობითი ხასიათის სტანდარტი; ასევე სასტუმროს ანონიმური ინსპექციები „იდუმალი სტუმრის“ სტატუსით სავალდებულო მაჩვენებლების გათვალისწინებით, რომელიც დროდადრო მოახდენს შესაფასებელი სასტუმროს სტანდარტების გადამოწმებას. რომლის მიხედვითაც მიღებული შედეგი უნდა გავრცელდეს მხოლოდ კონკრეტული დროით.

დღეისათვის სასტუმროების შეფასების თანამედროვე კრიტერიუმად ითვლება სტუმრის მიერ საჯაროდ დატოვებული შეფასება (review), რომელიც მომხმარებლის მიერ სასტუმროს დასაჯავშნ სისტემაზე (მაგალითად, booking.com) ან ცნობილ ონლაინ გზამკვლევაზე (მაგალითად, TripAdvisor ან Destination of World) სასტუმროში ყოფნისას მიღებული პირადი გამოცდილებით მიღებულ შთაბეჭდილებას ასახავს. სტუმარს აქვს საშუალება დააფიქსიროს თავისი აზრი და საკუთარი გამოცდილება გაუზიაროს მომავალ სტუმრებს. ტექსტურ კომენტარებთან ერთად სტუმარს აქვს საშუალება, შეაფასოს სასტუმრო შემდეგი კრიტერიუმებით: Hotel Ratings(Service, Location, Rooms) სოციალური ჯგუფების მიხედვით (What sort of trip was this? Business,Couples, Family, Friends, Solo).

ყოველ სასტუმროში მიღებულ უნდა იქნეს სტუმრის კმაყოფილების შეფასების სისტემა, რომლის ინფორმაციის წყაროს წარმოადგენს:

დაკვირვება. ყველა დონის მენეჯერებმა უნდა შეამჩნიონ არასაკმარისი სერვისის ნიშნები. მათ რიცხვს მიეკუთვნება რიგები, სტუმრების მიერ ინფორმაციის მიღების დიდხანს ლოდინი (უშუალოდ დახლთან ან ტელეფონთან), პერსონალის მიერ სტუმრის იგნორირება, შეპირებების შეუსრულებლობა, ჭუჭყი (სიბინძურე), უსუფთაობა. სასტუმროს მუშაკების შეფასება წარმოებს სტანდარტების მოთხოვნის შესაბამისად, მაგალითად, ტარდება პერსონალის წერილობითი ტესტირება სტანდარტების ცოდნის დადგენისთვის, გასაუბრებები მუშაკებთან, კოლექტივში მიკროკლიმატის, სტიმულების, ინტელექტუალური და მატერიალური რეზერვების შეფასება. ანგარიშის სახით მიღებული მონაცემების ანალიზის შედეგები გადაეცემა გენერალურ დირექტორს, რომელიც იღებს

გადაწყვეტილებას, მაგალითად, ხელმოკრედ ჩაატაროს სწავლება ან დისციპლინარული სასჯელი შემოიღოს.

სტუმრების ანკეტირება. ყოველ სტუმარს სთავაზობენ, შეავსოს ანკეტა, რომელიც მოიცავს შეთავაზებული მომსახურების ყველა დასახელებას და „დამაკმაყოფილებლიდან“ „უმაღლესი“ შეფასების სკალას. სურვილის მიხედვით სტუმარს შეუძლია დაწეროს გამოხმაურება, თავისი შთაბეჭდილებები მომსახურების შესახებ. იმ სტუმრებისთვის, რომელთა კატეგორიაა „5 ვარსკვლავი“, სადაც სერვისი უნდა იყოს პირველი კლასის, შეესაბამებოდეს სტანდარტებს და აკმაყოფილებდეს სტუმრების სხვადასხვაგვარ მოთხოვნებს, დაუშვებელია, რომ ხარისხის ნიშნული დაეშვას „უმაღლესის“ ქვემოთ.

მომსახურების ხარისხის აუდიტის განხორციელება საშუალებას იძლევა ამაღლდეს სასტუმროს მმართველობა, ასევე ორგანიზაციული სტრუქტურის ნაწილში, შიდა ფუნქციებსა და პროცესებში ზრდის მის გამჭვირვალობას.

სასტუმროს საქმიანობაში უხარისხოდ შესრულებული დავალება მთელ რიგ შეცდომებს იწვევს. იმის მიუხედავად, თუ ვინ მუშაობს ცუდად, ზარალობს სასტუმროს რეპუტაცია. ამიტომ შეთავაზებული მომსახურების ხარისხის კონტროლი უნდა განხორციელდეს დღე-ღამის (24 სთ-ის) განმავლობაში წლის 365 დღის მანძილზე.

ხარისხის ანალიზი მართვის კონცეფციის გაგებასა და თვითშეფასებას მოითხოვს. თვითშეფასება შეიძლება ჩატარდეს დამოუკიდებლად ან იმ კონსულტანტების დახმარებით, რომლებიც ამ პრაქტიკას ფლობენ. ეს საშუალებას იძლევა შესწავლილ იქნეს ორგანიზაცია ზევიდან ქვევით, მისი განვითარების დონისა და იმის გასარკვევად, თუ რომელი რგოლი (უბანი) უფრო მეტად საჭიროებს განვითარებას.

მომსახურების სფეროში მომხმარებლებთან კავშირი ხორციელდება კონტაქტური პესონალის მეშვეობით. სთავაზობს რა მომსახურებას, პერსონალი უშუალოდაა ჩართული მარკეტინგულ საქმიანობაში. მომსახურების გაწევისას მუშაკის ნებისმიერი შეცდომისა და თხოვნის შეუსრულებლობის გამო სტუმარი ვერ იქნება მომსახურებით კმაყოფილი. ამასთან, კომპანია ვერ მოასწრებს თავისი მუშაკების შეცდომების გასწორებას და შესაბამისად უარყოფითი ინფორმაცია გავრცელდება ძალზე სწრაფად.

შიდა მარკეტინგის პროცესი მოიცავს მომსახურების კულტურას, კადრების მართვისადმი მარკეტინგულ მიდგომას (დაქირავების, სწავლების პროცედურები, მუშაობა გუნდში, შრომის პირობების კონტროლი), პერსონალს შორის მარკეტინგული ინფორმაციის გავრცელება, მოსამსახურეთა წახალისების სისტემის შემოღება.

თანამედროვე მომხმარებელი კარგადაა გაცნობიერებული შეთავაზებული მომსახურების ალტერნატიული სტანდარტების შესახებ. იზრდება ასევე მისი მოლოდინი, ამიტომ ის ხდება უფრო კრიტიკული მომსახურების ხარისხისადმი. ორგანიზაციას, რომელიც წარმატებით სთავაზობს მომხმარებელს მაღალხარისხოვან მომსახურებას, ახასიათებს:

- მომხმარებლების საჭიროებებისა და მოთხოვნების გაგება;
- მომსახურების საფუძვლიანად შემუშავებული სტრატეგია;
- მომხმარებლებსა და მუშაკებზე ორიენტირებული მიწოდების სისტემა;
- კარგად მომზადებული, მოტივირებული და მართვადი მუშაკები.

დიდი მნიშვნელობა აქვს მაღალი ხარისხის მუდმივობის დაცვას. სასტუმრომ უნდა შესთავაზოს საჭირო მომსახურება ყოველთვის, თუნდაც იქ ერთი სტუმარი ცხოვრობდეს. ამასთან, მომსახურების შეთავაზება და მომსახურების პოლიტიკა ერთიანი უნდა იყოს. თუ სტუმარი იღებს უფრო ნაკლებს, ვიდრე ელოდა, ის რჩება უკმაყოფილო და ამ სასტუმროში არასოდეს დაბრუნდება. კომერციული წამატების საწინდარია პოტენციური მომხმარებლის ნებისმიერი შესაძლო სურვილის გამოცნობის უნარი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://www.tripadvisor.com/>
2. <https://www.booking.com/>
3. <https://us.dotwconnect.com/interface/en/login>

**ლარისა დოლიკაშვილი
სასტუმროს მომსახურების ხარისხის აუდიტი
რეზიუმე**

სასტუმროს მომსახურების ხარისხის აუდიტის განხორციელება საშუალებას იძლევა ამდღეს სასტუმროს მმართველობა ორგანიზაციული სტრუქტურის ნაწილში, შიდა ფუნქციებსა და პროცესებში ზრდის მის გამჭვირვალობას.

აუდიტის რეალიზაცია სასტუმროს ფარული, ასევე მატერიალური და ინტელექტუალური რესურსების აქტივიზირებას ეხმარება, რაც თავის მხრივ სრულყოფს თანამშრომელი - სტუმრის ურთიერთობას. შედეგად, სასტუმრო ხდება უფრო კონკურენტუნარიანი, ბაზრზე იზრდება მისი ავტორიტეტი რაც შესაბამისად მოქმედებს სასტუმროს დატვირთვის დინამიკაზე და მომგებიანობაზე.

სასტუმროების მენეჯერების ნაწილმა არ იცის, როგორ გამოასწოროს შედეგი და სტუმრებს შესთავაზოს მაღალი დონის მომსახურება, ბევრს ამის სურვილიც არ გააჩნია. სახელმწიფოს შესაბამისი სტრუქტურები ვალდებულია აიძულოს მეწარმე, რომ მომხმარებელს მიაწოდოს ის მომსახურება რა ფასსაც ახდევინებს. სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს ასევე სასტუმროების მუშაკთა „განათლებაზე“, მართვის თანამედროვე მეთოდებისა და მომსახურების ეთიკური ნორმების დანერგვაზე. უნდა იყოს ბევრი ხელმისაწვდომი ლიტერატურა, სახელმძღვანელო, რომ სასტუმროების მფლობელებმა თუ მენეჯერებმა დამოუკიდებლად შეეძლონ გადამზდება.

**Larisa Dolikashvili
Quality Audit of Hotel Service
Summary**

The quality of audit of hotel services enhances the management of the hotel, as well as part of the organizational structure, increases its transparency in internal functions and processes. Audit Realization helps to activate the hidden, material and intellectual resources of the hotel, which in turn improves the employee-guest relationship. As a result, the hotel becomes more competitive, the market is increasing its authority, which therefore operates on the loading dynamics and profitability of the hotel.

Part of hotel managers do not know how to improve the result and offer guests a high level of service, many have no desire to do so. The relevant corporations are obliged to force the entrepreneur to provide the customer with the price. The state should also take care of the "educators" of hotel workers, the introduction of modern methods of management and ethical norms of service. There should be a lot of available literature, a guide that hotel owners or managers can independently transfer.

Vakhtang Svanadze
Tbilisi Teaching University, Associated professor (Tbilisi, Georgia)

Capital market development problems in Georgia

Besides direct investments, there are two major alternatives for financing of business and economy - bank loans and the capital market. The first mechanism implies the flow of investors' money to banks in form of deposits (for certain interest) and its use by banks for issuing loans (with higher interest). In case of the capital market, money directly flows from investors to the economy - in exchange for securities issued by companies or other issuers.

When the best specialists of the field, with the assistance of US government, were designing foundations of the capital market in Georgia in 1998-2000, it was clear that the above two alternative, competing financing mechanisms should have been developed independently in the post-soviet state. In the countries with mature economies, these mechanisms are equally developed and hold commensurate shares in the market of financial services, as they had been developing simultaneously and had gone through comparable stages of development. Evidently, if two alternative mechanisms are in similar conditions (in other words at similar stages of development), natural competition takes place and even helps to increase their efficiency; However, if at the starting point one of them is at initial level of development, whereas the other has an apparent advantage (which was the case in Georgia due to historical or subjective reasons), natural competition between the two becomes impossible as the dominant mechanism will attempt to thwart any attempts of development of its competitor.

American experts were well aware of the situation and took it into consideration (despite the opposition from the commercial banks and the National Bank of Georgia) while drafting the Law on Securities Market, which was adopted in 1998 by the Parliament of Georgia (it was recognized as one of the best laws in the post-communist countries). According to the law, the securities industry was segregated from its natural competitor – the banking sector, to enable development of the securities market independently. This separation was reflected in number of aspects: banks could not participate in the market directly (only through subsidiary brokerage firms); none of a stock exchange shareholders could own more than 10% of its shares, while banks aggregate shareholding in stock exchange could not exceed 50%; securities market and its participants were regulated by the independent state regulator – the National Securities Commission of Georgia - which in addition to the regulatory functions was inclined to promote development of the capital market in the country.

Based on this legislation, in 1999-2000 the basic securities market infrastructure (the Georgian Stock Exchange, the Central Securities Depository of Georgia, 12 independent securities registrars) was established and became operational up to 40 brokerage companies were created and functional.

Securities market is a complex and multidimensional mechanism. Even the lack of a single piece of the mechanism is enough to provoke its failure. Therefore, there are numerous objective and subjective factors that influence normal functioning of the securities market. Currently, most of negative objective factors have been eliminated: for example, the macroeconomic situation is relatively stable, the share of shadow economy in the economy is minimal, crime rate has decreased, violation of property rights by organized crime or government bodies is practically eradicated.

As for subjective factors, they often influence economic policy priorities and relevant reforms, and are reflected in legislation in the first place. Unfortunately, securities market was never a priority for either of the previous governments. Yet, as mentioned above, the Law on Securities Markets was formulated and adopted with the assistance of USAID and leading American experts. The law was a solid foundation for development of the securities market in Georgia and in fact, in 2000-2007 it started to gradually gain strength.

However, in 2007-2008 a powerful subjective factor came into play - policies of the United National Movement and the interests of one of the largest commercial banks closely related to the party (which was the first one to sense the danger to the status-quo, when there are no alternatives to commercial banks in Georgia's financial sector). As mentioned above, none of the governments was interested in developing of the securities market in Georgia. They were actively going against the basis of the existence of the securities market, such as corporate ownership diversification, developing of transparent and democratic mechanisms of corporate governance. In fact, it was much easier for them (UNM) to "control" small group of large owners and to control funding of all businesses in the coun-

try via two-three large banks. The previous government did not need a broad circle of private owners, since it would become the basis of middle class and an additional “head-ache”. This was exactly why selling the shares of leading Georgian companies on the local market was blocked. For instance, the head of the government often voiced the opinion to sell shares of Georgian Railway on Shanghai (!) or London stock exchange, and not in Georgia: like Georgian citizens were not worthy to become the shareholders of successful Georgian companies. Of course, these actions would have contributed to development of stock markets in China and UK, not in Georgia!

Moreover, by lobbying from the biggest banking group linked to the previous government’s two prime ministers, securities market legislation was distorted, which subsequently led to discretization and destruction of the Georgian securities market. More specifically:

- Independent state regulator was abolished and the overseeing function of the securities market was passed over to the National Bank of Georgia, whose primary task is to develop the competitor banking system. In the best case scenario, the securities market would appear to be a “Step child” (as the latest developments illustrate, NBG considers much of the securities market institutions as its competitors);
- Commercial Banks were allowed to get involved in brokerage and investment banking activities;
- The restrictions on the ownership of the stock exchange were abolished and the banks were allowed to take full control over the competitor sector’s infrastructure;
- Moreover, before these amendments, it was mandatory to trade securities listed and/or admitted to a stock exchange in transparent and competitive environment - on the stock exchange. After the amendments, it was no more mandatory. As a result, most of the trades (95%), moved outside of the stock exchange, to the shadow, to obscure and uncompetitive environment. As a result, the information about the prices became less reliable and in many cases, artificial (in fact, according to the information reported to the stock exchange, often the price on the same security differed 10 times and more during the day)

All the factors mentioned above created mistrust toward the securities market among local and foreign investors. As a result, the market capitalization and securities turnover dropped significantly.

Additionally, also subjective factors are in roots of the following events hindering securities market development in the country:

- After steady but consistent growth of the market in 2000-2007, NASDAQ-OMX made proposal to buy the controlling stake of the Georgian Stock Exchange and bring the country’s securities market to the next level of development. The commercial bank associated with two ex-prime ministers vehemently opposed the initiative, lobbied the above-mentioned destructive changes to the legislation, thus made at the one hand, a detrimental blow to the securities market of Georgia and, at the second hand, thwarted one of the largest stock-exchange operators NASDAQ-OMX’s entrance in Georgia; After 2012, the legislation proposed by the Financial-Budgetary Committee of the Parliament of Georgia, aimed at hedging the afore-mentioned detrimental amendments, is being blocked by the same banking group for 5 years now;
- In 2014-2015, full control was established over the whole infrastructure and key institutions of the competitor sector - securities market – by group of commercial banks;
- The same group speculates and propagates the myth as if there is not enough money in the country and it is necessary to sell shares of successful Georgian companies at foreign stock markets instead of making their IPOs in Georgia (however, only the Georgian banking system as a whole has GEL16 billion worth funds on its deposits);
- Slow-down of pension reforms.

Therefore, everything depends on the key political decision - whether priority will be given to some political groups and monopolistic aspirations of banks linked to them, or to the interests of country development. If one looks at the history of developed nations, the choice they have made is quite evident.

As mentioned above, currently around GEL16 bn is at the bank deposits and significant part of the money would be directed toward alternative investment channels - in case they exist. Moreover, interest rates on deposits in foreign currency are significantly reduced compared to previous years. Therefore, potential demand for attractive financial instruments is quite high. What really matters is realization of this demand. So what is hindering the process?

As already mentioned, numerous factors determine functioning of the complex capital market mechanism. During various stages of existence of independent Georgia, number of factors hindered the operation of this mechanism. These factors affect demand and supply in the first place.

For instance, factors affecting the supply side are:

- If the government of Georgia starts selling shares of large and successful companies (like Georgian Railway, Georgian Oil and Gas Corporation) at other country's stock markets (as the previous government wanted to do the same on Shanghai(!) or London Stock Exchange), this of course will have a negative effect on the supply at the Georgia's securities market (contributing to the increase of supply to the Chinese or British markets) and vice versa, public offerings in Georgia will increase the supply of securities in Georgia.
- If the propaganda of the powerful interest groups continues, as if there is no money in Georgia and it is only abroad, private companies wishing to make public offerings of their securities will turn their views to stock markets abroad. As a result, instead of selling their shares in Georgia, they will supply the stock markets abroad.
- The situation, in which the main securities market infrastructure is controlled by banks (which was finally implemented in 2014 as a result of the 2007-2008 amendments in legislation), creates discomfort to potential non-banking issuers, for whom attracting investments via issuing securities is the way to get rid of the illegitimate dominance of banks.

Whereas, factors influencing the demand side are as follows:

- Pension system reform, based on which the pension funds will invest their accumulated funds to the securities market instruments;
- Returning trading of listed securities to the competitive public environment results in objective price formation, it also creates investors' trust vis-à-vis such instruments and thus increases demand on them. While, maintaining the status-quo in legislation pushes the local and international investors away and practically eliminates demand on securities.

Generally, when attractive securities are artificially banned from or driven out of the market, there is a perception that indeed we have low demand on securities in general. However, certain historical examples show that as soon as such securities appear, we have an avalanche increase of the demand on them.

Highlight once again at least some steps essential for successful functioning of the capital market in Georgia:

- First of all (by the end of 2017) amending the Law on Securities Market, which will re-establish the important norms, in force before the destructive 2007-2008 amendments took place. At the next stage, to complete final harmonization of the securities market legislation with the EU Directives and other international standards (2018-2020);
- Reestablishing state regulation of the securities market by an agency independent from the National Bank of Georgia;
- Eradicating currently existing asymmetry between the banking mechanism and the securities market, in legislation and other regulatory frameworks (taxation, currency regulation etc.)
- Eliminating control of banks over the securities market infrastructure (stock exchange, central securities depository) and introducing mechanisms of ownership diversification, which will guarantee level playing field approach and thus increase trust of investors and issuers;
- Implementing of the pension reform, by introducing in addition to the existing pay-as-you-go system of the funded (defined contribution) pension system pillars, which will entail investment of significant part of the accumulated capital of pension funds in local securities market instruments – e.g. in Georgian economy;
- Public offering of shares and bonds of state owned companies in Georgia, or making such IPOs in parallel at Georgian and foreign stock exchanges (dual listings).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. International financial corporation. The importance of local capital markets for financing development. IFC, 2017.
2. WWW.GSE.GE;
3. WWW.NBG.GOV.GE.

ვახტანგ სვანაძე
კაპიტალის ბაზრის განვითარების პრობლემები საქართველოში
რეზიუმე

ნაშრომი ეძღვნება ფასიანი ქაღალდების ბაზრის როლს კორპორაციულ საკუთრებით ურთიერთობებში. მოსახლეობის ფართო ფენების ჩართულობა ბიზნესის მესაკუთრეობაში ხელს უწყობს ქვეყანაში დემოკრატიულ პროცესებს და საზოგადოების ინკლუზიურ განვითარებას. ბიზნესის თანმესაკუთრეობაში ჩართულობის საუკეთესო საშუალებას წარმადგენს ლიკვიდური კაპიტალის ბაზარი, რომლის განვითარებაც საქართველოში სერიოზულ პრობლემებს აწყდება. გაანალიზებულია საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბების სპეციფიკა 2000 წლიდან დღემდე და გამკვეთილია ის ძირითადი პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან მის განვითარებას. განსაკუთრებული ადგილი დათმობილი აქვს ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინსტიტუტებში კონკურენტი დარგის – საბანკო სექტორის დომინირების საკითხს, რაც საბოლოოდ იწვევს საქართველოს საფინანსო ბაზრის დეფორმაციასა და მის სრულ მონოპოლიზაციას.

Vakhtang Svanadze
Capital market development problems in Georgia
Summary

The article is devoted to the role of the capital market in property relations. Involvement of the wide range of population in business ownership promotes the inclusive development of the democratic processes and the society. Liquid capital market is the best way of engagement in business co-ownership, the development of which is faced with serious problems in Georgia. The article analyzes the specifics of establishing of the infrastructure for the securities market in Georgia from 2000 until today, as well as focuses on the underlying problems, which hinder its development. A special place is dedicated to the dominance of the competing sector – Banking sector in the Securities Market Institutions, which eventually causes the deformation and the full monopolization of the financial market.

თამარ ჯანგულაშვილი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პრორექტორი (თბილისი, საქართველო)

სოციალური მარკეტინგის არსი, ტექნოლოგია, ტიპები

უკანასკნელ პერიოდში მსოფლიოში მნიშვნელოვნად გაძლიერდა სოციალური მარკეტინგისადმი, როგორც სოციალური პროცესების რეგულირების თეორიისა და პრაქტიკისადმი ინტერესი. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში არსებობს და საკმაოდ ეფექტიანად გამოიყენება საქონლისა და მომსახურების, წარმოების, განაწილების, რეგულირების მარკეტინგული მექანიზმები, „სოციალურ ბაზარზე“ პროცესების მართვა კი უფრო რთულად მიმდინარეობს. ეს განსაკუთრებით, ტრანსფორმირებად საზოგადოებას ეხება, ისე როგორც, მაგალითად, ეს საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ წარმოქმნილ დამოუკიდებელ ქვეყნებშია. დასავლურ დემოკრატიაში, რომელიც ასეული წლების განმავლობაში ვითარდება, ამა თუ იმ ფორმით ჩამოყალიბდა სოციალური პროცესების რეგულირების მექანიზმები, რომლებიც ეფუძნება სამოქალაქო საზოგადოებას, დემოკრატას, ადგილობრივ თვითმმართველობასა და სხვა საკვანძო ფასეულობებს.

სოციალური მარკეტინგის წარმოშობის მიზეზებსა და გარემოებებს ყველაზე უკეთესად განსაზღვრავს მარკეტინგის თეორიის ფუძემდებელი და კლასიკოსი ფ. კოტლერი, რომელმაც ტერმინი „სოციალური მარკეტინგი“ სამეცნიერო ლიტერატურაში პირველმა გამოიყენა: „როდესაც მე მხოლოდ ვიწყებდი მუშაობას, ყველა იყო დარწმუნებული, რომ მარკეტინგი ესაა სუბის, ლობიოს და სხვა საქმილის გაყიდვა. მე დავიწყე საუბარი, რომ მარკეტინგი ეხება ყველა სახის გაყიდვას: თქვენ შეგიძლიათ ტურისტის მიიზიდოთ თქვენს ქალაქში და ეს იქნება დასახლებული პუნქტის მარკეტინგი; თქვენ შეგიძლიათ ადამიანებს თავი შეაკავებინოთ მოწვევაზე და ეს იქნება ცხოვრების გარკვეული წესის მარკეტინგი, მე ვუწოდებ ამას სოციალური მარკეტინგი (7).

ამ იდეების განვითარებამ და პრაქტიკაში მრავალი მათგანის რეალიზაციამ, ჯერ მხოლოდ დასავლეთში განაპირობა დიდი ინტერესი სოციალური მართვის თეორეტიკოსებისა და პრაქტიკოსების მხრიდან. მიუხედავად სოციალური მარკეტინგის კონცეფციის დიდი ინტერესისა, მისი თეორიული დამუშავების დონე დღევანდელ პირობებში, სპეციალისტების აზრით, არასაკმარისია. ეს, პირველ რიგში, შეეხება არაკომერციული მარკეტინგის, პოლიტიკური და სახელმწიფო მარკეტინგის პრობლემებს, ნაშრომებს, რომლებიც ეხება უშუალოდ მარკეტინგული მექანიზმების გამოყენებას განათლების, ჯანმრთელობის, სპორტის, კულტურის, ეკოლოგიისა და სხვა სფეროებში.

რაც შეეხება სოციალური მარკეტინგის ერთიან კონცეფციას, იგი არ არსებობს და სპეციალისტების აზრით მისი ფორმირება რთული პროცესია და სხვადასხვა მეცნიერებათა, პირველ რიგში, სოციალურ და ეკონომიკურ მეცნიერებათა შესწავლის საგანს წარმოადგენს. სხვადასხვა სპეციალისტებიდან საყურადღებოა დიმიტრი აკიმოვის შეხედულება სოციალური მარკეტინგის არსის, ფუნქციების, სტრუქტურის შესახებ. მას მოცემული აქვს სოციალური მარკეტინგის ძირითადი ტიპების ანალიზი საზოგადოების სოციალური მართვის პრაქტიკის მაგალითზე. თანამედროვე პირობებში სოციალური მარკეტინგის პრობლემის განხილვისას დ. აკიმოვი სამი სხვადასხვა მიდგომის შესახებ საუბრობს:

- ✓ კლასიკური მარკეტინგის კერძო შემთხვევა სოციალურ ურთიერთობათა სფეროში გაცვლის პროცესების არსებობასთან კავშირითიერთობაში;

- ✓ სოციალურად ორიენტირებული მარკეტინგი, რომელიც განსაზღვრავს სოციალურად ორიენტირებული ბიზნესის სპეციფიკას;
- ✓ სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემის „წინწაწევის“ ტექნოლოგიის დასაბუთება.

სოციალური მარკეტინგი, როგორც საზოგადოების სოციალური სფეროს ფუნქციონირების ორგანიზაციის თანამედროვე ტექნოლოგია. სოციალური მარკეტინგის საგნის დახასიათების სამი სხვადასხვა მიდგომიდან მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა უმრავლესობა საკვანძოდ მიიჩნევს პირველს. ამ პრობლემის დამუშავებაში პიონერული როლი ფ. კოტლერს ეკუთვნის, რომელმაც შეძლო მარკეტინგის კონცეფციის გავრცელება სოციალურ სფეროზე. სოციალური მარკეტინგი მარკეტინგულ ტექნოლოგიებს, მიდგომებს, პრინციპებს იყენებს საზოგადოების სოციალური სფეროს, მათ შორის სოციალური „პროდუქტის“, კერძოდ, იდეის, ფასეულობათა წინ წაწევისათვის.

უნდა აღინიშნოს, რომ აღწერილი „გადატანის“ საფუძველს წარმოადგენს რ. ბაგოცის მიერ ჩამოყალიბებული საკვანძო დებულებები: ა) ინდივიდები და ორგანიზაციები თავისი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად იძულებულნი არიან სხვა ინდივიდებთან და ორგანიზაციებთან მონაწილეობა მიიღონ სოციალურ და ეკონომიკურ გაცვლაში; ბ) გაცვლის პროცესები, რომლებიც ბევრი სპეციალისტის მიერ განიხილება როგორც არსებითი, კერძოდ, რომლებზედაც მხარეთა მიერ აქცენტი კეთდება ერთმანეთზე შეხებადი ობიექტების პირდაპირ ტრანსფერზე (გადაცემაზე), სინამდვილეში კერძო შემთხვევებს წარმოადგენენ. რეალურად მარკეტინგული გაცვლა ნაწილობრივ არაპირდაპირია, გაცვლის საგნების სახით გვევლინება არა შეხებადი და სიმბოლური არსებები, ხოლო გაცვლაში მონაწილე მხარეთა რაოდენობა ორზე მეტია; გ) სოციალური მარკეტინგის განხილვა შეიძლება როგორც უფრო ზოგადი მარკეტინგული კონცეფციის კერძო შემთხვევა, რაც დაკავშირებულია სოციალურ ურთიერთობათა სფეროში გაცვლის პროცესის წარმოშობასა და მსვლელობასთან (2).

გაცვლის პრობლემა არაა მარტივი, რამდენადაც ზოგიერთი მეცნიერი გაცვლის პროდუქტებს ათანაბრებს ეკონომიკურ, საბაზრო პროცესებთან და სოციალურ მარკეტინგს, როგორც მარკეტინგულ კონცეფციას ყოველთვის სათანადოდ არ აღიქვამს (არ აცნობიერებს), თვლიან რა, რომ გაცვლა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ეკონომიკურ, საბაზრო საფუძველებზე (3).

თუმცა, ბევრი ეკონომისტი დასოციოლოგი ფიქრობს, რომ საუბარი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ კომერციულ გაცვლაზე, რაც დაკავშირებულია მომხმარებელთა მოთხოვნილებისა და საჭიროების დაკმაყოფილებასთან, არამედ, ასევე, საქონლის ან მომსახურების გაცვლაზე, რომლებიც არაკომერციული პროდუქტების ბაზარზე ფუნქციონირებენ. კომერციულ გაცვლას, რომელიც მოგებაზეა მიმართული, აერთიანებს ანალოგიური აუცილებელი პირობები, არაკომერციული გაცვლა კი წარმოადგენს არაკომერციული სუბიექტის მოთხოვნილების დაკმაყოფილების წესს, რომლის მიზანიც არაა მოგების მიღება.

მაშასადამე, გაცვლა წარმოადგენს მოთხოვნილების დაკმაყოფილების საშუალებას - მეორე მხარისთვის სანაცვლოდ რაიმეს მიწოდებით. ასე განიხილავს გაცვლას და, შესაბამისად, მარკეტინგსაც რ. ბაგოცი იმ თვალსაზრისით, რომ გაცვლის საგანი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ ე. წ. კომერციული პროდუქტები, არამედ ასევე ფასეულობა და იდეები, სოციალური და პოლიტიკური პროგრამები. მაგალითისათვის, რელიგიური მარკეტინგის სფეროდან, კერძოდ, მართლმადიდებლური ეკლესიის რეალობიდან გაცვლის ობიექტად შეიძლება გამოვიყენოთ ბიბლია, როგორც ძირითადი კონცეპტუალური დოკუმენტი, რომელიც მომხმარებლისათვისაა (მორწმუნეთათვის) გათვალისწინებული. მიიღეს რა მორწმუნეებმა ტექსტურად გაფორმებული ფასეულობა, შეძენას ახდენენ თავისი რელიგიური რწმენის სანაცვლოდ. ასეთივე სახით მორწმუნეებს „გასაცვლელად“ შეიძლება შევთავაზოთ ყურანი ან თალმუდი. სხვა მაგალითებიც შეიძლება მოვიყვანოთ,

როგორცაა პოლიტიკური კანდიდატის სოციალური ავტორიტეტის გაცვლა ამომრჩეველთა ხმებზე, ეკოლოგიური უსაფრთხოების იდეის მხარდამჭერთა რაოდენობის - გარემოზე ადამიანთა შეხედულების ცვლილებაზე, ქველმოქმედების გაცვლა თვითპატივისცემაზე, სოციალურად საპასუხისმგებლო ორგანიზაციის იმიჯის - საზოგადოების და სპონსორულ მხარდაჭერაზე.

სოციალურად საპასუხისმგებლო მარკეტინგი, როგორც სოციალურად საპასუხისმგებლო ბიზნესის საფუძველი. დღეს ხშირად წერენ სოციალ-ეთიკურ მარკეტინგზე, საზოგადოებრივ ან სოციალურად ორიენტირებულ, სოციალურად საპასუხისმგებლო, საზოგადოებრივ მარკეტინგზე და ა.შ. ამ კონტექსტში მუშავდება აგრეთვე, კონცეფციები, რომლებიც დაკავშირებულია სოციალურად საპასუხისმგებლო ბიზნესის პრობლემებთან და კორპორატიულ სოციალურ პასუხისმგებლობასთან. ყველა ეს მიდგომა შეიძლება გაერთიანდეს „სოციალურად საპასუხისმგებლო მარკეტინგის“ ტერმინში, თუმცა ჩამოთვლილი სხვადასხვა მიდგომა მოითხოვს ცალკე განხილვას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ამას მოითხოვს კონკრეტული კვლევითი ამოცანები. სხვა ავტორების არაერთ ცნობილ განსაზღვრასთან ერთად, დ. აკიმოვის მიერ ლიტერატურაში მოცემულია სოციალური მარკეტინგის ერთ-ერთი პირველი განსაზღვრა, რომლის არსი დაკავშირებულია საზოგადოების სოციალური სფეროს ფუნქციონირების ორგანიზაციის ტექნოლოგიასთან: „**სოციალური მარკეტინგი** - სახელმწიფო ორგანოების, არასამთავრობო ორგანიზაციების, პოლიტიკური პარტიების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, მოძრაობათა და ცალკეული ფიზიკური პირების საქმიანობაა სოციალურ კონკურენტულ გარემოში, რომელიც ემყარება მარკეტინგის პრინციპებს და მიმართულია სოციალური პროდუქტების წინ წაწევის მიზნების მიღწევასთან. როგორც აღნიშნავენ ფ. კოტლერი, დ. ბოუენი და დ. მეიკენზი „მარკეტინგის სოციალური კონცეფცია - ბიზნესის ფილოსოფიის უახლესი მიღწევაა, რომლის თანახმად საწარმომ უნდა „განსაზღვროს“ თავისი მიზნობრივი ბაზრის საჭიროება, სურვილი და ინტერესი და ისინი უფრო ეფექტიანად უნდა დააკმაყოფილოს კონკურენტებთან შედარებით, შეინარჩუნონ ან აამაღლონ ინდივიდებისა და მთლიანად საზოგადოების კეთილდღეობა“ (4).

თუმცა, ამ მტკიცებულებაში სერიოზული მეთოდოლოგიური წინააღმდეგობაა. უ. ლამბენის მტკიცებით, იგი სოციალური პროცესია, მიმართულია ადამიანისა და ორგანიზაციის მოთხოვნილებებისა და სურვილების დასაკმაყოფილებლად საქონლისა და მოხმარების თავისუფალი კონკურენტული გაცვლის გზით, რომლებიც მომხმარებლისათვის ფასეულობას წარმოადგენენ (5).

ბოლო დროს გამოცემულ ლიტერატურაში, რომელიც ასე თუ ისე უკავშირდება სოციალურად საპასუხისმგებლო მარკეტინგის პრობლემებს, ყურადღება გამახვილებულია კორპორატიულ სოციალურ პასუხისმგებლობაზე, პრაქტიკულად ყურადღება არ ექცევა შესაბამისი მიდგომების საფუძველების განსაზღვრას. კერძოდ, რატომ უნდა იყოს ბიზნესი სოციალურად საპასუხისმგებლო? ვფიქრობთ, დადგა დრო, პასუხი გაეცეს ამ კითხვას.

ამჟამად სოციალურად საპასუხისმგებლო მარკეტინგი ეფუძნება რამდენიმე ჰიპოთეზას:

- ✓ მომხმარებელთა სურვილები ყოველთვის არ პასუხობს მათ ინტერესებს, აგრეთვე მთლიანად საზოგადოების ინტერესებს;
- ✓ მომხმარებლები უპირატესობას ანიჭებენ საწარმოებს (ორგანიზაციებს), რომლებიც დემონსტრირებას უკეთებენ ზრუნვას მათი მოთხოვნილებისა და საჭიროების დასაკმაყოფილებლად, ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი კეთილდღეობის ასამაღლებლად;
- ✓ ორგანიზაციის ძირითადი ამოცანაა მიზნობრივი ბაზრებისადმი ადაპტაცია იმისათვის, რომ არა მარტო საჭიროებისა და მოთხოვნილების დაკმაყოფილება

იყოს უზრუნველყოფილი, არამედ ასევე ინდივიდუალური და კოლექტიური კეთილდღეობაც და აგრეთვე, შენარჩუნებულ იქნეს მყიდველთა ლოიალურობაც.

სოციალური მარკეტინგი, როგორც სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების მარკეტინგი. ზემოთ განხილული სოციალურად მნიშვნელოვანი ორი სახის მარკეტინგისაგან განსხვავებით, მესამე დაკავშირებულია სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების რეალიზაციასთან და ახლა გადის ინსტიტუციონალიზაციის საწყის სტადიას. მისი არსი იმაშია, რომ დაეხმაროს საზოგადოებას სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების წინ წაწევაში. ინგლისში მან მიიღო „კომერციული საქმიანობის“ სახელწოდება, რომლის საშუალებით კომპანია სოციალურ ინსტიტუციებთან იწყებს თანამშრომლობას საკუთარი რეპუტაციის ასამაღლებლად. ერთდროულად პროდუქტის წინ წაწევის პრობლემა განსხვავდება სოციალური იდეის წინ წაწევისგან იმით, რომ ეს უკანასკნელი დაკავშირებულია ადამიანის ცნობიერებაში ამა თუ იმ შეხედულების (ფასეულობის) დანგრევასთან იმ მიზნით, რომ შემცირდეს ადამიანზე ნეგატიური და განვითარდეს დადებითი სტერეოტიპების ზემოქმედება.

რაც შეეხება სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემების მარკეტინგს, მის მიზანს წარმოადგენს საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი პრობლემისა და მოთხოვნილების არჩევა, მაგალითად, იმიჯის შექმნა და წინ წაწევა საქართველოსათვის, როგორც დემოკრატიული სახელმწიფოსთვის, სოციალური დახმარება, კულტურა და ხელოვნება, განათლება, ჯამრთელობის სფერო, ეკოლოგია, მოქალაქეთა უფლებების დაცვა და ა.შ. ამ შემთხვევაში სოციალურად მნიშვნელოვანი პრობლემის მარკეტინგი წარმოგვიდგება როგორც თავისებური მარკეტინგული ტექნოლოგია, რომლის ფარგლებშიც გამოიყენება სოციოტექნოლოგიური მიდგომა.

სოციალური პრობლემების მარკეტინგი - სოციალური მარკეტინგული ტექნოლოგიაა, რომლის საფუძველია აქტუალური სოციალური პრობლემისადმი წინ წაწევის გამოყენება, ე.ი. მაქსიმალური საზოგადოებრივი ყურადღების მიპყრობა და პიროვნებაზე, სოციალურ ჯგუფებზე, საზოგადოებაზე შესაფერისი ზემოქმედება ამ პრობლემათა გადასაწყვეტად.

სოციალური მარკეტინგის ძირითადი ტიპები - აქ აღწერილი სოციალური მარკეტინგის თანამედროვე მიმართულებისა და კონცეფციების მრავალფეროვნება მოითხოვს მათ ღრმა, დეტალურ ანალიზს, პირველ რიგში, მათი ტიპებისა და მრავალსახეობის დადგენას. სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოყენებულია შემდეგი ძირითადი ტიპები:

- პოლიტიკური მარკეტინგი;
- სახელმწიფო მარკეტინგი;
- ტერიტორიული მარკეტინგი;
- სოციალური მარკეტინგი.

დასკვნის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ სოციალური მარკეტინგის თანამედროვე კონცეფცია მიზნად ისახავს უმნიშვნელოვანეს, პრინციპულად ახალ, კრეატიულ მიდგომას სოციალური ცვლილებებისა და სოციალური პროცესების რეგულირებისათვის დემოკრატიულ, საბაზრო საზოგადოებაში. ამ კონცეფციაზე დაყრდნობით ტექნოლოგიები შეიძლება გავრცელდეს არა მარტო ვიწრო - სოციალური პრობლემების გადაწყვეტაზე, არამედ სახელმწიფო და ტერიტორიული სფეროების მართვაზე, აგრეთვე, პოლიტიკური საქმიანობის ორგანიზაციაზეც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Андреев С. Мелньиченко Л. Основы некоммерческого маркетинга, М., 2000.
2. Багоцци Р. Маркетинг как обмен. СПб, 2001.
3. Бурде П. Социология политики. М., 1993.

4. Котлер Ф., Бауэн Д., Меиткенз Д. Маркетинг. Гостеприимство и туризм. М., 1998.
5. Ламбен Ж. Стратегический маркетинг. СПб. 1996.
6. Морозова Е. Политический Рынаки Политический маркетинг: Концепции, методы, Технологии. М., 1998.
7. Шинкаренко И. Мантры и смертные грехи маркетинга: интервью Ф. Котлеров. Журнал, Эксперт. N 34, 2006.

თამარ ჯანგულაშვილი
სოციალური მარკეტინგის არსი, ტექნოლოგია, ტიპები
რეზიუმე

თანამედროვე საზოგადოებაში მარკეტინგულმა საქმიანობამ შეიძინა მრავალი ნაირსახეობა და შეინარჩუნა არსებითი კავშირი გაცვლის პროცესებთან. მსოფლიოში მნიშვნელოვნად გაძლიერდა ინტერესი სოციალური მარკეტინგისადმი, როგორც სოციალური პროცესების რეგულირების თეორიისა და პრაქტიკისადმი.

სტატიაში განხილულია სოციალური მარკეტინგის წარმოშობის მიზეზები და დღევანდელი ვითარება, კონცეფციის ფორმირების პროცესი და ძირითადი ტიპები.

Tamar Jangulashvili
Social Marketing: Essence, Concept, Types
Summary

In the contemporary society the marketing activities gained varieties and maintained substantial link to the processes of change. Interest towards the social marketing as a theory and practice of regulations of social processes has been intensified worldwide.

The article deals with reasons and present situation, process of concept formation and basic types of social marketing.

სოფიო ბლიაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი (თბილისი, საქართველო)

თამარ ზირაქაშვილი
ოსაუ-მიწვეული სპეციალისტი (თბილისი, საქართველო)

მოგებისა და რენტაბელობის ანალიზი

სახალხო მეურნეობა ვითარდება შიდა რესურსების ხარჯზე. დაგროვების ძირითადი წყარო არის წარმოების პროცესში შექმნილი ზედმეტი პროდუქტი, შესაბამისად მოგება საბოლოო ჯამში არის საზოგადოების წმინდა შემოსავალი.

სამეურნეო საქმიანობის ეკონომიკური თვალსაზრისით მოგების განხილვა ნიშნავს ფულადი სახსრების დაგეგმილ დაბანდებას იმ მიზნით, რომ დროის განსაზღვრულ პერიოდში შეიქმნას არსებითი, ეკონომიკურად მომგებიანი

სიდიდეები, პირველ რიგში ამ სახსრების ასანაზღაურებლად, შემდეგ კი მოგების მისაღებად და საზოგადოების მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად. სახსრების ასეთი დაბანდების შედეგი მესაკუთრის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება მოხდება. თუ ეს არ მოხდება, მაშინ თვით სამეურნეო საქმიანობა აღმოჩნდება კითხვის ნიშნის ქვეშ.

მოგება და რენტაბელობა წარმოების უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელია. მოგება ზედმეტი პროდუქტის გარდაქმნილი ფორმა და წმინდა შემოსავლის ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა. ამასთან მოგება ეს არის, ერთი მხრივ საწარმოს სამეურნეო-საფინანსო ფონდების შექმნის ძირითადი წყარო. ხოლო მეორე მხრივ - სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების წყარო.

მოგების მაჩვენებლის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა მოგების სიდიდეზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის განსაზღვრა და საწარმოო რესურსების გამოყენების ეფექტურობის ამაღლების შესაძლებლობათა გამოვლენის შედეგად მოგების გადიდება.

საწარმოო მოგება გამოიანგარიშება რეალიზებული პროდუქციის ამონაგებისა და ამავე პროდუქციის სრული თვითღირებულების სხვაობით, გარდა რეალიზაციის შედეგებისა, აგრეთვე სამეურნეო სუბიექტის სხვა სამეურნეო და საანგარიშსწორებო შედეგებსაც.

რენტაბელობა არის საშუალებათა გამოყენება, როდესაც სამეურნეო სუბიექტი წარმოებაზე გაწეული დანახარჯების დაფარვის შემდეგ იღებს წმინდა შემოსავალს.

ანალიზის დანიშნულებისა და მიზნის შესაბამისად, რენტაბელობა შეიძლება გამოითვალოს წარმოებისა და პროდუქციის მიხედვით, ასევე ცალკეული ნაწარმის, შესრულებული სამუშაოებისა და მომსახურების მიხედვითაც. გარდა ამისა, ცალკეული დანახარჯებისა და ავანსირებული საშუალებების მიხედვით, ასევე ქონებისა და კაპიტალის მიხედვით.

მოგებისა და რენტაბელობის ანალიზის ჩატარების ინფორმაციის ძირითადი წყაროა აღრიცხვა-ანგარიშგების მონაცემები, როგორც არის წლიური ანგარიშგებიდან: ფორმა №1 – ”ძირითადი საქმიანობის ბალანსი”, ასევე ბალანსის დანართები, ამგარიშგებები მოგება-ზარალის შესახებ, ფინანსურ მდგომარეობაზე და სხვ.

მთლიანი შემოსავალი ეს არის მაჩვენებელი, რომელიც ასახავს საწარმოს, ფირმის თუ სამეურნეო სუბიექტის სამეწარმეო და კომერციული საქმიანობის საბოლოო შედეგს. მისი სიდიდე ტოლია მთლიან ამონაგებს გამოკლებული პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციისათვის გაწეული ხარჯები.

სამეურნეო სუბიექტის საქმიანობის შედეგების შეფასების ძირითადი მაჩვენებელია მოგება, რომელსაც საწარმოები გეგმაში ითვალისწინებენ.

საწარმოს მოგება შედგება: პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული მოგებისაგან, დამხმარე მეურნეობიდან და თუ სხვა დანარჩენი რეალიზაციიდან მიღებული მოგებისაგან და რეალიზაციის გარეშე, ანუ სხვადასხვა საანგარიშსწორებო, საფინანსო ურთიერთობათა შედეგად მიღებული მოგებისაგან.

მოგების გადიდება დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან მისი ერთი ნაწილი სახელმწიფოს ბიუჯეტის შემოსავლის მთავარი წყაროა და ხმარდება სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესებს, მეორე ნაწილი საწარმოს

განვითარებას და მესამე ნაწილი ამ საწარმოს მუშაკების, აქციონერების, მეწარმეების ინტერესებსა და კეთილდღეობას ემსახურება.

ანალიზისათვის აუცილებელი და უმნიშვნელოვანესი საკითხია მოგების სიდიდესთან ერთად წარმოებიდან გაწეული დანახარჯების მიხედვით მოგების სახით უკუგების დონეც, ე.ი. მომგებიანობა ანუ რენტაბელობა.

ვინაიდან მოგების აბსოლუტური სიდიდე სრულად ვერ ასახავს მუშაობის ეფექტურობას, ამიტომ მოგების ანალიზი შეივსება რენტაბელობის სისტემის ანალიზით, რომლებიც შედარებით მაჩვენებლებს წარმოადგენენ.

მოგების მოცულობის ანალიზი, უპირველეს ყოვლისა, მოგების გეგმის შესრულების შეფასებით იწყება. წარმოებიდან მიღებული მოგების სიდიდე გამოიანგარიშება ღირებულებისა და თვითღირებულების სხვაობით.

რენტაბელობის კოეფიციენტის აგება და მასზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის განსაზღვრა, რთულ ეკონომიკურ საკითხთა პრობლემაა. რენტაბელობის სირთულემ და მრავალმხრივობამ განაპირობა მეცნიერებათა შორის აზრთა სხვადასხვაობა რენტაბელობის მაჩვენებელთა შესახებ.

ვინაიდან ეკონომიკური ანალიზი მრავალმხრივია თავისი დანიშნულებით და ამავე დროს რენტაბელობა დამოკიდებულია სხვადასხვა მაჩვენებლებზე, ხოლო სხვადასხვა მაჩვენებელთა ეფექტიანობის დახასიათებისათვის გარდა სხვადასხვა მაჩვენებელთა ეფექტიანობის დახასიათებისათვის გარდა განზოგადებული მახასიათებლისა, საჭიროა მათი ცალკეულად რენტაბელობის დონის დადგენა და ეფექტურობის დახასიათება.

ავანსირებულ საშუალებათა მოცულობის, წარმოების საშუალებათა გამოყენებისა და თვითღირებულებაზე მოქმედი დანახარჯების მიხედვით ვიღებთ რენტაბელობის გამოიანგარიშების არა ერთ, არამედ რამოდენიმე კოეფიციენტთა სისტემას, რომლებიც შეიძლება სხვადასხვა ჯგუფში გავაერთიანოთ.

ერთ ჯგუფში შეიძლება ვიგულისხმოთ რენტაბელობის ისეთი მაჩვენებლები, რომლებიც გამომდინარეობენ პროდუქციის თვითღირებულებიდან, როგორც არის მოგების შეფარდება ღირებულებასთან ან თვითღირებულებასთან. ე.ი. ეს იქნება დანახარჯების მოგებით უკუგება. რენტაბელობის განსაზღვრის ასეთი მეთოდი ფრიად გავრცობილია პრაქტიკაში და დიდად მნიშვნელოვანია ეკონომიკურ ანალიზში, განსაკუთრებით ცალკეული სახის რეალიზებული პროდუქციისა და მთელი სამეურნეო საქმიანობის რენტაბელობის დონის განსაზღვრის დროს.

მეორე ჯგუფის რენტაბელობის მაჩვენებლებს შეიძლება მიკუთვნოს საწარმოო ფონდების მიხედვით უკუგება. ე.ი. მაჩვენებელი მიიღება მოგების მასის შეფარდებით ძირითად საწარმოო და საბრუნავ საშუალებებთან (კაპიტალთან), ანალიზის დანიშნულების შესაბამისად ან ქონებასთან.

მესამე ჯგუფში შეიძლება გავაერთიანოთ წმინდა მოგებასა და წმინდა პროდუქციასთან დაკავშირებული რენტაბელობა და ა.შ.

აღნიშნული პროგნიზები დამოკიდებულია ბაზარზე, საკუთრების ფორმაზე, წარმოების სახეზე, წარმოების მოცულობაზე, პოლიტიკაზე და სხვა მრავალ ფაქტორზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბურდული ფ., ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის აქტუალური საკითხები თბ., 2003.
2. კვატაშიძე ნ., ფინანსური აღრიცხვა თბ., 2000.
3. ცირამუა ე., ეკონომიკური ანალიზი თბ., 2007.

სოფიო ბლიაძე, თამარ ზირაქაშვილი
მოგება და რენტაბელობის ანალიზი

რეზიუმე

სახალხო მეურნეობა ვითარდება შიდა რესურსების ხარჯზე. დაგროვების ძირითადი წყარო არის წარმოების პროცესში შექმნილი ზედმეტი პროდუქტი, შესაბამისად მოგება საბოლოო ჯამში არის საზოგადოების წმინდა შემოსავალი.

მოგება და რენტაბელობა წარმოების უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებელია. მოგება ზედმეტი პროდუქტის გარდაქმნილი ფორმა და წმინდა შემოსავლის ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა. ამასთან მოგება ეს არის, ერთი მხრივ საწარმოს სამეურნეო-საფინანსო ფონდების შექმნის ძირითადი წყარო. ხოლო მეორე მხრივ - სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების წყარო.

Sopho Bliadze, Tamar Zirakhashvili
The Analyses of Profit and Profitability
Summary

National economy develops depending on inner resources. The main source of accumulation is the extra product remained after producing process, thus the profit is really fundamental for the society.

Profit and profitability is the most important indicator of production. It is one of the forms of transformed product and the source of income. On the one hand, it is the main source of creating financial funds. On the other hand, it is the source of budgetary income.

ლია ოტიაშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
(თბილისი, საქართველო)

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსების პრინციპები და პრობლემების გადაჭრის გზები

XXI საუკუნის საქართველოში განათლების სისტემამ განიცადა არსებითი ცვლილებები, კერძოდ, შეიცვალა სისტემის, დაფინანსებისა და განათლების სისტემის სტრუქტურა.

ქვეყნები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან დაფინანსების წყაროების მიხედვით. ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ სახელმწიფოს მხრიდან დაფინანსება, შინამეურნეობების, ინდივიდების მიერ გაწეული ხარჯები და სხვა კერძო წყაროებიდან მიღებული დაფინანსებები.

ევროპის რიგ ქვეყნებში მოქმედებს დაფინანსების შემდეგი სისტემა: ბლოკ გრანტები და მუხლობრივი დაფინანსება.

ევროპის ქვეყნებში უნივერსიტეტებს სახელმწიფოსაგან პირდაპირი გზით გადაეცემათ დაფინანსება და ამ დაფინანსების ოდენობა შესაძლებელია რამდენიმე პარამეტრზე იყოს დამოკიდებული. ყველაზე ხშირად ერთ-ერთი პარამეტრი განისაზღვრება დაფინანსების ფორმულებში, ეს არის წინა წელს ამა თუ იმ უნივერსიტეტში დარეგისტრირებული სტუდენტების რაოდენობა, რომელსაც სათანადო მნიშვნელობა ენიჭება სწავლების მიმართულების მიხედვით. გარკვეულ ქვეყნებში უპირატესობა ენიჭება იმას, თუ რამდენი სტუდენტის მიღება შეუძლიათ უნივერსიტეტებს სახელმწიფოსა და სასწავლებლების ხელმძღვანელობას შორის შეთანხმების საფუძველზე (ესტონეთი, ლატვია, ფინეთი), ხოლო ისეთი ქვეყნები როგორც არის საფრანგეთი, ფინეთი და გაერთიანებული სამეფო - ეს ფორმულა გამოითვლება უნივერსიტეტების შენობების ექსპლუატაციის ხარჯებით.

საქართველოში საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის შემდეგ შეიცვალა ფინანსების მართვის სისტემა. ფინანსთა სამინისტროსთან ერთად, ფინანსების მართვის მნიშვნელოვანი ორგანიზაციული სტრუქტურებია სახელმწიფო აუდიტის სამსახური, დამოუკიდებელი აუდიტორი და ა.შ.

აქედან გამომდინარე, განათლების დაფინანსების სისტემას ახალი კონცეფციის საფუძველზე მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეეხო. თანამედროვე განათლების პარადიგმა გულისხმობს კვლევითი მონაცემების დაფინანსებას. უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ფინანსური რესურსების საკმარისობა და ეფექტურობა საგანმანათლებლო დაწესებულებას ბაზარზე კონკურენტუნარიანს ხდის.

როგორც არ უნდა იყოს სახელმწიფოს ფინანსური ძალა, გარე საფინანსო წყაროების მიუხედავად, ამკარაა, რომ უმაღლესი სასწავლებლების ფინანსური ასპექტები ყველაზე მეტად არის დაუცველი. აქედან გამომდინარე, რამდენიმე ფუნდამენტური სტრატეგიული საკითხი წარმოიქმნება სახელმწიფოსა და უმაღლეს სასწავლებლებს შორის: თუ როგორ უნდა გამოიყოს ფინანსური რესურსები სახელმწიფო ბიუჯეტიდან უმაღლესი განათლების დანიშნულებისათვის; რა სამართლებრივი და ფინანსური მექანიზმებია ოპტიმალური გლობალიზაციის პირობებში სწავლის ხარისხისა და სასწავლებლების კონკურენტუნარიანობის მისაღწევად.

სახელმწიფო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების საბიუჯეტო პროცესები უნდა იყოს საჯარო, კერძოდ ბიუჯეტის შემოსავლები და ხარჯები უნდა იყოს ყველა მსურველისათვის საჯარო და ხელმისაწვდომი (1).

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბიუჯეტში გათვალისწინებული უნდა იყოს სამეცნიერო კვლევების, ბიბლიოთეკის ფუნქციონირებისა და განვითარების დაფინანსება. ბიუჯეტიდან უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებას აუცილებელია გამოეყოს ფინანსური სახსრები სტუდენტების, აკადემიური და სამეცნიერო პერსონალის, პოსტდოქტორანტების ისეთი აქტივობების დასაფინანსებლად, როგორებიცაა: კონფერენციებში მონაწილეობა და საერთაშორისო ჟურნალებში სტატიების პუბლიკაცია და ა.შ.

როგორც ნებისმიერ საფინანსო დაწესებულებებში ასევე საგანმანათლებლო დაწესებულებების საფინანსო სტრუქტურას გააჩნია საინვესტიციო გადაწყვეტილებების შეფასების კრიტერიუმები, ვინაიდან უმაღლესი განათლების მისაღებად გადახდილი ფინანსური რესურსები წარმოადგენს განათლებაში დაბანდებულ ინვესტიციებს და გააჩნია უკუგებადობის პერიოდი.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები უნდა ახორციელებდნენ შიდა კონტროლს, რომელიც წარმოადგენს მენეჯერული და ფინანსური კონტროლების ერთობლიობას, რომლებიც უნდა მოიცავდეს დაწესებულების სტრუქტურას, მეთოდებს, პროცედურებს, ასევე შიდა აუდიტს, რომლის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს დაწესებულების წინაშე არსებული მიზნების მიღწევის ხელშეწყობა მისი საქმიანობის კანონიერად, ეკონომიურად და ეფექტურად წარმართვის საშუალებით.

შიდა აუდიტორები ახორციელებენ შიდა კონტროლის სისტემის ეფექტურობის შეფასებას და იძლევიან რეკომენდაციებს მის გასაუმჯობესებლად.

უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების საფინანსო სისტემის შიდა კონტროლი არის დინამიური, ინტეგრირებული პროცესი, რომელშიც ხელმძღვანელობა და პერსონალი ჩართული უნდა იყოს იმისათვის, რომ მოხდეს რისკების მართვა და დაწესებულების წინაშე არსებული მიზნების მიღწევა.

ნეო-ლიბერალიზმის გადმონაშთად შეიძლება ჩავთვალოთ სახელმწიფო სუბსიდიების შემცირება უმაღლეს საგანმანათლებლო სისტემაში და განათლების როლი ეკონომიკაში.

უმაღლესი განათლების დაფინანსების პრობლემები მინდა აღვნიშნო, რომ არ არის გლობალური და შესაძლებელია მოგვარება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მოსიაშვილი ვ., ჭელიძე მ., ფინანსები, თბ., 2016.
2. მურღუხოვი ი. კერძო უმაღლესი სასწავლებლების ბიუჯეტის დაგეგმვის მენეჯმენტის თეორიული საფუძვლები, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“; თბ., 2012.
3. სონღულაშვილი ა. ირანში ქართველთა ნაკვალევზე, თბ., 2005.
4. www.mes.gov.ge

ლია ოტიაშვილი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაფინანსების პრინციპები და პრობლემების გადაჭრის გზები რეზიუმე

საგანმანათლებლო ორგანიზაციები, რომლებიც ახორციელებენ ფასიან საგანმანათლებლო საქმიანობას და კონკურენციაში არიან ერთმანეთთან, რისკავენ მოხვდნენ ორ უკიდურეს სიტუაციაში. საგანმანათლებლო მომსახურების ფასის შემცირებამ (მოსწავლეთა შესაძლო ბევრი ოდენობის მოზიდვის მიზნით) შეიძლება

გამოიწვიოს სწავლების ხარისხის მკვეთრი დაწევა და პირიქით, ფასის გაზრდამ შესაძლოა გამოიწვიოს მოსწავლეთა მკვეთრი გადინება სხვა დაწესებულებებში. როგორც შედეგი, ეს გამოიწვევს ფულადი შემოსულობების შემცირებას და ფინანსური მდგრადობის შესაძლო დაკარგვას.

უმალეს საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბიუჯეტის სწორ დაგეგმვას, შედეგნას და ხარჯების სწორ განაწილებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ბიუჯეტის დაგეგმვა ძირითადად დამოკიდებულია იმ პირებზე, რომლებიც ამ პროცესში არიან ჩართულნი და იღებენ გადაწყვეტილებებს. თანხების გადანაწილება უნდა ხდებოდეს გონივრულად, აუცილებელია თანხები ნაწილდებოდეს იმ მიმართულებათა დასაფინანსებლად, რომლებიც ხელს უწყობენ საგანმანათლებლო პროცესებს.

Lia Otiashvili

Principles of Funding High Education Institutions and Ways to Solve the Problems

Summary

Educational organizations, which carry out commercial educational activity and are in competition with each other, risk to fall in two radical situations. Reduction of educational service price (for the purpose of possible attraction of large number of students) may cause sharp lowering of education quality and in contrary, increase of price may cause outflow of students in other institutions. As a result, it will cause reduction of income and possible lose of financial sustainability.

Special importance is given to right planning and preparation of budget and distribution of expenses. Planning of budget is mainly dependent on the individuals which are engaged in this process and make decisions. Distribution of funds shall be made reasonably. It is necessary to distribute the funds for financing the directions, which promote educational processes.

ნინო ზურაშვილი

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი (თბილისი, საქართველო)**

**კონკურენციისათვის ხელშემშლელი ფაქტორები საქართველოს სახელმწიფო
ელექტრონული შესყიდვების სისტემაში**

სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემა არის სისტემა, რომელსაც იყენებს ბიზნესი, რათა ტენდერების საშუალებით შესთავაზოს საკუთარი პროდუქტი ან მომსახურება სახელმწიფოს. სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემა მუშაობს ონლაინ, ინტერნეტის საშუალებით. სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემის გამოყენება შეუძლიათ ოპერატორებს თუ სისტემაში დარეგისტრირდება ეკონომიკური სუბიექტი. აღნიშნული სისტემა საშუალებას აძლევს ბიზნესმენებს ჩაებნენ კონკურენტულ ბრძოლაში და სახელმწიფოს შესთავაზონ საუკეთესო პროდუქტი ან მომსახურება. სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემის საშუალებით აცხადებს ტენდერს, სადაც აღწერილია მოთხოვნები. მოთხოვნების დაკმაყოფილების

შემთხვევაში თითოეულ ბიზნეს-სუბიექტს აქვს შანსი გაიმარჯვოს ტენდერში. სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემის არსი მდოგმარეობს იმაში, რომ მან შეძლო ჩაენაცვლებინა ტრადიციული ბიუროკრატიული სისტემა, სადაც თითოეული ეტაპი უნდა ეწარმოებინა ბიზნესის მფლობელს ქალაქდზე დაწერილი საბუთებით და უწევდა გადაადგილება მრავალჯერ. სახელმწიფო ელექტრონული სისტემის საშუალებით შესყიდვები ხორციელდება ელექტრონულად, რაც ძალიან მარტივია, როგორც მომწოდებლებისათვის, ასევე კონტრაქტორებისთვის. ნაკლები დროის დანახარჯებით შესაძლებელია ეკონომიკური ურთიერთობების დამყარება(4).

2010 წლის ბოლოსათვის საქართველო გადავიდა მთლიანად ელექტრონული შესყიდვების სისტემაზე. საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემა არის საკმაოდ მაღალი დონის, რომელიც საშუალებას იძლევა თავიდან აცილებულ იქნეს კორუფციული გარიგებები. ის ემსახურება კონკურენციის ზრდას საქართველოში მოქმედ კომპანიებს შორის. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემის საკანონმდებლო ბაზა ევროკავშირის რეგულაციების მსგავსია და ზოგიერთ შემთხვევაში დაწესებული აქვს კიდევ უფრო მაღალი სტანდარტები, ვიდრე ევროკავშირის წევრ ქვეყნებშია. საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემაშიც არის გარკვეული ხარვეზები, რომელთა გამო იზღუდება კონკურენციის დონე ელექტრონულ ტენდერებში მონაწილე კომპანიებისთვის (2).

საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემაში თუ განხორციელდება გარკვეული ცვლილებები, რათა აღმოიფხვრას კონკურენციის შემზღუდავი ფაქტორები შესყიდვების ელექტრონული სისტემიდან, ეს სისტემა შესაძლოა გახდეს მისაბაძი მაგალითი ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისათვისაც კი. საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემა არის გამართული და საქმიანი ურთიერთობის ეფექტიანი ინსტრუმენტი როგორც სამთავრობო უწყებებისთვის, ასევე კერძო ორგანიზაციებისთვის(1).

ტოპ შემსყიდველი სამთავრობო ორგანიზაციებიდან ლიდერობს თბილისის მერია, მას მოჰყვება საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს საქართველოს საავტომობილო გზების დეპარტამენტი; შპს საქართველოს მელიორაცია; საგანმანათლებლო და სამეცნიერო ინფრასტრუქტურის განვითარების სააგენტო და ა.შ. (3). ტოპ მომწოდებლებს კი წარმოადგენენ „თეგეტა მოტორსი“, „სილქნეტი“, შპს „ალგორითმი“, „მაი მობაილ+“, „ახალი მთვარე“ და ა.შ.

საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემის მთავარ ფასეულობას წარმოადგენს მისი გამჭვირვალობა. შესყიდვის პროცესის ყველა ეტაპი არის გამჭვირვალე და საჯარო. დაინტერესებულ პირებს აქვთ შესაძლებლობა ინფორმაცია ტენდერების შესახებ იხილონ ელექტრონული შესყიდვების ვებ-გვერდზე. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ ტენდერები და ტენდერების შედეგად გაფორმებული კონტრაქტები, ასევე ელექტრონული ტენდერების პროცედურები შეუძლია ნახოს, როგორც ვებ-გვერდზე დარეგისტრირებულმა მომხმარებელმა, ასევე ვებ-გვერდის ვიზიტორმა (1).

ქართული ელექტრონული შესყიდვების სისტემის მნიშვნელოვან დადებით მხარეს წარმოადგენს ეფექტური გასაჩივრების მექანიზმი, რომელიც გააჩნია სისტემას. თუ მონაწილე, რომელიც ჩართულია საჯარო ტენდერში, ფიქრობს რომ ტენდერი ჩატარდა კანონდარღვევებით, მას შეუძლია ზედმეტი გადაადგილების, დროისა და თანხების ხარჯვის გარეშე ელექტრონულადვე გაასაჩივროს გადაწყვეტილება. თითოეულ საჩივარს განიხილავს დავების განხილვის საბჭო. თუ საბჭო გადაწყვეტს რომ გადაწყვეტილება არასწორად იყო მიღებული, შეუძლია დაავალდებულოს შემსყიდველი ორგანიზაცია, შეცვალოს ან სრულებით გააუქმოს ტენდერის შედეგები. დავების განხილვის საბჭო მოიცავს შესყიდვების სააგენტოს სამ თანამშრომელს და ასევე სამოქალაქო საზოგადოების სამი წარმომადგენელს. აღნიშნული წარმოადგენს მიუკერძოებლობის, დამოუკიდებლობისა და გამჭვირვალე გადაწყვეტილებების მიღების საფუძველს.

ელექტრონულ სისტემაზე გადასვლით იზოგება მნიშვნელოვანი რესურსები, როგორცაა, დრო, ფინანსური რესურსები, მანქანა - დანადგარები, დიდი რაოდენობის ქალაქი და ა.შ. რესურსების მნიშვნელოვანი დაზოგვა განპირობებულია იმით, რომ ყველა პროცედურა, დაწყებული კომპანიების განაცხადების მიღებით და მათი ტექნიკური მონაცემების შეფასებით და დამთავრებული ფასების შეთავაზებით და გადახდით, ელექტრონული სისტემის ფარგლებში ხდება(5).

საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემას უპირატესობების მიუხედავად გააჩნია რიგი ნაკლოვანებებისა. ტენდერებში მონაწილე კომპანიების შეფასების დროს, გარდა სხვადასხვა კრიტერიუმებისა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კომპანიის მიერ შემოთავაზებულ ფასს. გადაწყვეტილების მიღების დროს ერთდროულად უნდა იყოს გამოყენებული ფასისა და ხარისხის კრიტერიუმი. ნაკლოვანებაა ის, რომ მხოლოდ დაბალი ფასის მიხედვით შერჩეული ტენდერში გამარჯვებული კომპანიები ვერ უზურუნველყოფენ მაღალი ხარისხის პროდუქტის ან მომსახურების შეთავაზებას სახელმწიფო სტრუქტურებისთვის. მეორე მხრივ, საჯარო შესყიდვების სააგენტოს ჯერ-ჯერობით არ გააჩნია ინსტრუმენტები, რომელთა საშუალებითაც შეძლებს თითოეული კომპანიის ხარისხის შემოწმებას. აღნიშნული საჭიროებს დიდ ფინანსურ შესაძლებლობებს, რომელიც ჯერ არ გააჩნია შესყიდვების სააგენტოს.

საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემის მნიშვნელოვან ნაკლოვანებას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ მთავრობისა და პრეზიდენტის თანხმობით შედგენილი ტენდერები წარმოადგენს გამარტივებულ ელექტრონულ ტენდერებს, სადაც არ შედის ფასის შეზღუდვა. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული ხარჯები გამოდის საჯაროობისა და კონკურენციის პირობებიდან.

მთავრობის სარეზერვო ფონდი წარმოადგენს გაუთვალისწინებელ ხარჯთა ფონდებს. მთავრობის სარეზერვო ფონდის ბიუჯეტია 50 მილიონი ლარი(7), ხოლო პრეზიდენტის სარეზერვო ფონდს წარმოადგენს 5 მილიონი ლარი(8). ასევე თბილისს გააჩნია გაუთვალისწინებელი ხარჯების ფონდი 3,2 მილიონიანი ბიუჯეტით(9). ზემოხსენებული საპრეზიდენტო და მთავრობის ფონდები, შესყიდვების კანონს არ ექვემდებარებიან. შედეგად, მათ მიერ განხორციელებული შესყიდვები ელექტრონული სისტემის გვერდის ავლით ხდება. ამ ფონდების მთავარი მიზანია, დაფარონ გაუთვალისწინებელი ხარჯები, რაც საგანგებო სიტუაციების დროს არის მოსალოდნელი. თუმცა სამოქალაქო სექტორის მხრიდან კონტროლის ნაკლებობის და ანგარიშვალდებულების არარსებობის გამო, რაში იხარჯება სარეზერვო ფონდებში შესული მილიონები უცნობია.

სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო ახორციელებს მონიტორინგს შემსყიდველი ორგანიზაციების მიერ განხორციელებული სახელმწიფო შესყიდვების პროცედურების მოქმედ კანონმდებლობასთან შესაბამისობის დადგენის კუთხით. აღნიშნული მონიტორინგი მოიცავს 4,400-ზე მეტი შემსყიდველი ორგანიზაციის ანგარიშს.

კონკურენციის ხელშემშლელი ფაქტორია ის, რომ არ ხდება ყველა გამოცხადებული ტენდერის მონიტორინგი, იქიდან გამომდინარე რომ არ არის საკმარისი რაოდენობის სამუშაო ძალა და თითოეული ტენდერის მონიტორინგი საჭიროებს მეტ ფინანსურ რესურსს. თითოეული ტენდერის მონიტორინგი უფრო გამჭვირვალესა და კონკურენტუნარიანს გახდის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემას.

გამოცხადებულ ტენდერში ზედმეტად სპეციფიკური მოთხოვნები არის კონკურენციის შემზღვეველი და ამასთანავე მიყვავართ მაღალ ფასთან. კორუფციული სქემის შემთხვევაში მარტივად არის შესაძლებელი ტენდერში გამოცხადებული სპეციფიკური მოთხოვნები შეესაბამებოდეს მხოლოდ ერთ კონკრეტულ კომპანიას. ძალიან სპეციფიკური სატენდერო მოთხოვნები წარმოადგენს კორუფციის წყაროს. მეორე მხრივ, შესყიდვების ელექტრონული სისტემა გვაძლევს საშუალებას გასაჩივრებულ იქნეს

ზედმეტად სპეციფიკური სატენდერო მოთხოვნები, თუმცა გასაჩივრების შემდგომ ტენდერი უნდა განიხილოს დავების განხილვის საბჭომ იმსჯელოს და მიიღოს გადაწყვეტილება. აღნიშნული პროცესები მოითხოვს საკმაოდ დროის რესურსს. მაშინ როდესაც ეფექტიანი იქნება კანონმდებლობა არეგულირებდეს ზედმეტი სპეციფიკური მოთხოვნების შესახებ საკითხს.

შავი სია არის შესანიშნავი ინსტრუმენტი იმისათვის, რომ არაკეთილსინდისიერი მონაწილეები გაძევებულ იქნენ შესყიდვების სისტემიდან. მიუხედავად ამისა, მას გააჩნია თავისი ნაკლოვანებები რაც რეალურად აფერხებს მის დაგეგმილ რეჟიმში ფუნქციონირებას(2). ძალიან მარტივია ახალი კომპანიის დაარსება, შესყიდვების სისტემაში დარეგისტრირება და ტენდერებში მონაწილეობის მიღება, რადგან შავ სიაში შესული კომპანიების შესახებ არსებული ინფორმაცია არაფერს ამბობს მათი ბენეფიციარი მფლობელების შესახებ; ზოგიერთი კომპანია გამოთქვამს ვარაუდს, რომ შავი სია შესაძლოა მათ წინააღდეგ იქნეს გამოყენებული.

გარკვეული ნაკლოვანებები და ხარვეზები, არსებობს საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემაში, ამიტომ ყოველ წლიურად ხდება ახალი რეგულაციების მიღება და საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა, რათა სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვალე და თანაბარი კონკურენციის შესაძლებლობა გააჩნდეთ კომპანიებს. საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების ელექტრონული სისტემა არის ერთ-ერთი სანიმუშო და მისაბამი სისტემა, რომელზე მუშაობაც მისი სრულყოფის მიზნით გრძელდება, მთელი ევროპის მასშტაბით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო „2016 წლის საქმიანობის ანგარიში“.
2. საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო „საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა“, 2013.
3. <http://procurement.gov.ge>
4. <http://siteresources.worldbank.org/INFORMATIONANDCOMMUNICATIONANDTECHNOLOGIE/S/Resources/eGP-as-anti-corruption-reform-in-Brazil.pdf>
5. <http://tendermonitor.ge>
6. <http://transparency.ge>

ნინო ზურაშვილი

კონკურენციისათვის ხელშემშლელი ფაქტორები საქართველოს სახელმწიფო ელექტრონული შესყიდვების სისტემაში რეზიუმე

სახელმწიფო შესყიდვები წარმოადგენს მნიშვნელოვან მიმართულებას ჩვენი ქვეყნისთვის. სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული შესყიდვების საერთო მოცულობა წარმოადგენს საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის თითქმის 12%-ს. შესყიდვების ეფექტიანი მართვა, სადაც ჩართული იქნება ბიზნესი, უზრუნველყოფს სატენდერო პროცესების გამჭვირვალობას. საქართველოს მთავრობისთვის პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს შესყიდვების მაქსიმალური გამჭვირვალობა.

საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა არის საკმაოდ მაღალ დონეზე აგანვითარებული. ქართული რეგულაციები საჯარო შესყიდვების შესახებ შეესაბამება ევროკავშირის ქვეყნებში დაწესებულ რეგულაციებს საჯარო შესყიდვების შესახებ. საქართველოს ელექტრონული შესყიდვების სისტემა სთავაზობს თანაბარ კონკურენტულ

პირობებს ნებისმიერ კომპანიას, რომელიც გადაწყვეტს მონაწილეობა მიიღოს ტენდერში. ქართულ ელექტრონული შესყიდვების სისტემაში გარკვეული ხარვეზებისა და ნაკლოვანებების აღმოფხვრის შემთხვევაში, ის გახდება ერთ-ერთი საუკეთესო ევროკავშირის მასშტაბით. სტატიაში გაანალიზებულია საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების ელექტრონული სისტემის უპირატესობები და ნაკლოვანებები.

Nino Zurashvili

**The Hindering Factors for Competition in the State Electronic Procurement System of Georgia
Summary**

Public procurement is one of the most important issues for our country. Procurement costs made by Governments are approximately 12% of GDP. Accordingly, effective conduct of procurement processes, involvement of business into procurement processes, ensure transparency of tendering processes is the prior direction of governments of Georgia.

Georgian public procurement system is very developed and role model procurement system in European Union. Georgian regulations of E - procurements are almost same as European Union's regulation about procurement. Georgian E - procurement system is transparency and offered equal competition conditions to every companies which are taking part through the tenders. There are some errors in public procurement system of Georgia, for example very specific tender requirements, simplify electronic tenders and so on. In the following article, it is analyzed Georgian public procurement system's strength and weakness, positive directions and negative issues of public procurement.

გივი მაკალათია

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი (თბილისი, საქართველო)**

**შრომით ემიგრანტთა ფულადი გზავნილების ეკონომიკური
მნიშვნელობა საქართველოსთვის**

1991 წლიდან საქართველოში მოსახლეობის ემიგრაციამ დიდი მასშტაბები მიიღო. ემიგრანტების სახით ქვეყანა კარგავს დიდ ეკონომიკურ პოტენციალს, რაც შეიძლება ქვეყნის სასიკეთოდ გამოყენებულიყო. მათი ზუსტი სტატისტიკური მონაცემები არ არსებობს, თუმცა სხვადასხვა კვლევების თანახმად მათი რაოდენობა 1,6 მლნ ადამიანს აღწევს. ფულადი გზავნილების სოლიდური მოცულობა და ყოველწლიურად მზარდი ტენდენცია კი მიუთითებს, რომ მათ შორის მრავალი შრომითი ემიგრანტია. გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველო მოსახლეობით მცირერიცხოვანი ქვეყანაა ეს საკითხი ძალზე აქტუალურია. აღნიშნული მოვლენის ეკონომიკური შედეგების შეფასება კი ჩვენი კვლევის მიზანს წარმოადგენს.

ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორიის მიხედვით საერთაშორისო შრომითი მიგრაციას, ქვეყნებს შორის ეკონომიკური განვითარების დონეების სხვაობა,

კერძოდ, შრომის ანაზღაურებაში მკვეთრი განსხვავება წარმოშობს. ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორია გულისხმობს, რომ მიმღები და დონორი ქვეყნების შრომითი რესურსები აბსოლუტურად იდენტურია (შეუძლიათ ერთმანეთი შეცვალონ) და ორივე ქვეყანაში მიგრაციის პროცესში ნარჩუნდება სრული დასაქმება. თუმცა პრაქტიკაში მნიშვნელოვან ცდომილებებს ვხვდებით.

განვიხილოთ ფულადი გზავნილების წვლილი საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში. ზოგადად მოხმარების ზრდას ეროვნული ეკონომიკისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება, კერძოდ კვლავწარმოებითი პროცესი არ ფერხდება და წარმოებული პროდუქტის რეალიზაცია არ ჭირს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ თუ ქვეყანაში ეროვნული წარმოება ძალზე მცირეა ერთობლივი მოთხოვნის ზრდა ქვეყნის ეკონომიკას ვერ ავითარებს. სწორედ ამგვარ მოვლენასთან გვაქვს საქმე, როდესაც საქართველოს მაგალითზე განვიხილავთ ფულადი გზავნილებისა და ეკონომიკის განვითარების კონტექსტს. სხვადასხვა კვლევების საფუძველზე ძირითადად შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი მიმართულებები, სადაც მიიმართება გამოგზავნილი თანხები: ვალების გასტუმრება, ჯანდაცვა, მცირე ბიზნესის წამოწყება, განათლების დაფინანსება, ბინების, ავტომობილების, სამშენებლო მასალების, საყოფაცხოვრებო ტექნიკისა და პირველადი სამომხმარებლო საქონლის შეძენა. ფაქტიურად ერთობლივი მოთხოვნის ყველა ძირითად კომპონენტს მოიცავს და შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვანი მასტიმულირებელი ფაქტორია. რამდენად უწყობს ხელს იგი საქართველოს რეალური სექტორის განვითარებას? აღსანიშნავია, რომ აქ ერთადერთი გამოკვეთილი მსხვილი სფერო სამშენებლო სექტორია. მშენებარე ბინების შეძენა შრომითი ემიგრანტების ერთ-ერთი აქტიური ინვესტიციაა. მცირე ბიზნესის დაფინანსება კი გვადლევს რეალურად მოკრძალებული რაოდენობის პროდუქციის წარმოებას, შესაბამისად, როგორც ასეთი, უარყოფით სავაჭრო ბალანსის შესამცირებლად მნიშვნელოვან ფაქტორად, საშუალებად ვერ ჩაითვლება, მისი დაბალმწარმოებლურობის გამო. უშუალოდ საყოფაცხოვრებო ტექნიკისა და მრავალი სამომხმარებლო პროდუქციის დაფინანსება კი პირიქით ხელს უწყობს იმპორტის ზრდას ეროვნული წარმოების სიმცირის გამო. ერთადერთი პერსპექტიული დარგის დაფინანსება როგორცაა განათლება, ქვეყნის განვითარების შანსს ზრდის, თუმცა, აქაც მნიშვნელოვანი პრობლემაა, რადგან თუნდაც კარგი ფიზიკოსის აღზრდა საბოლოოდ რეალური შედეგის მომცემი ვერ იქნება შესაბამისი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის არარსებობის პირობებში. შესაბამისად პრობლემა ნამდვილად კომპლექსურია.

ფულადი გზავნილების სრულად გამოთვლა დროის ერთ ერთეულში ფაქტიურად შეუძლებელია, რადგან ვერ გამოითვლება თუ რა რაოდენობის თანხა ჩამოაქვთ თვით შრომით ემიგრანტებს, როდესაც ჩამოდიან თავიანთი ოჯახის წევრების მოსანახულებლად. ელექტრონული ტრანზაქცია კი ჩვენთვის სრულად და ზუსტად ცნობილია.

ელექტრონული ფულადი გზავნილები

მლნ აშშ \$	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
სულ	1,052,22	1,268,12	1,334,17	1,477,02	1,440,75	1,079,95	1,156,20
	7	7	4	0	4	2	0

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

აქ წარმოდგენილი მონაცემებით ნათელია, რომ ფულად გზავნილებს მზარდი ტენდენცია აქვს. ერთობლივი მოთხოვნის გაზრდა ინფლაციურ პროცესებს იწვევს. მაშასადამე, შინამეურნეობები მის სარგებელს სრულად ვერ იღებენ მიმდინარე ფასების პირობებში, რადგან მის გარკვეულ ნაწილს ინფლაცია „იტაცებს“. მართალია ინფლაციის წამახალისებელი მხოლოდ ფულადი გზავნილები არაა, თუმცა მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.

ინფლაცია

2010 წლის საშუალო=100	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
საშუალო წლიური წინა წლის საშუალო	104,5	106,9	107,0	107,2	110,9	117,3	117,1	124,6
წლიურთან								

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2010 – 2017 წლების მანძილზე ჯამში ფასების საერთო დონე 24,6% ით არის გაზრდილი. 2010 წლიდან 2017 წლის ჩათვლით ლარი გაუფასურდა 33% ით ევროსთან მიმართებით, ხოლო დოლართან მიმართებით 51% ით. მაშასადამე, ეროვნული ვალუტის დევალვაცია გარკვეულწილად დადებითად მოქმედებს მიგრანტთა ოჯახების კეთილდღეობაზე ადგილობრივ მოსახლეობასთან შედარებით, რომლებიც შემოსავალს ლარში იღებენ. შეგვიძლია, ვთქვათ, რომ ფულად გზავნილებს შეუძლია ზეგავლენა მოახდინოს ინფლაციურ პროცესებზე. ეს კი მიგვანიშნებს, რომ საქართველო მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული შრომით მიგრანტთა ფინანსურ გზავნილებზე. ევროპისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებს შორის უცხოურ ფულად გზავნილებზე ძლიერ დამოკიდებულებით მსოფლიო ბანკის კვლევის (2015 წლის) მონაცემებით საქართველო მე-10 ადგილზეა.

მლრდ. აშშ დოლარი

უკრაინა	6.0
სერბეთი	3.4
რუმინეთი	3.2
ტაჯიკეთი	3.1
უზბეკეთი	2.6
ბოსნია და ჰერცეგოვინა	2.0
მოლდოვა	1.7
ყირგიზეთი	1.7
სომხეთი	1.6
საქართველო	1.6

წყარო: მსოფლიო ბანკი

ამავე კვლევის მიხედვით ფულადი გზავნილების წილით მთლიან შიდა პროდუქტში (12% ზე მეტი) საქართველო ასევე პირველ ათეულში შედის.

მიგრანტთა ოჯახები პირველადი მოთხოვნის საგნების მოხმარებით უზრუნველყოფილნი არიან, ხოლო ვარიაციები შეიძლება ინფლაციის დონის მიხედვით შეიმჩნეოდეს მათ დანაზოგებში, ეს კი შესაბამისად მოქმედებს მათ კეთილდღეობაზე. გრძელვადიანი მოხმარების საგნების რეალიზაციაც მნიშვნელოვან რისკებს არ შეიცავს, რადგან დანაზოგებით ან საბანკო კრედიტებით მოთხოვნა მაინც შესაბამისია, ვარიაციები შეიძლება წარმოჩინდეს სესხის დაბრუნების ვადიანობაზე. საბოლოო ჯამში შეგვიძლია ასე შევაფასოთ, რომ ფულად გზავნილებს არსებითი მნიშვნელობა აქვს შინამეურნეობათა პირველადი მოხმარების საგნებით უზრუნველყოფაში, რაც სოციალურ გარანტიას ქმნის. იგი ერთგვარ სტაბილიზატორის როლს ასრულებს.

აღსანიშნავია, რომ მიგრანტთა გარკვეული ნაწილი არალეგალია და ამ ეტაპზე ძალზე დროული და სასიამოვნო წარმატებაა ვიზალიზერალიზაციის ხელშეკრულების დადება. მართალია მისი ეკონომიკური სარგებელი საქართველოსთვის ჯერჯერობით მნიშვნელოვნად ხელშესახები არ არის, თუმცა მას მიგრანტთა ფასდაუდებელი ალტერნატიული დანახარჯის (ოჯახიდან განშორება) შემცირება შეუძლია. რა თქმა უნდა შრომითი მიგრანტები მხოლოდ ევროპაში არ არიან, თუმცა აღნიშნული მიღწევა ძალზე პოზიტიურია.

ამრიგად, შრომით მიგრანტების მიერ გაწეული მატერიალური დახმარება საქართველოს ეკონომიკისათვის მეტად საჭირო და აუცილებელია. ფულადი გზავნილებით ძირითადად წახალისებულია მოხმარება, ხოლო აღნიშნული ფინანსური რესურსის ინვესტირება რეალურ სექტორში შედარებით ნაკლებია. შრომითი ემიგრაცია ნამდვილად არ წარმოადგენს მდგრადი ეკონომიკური განვითარების გარანტს, რადგან ის დროებითი მოვლენაა და დამახული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობიდან იძულებითი გამოსავალია. გამომდინარე, იქიდან, რომ საქართველოს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი გარდამტეხად არ წონასწორდება, სავარაუდოდ შრომითი ემიგრაცია კვლავ დიდხანს გაგრძელდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბლანშარი ო., მაკროეკონომიკა, თბ., 2010.
2. პაპავა ლ., საქართველოს ეკონომიკა, რეფორმები და ფსევდორეფორმები, თბ., 2015.
3. პროექტი: სარეინტეგრაციო საქმიანობის კონსოლიდაცია საქართველოში, შრომის ბაზარი და დაბრუნებულ მიგრანტთა რეინტეგრაცია საქართველოში, თბ., 2011.
4. ტუხაშვილი მ., მიგრაციული პროცესები პოსტსაბჭოთა საქართველოში, თბ., 2003.
5. ჭელიძე ნ. შრომითი ემიგრაცია პოსტსაბჭოთა საქართველოში, თბ., 2006.
6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური www.geostat.ge
7. საქართველოს ეროვნული ბანკი www.nbg.gov.ge
8. მსოფლიო ბანკი www.worldbank.org
9. მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია www.iom.ge
10. International Monetary Fund: Balance of Payments Statistics Yearbook: 2004. Wash., DC: The World Bank, World Development Indicators, 2002.
11. International organization for migration and association for economic education, “Labour migration from Georgia”, 2003.

გივი მაკალათია
შრომით ემიგრანტთა ფულადი გზავნილების ეკონომიკური
მნიშვნელობა საქართველოსთვის
რეზიუმე

გამომდინარე იქედან, რომ ელექტრონულ ფულად გზავნილებს ზრდის ტენდენცია აქვს, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ შრომითი ემიგრაციის პროცესი კვლავ გრძელდება. ნაშრომში განხილულია ის ეკონომიკური შედეგები, რომელსაც ფულადი გზავნილების ზრდა იწვევს. გაანალიზებულია აღნიშნული მოვლენა, რომელიც ხელს უწყობს ეროვნული ეკონომიკის განვითარებას. ყურადღება გამახვილებულია აგრეთვე უარყოფით სავაჭრო ბალანსთან მიმართებით შრომით ემიგრანტთა ფულადი გზავნილების ზეგავლენის განხილვაზე.

Givi Makalatia
Economic Significance of Money Transfers of Labor Emigrants for Georgia
Summary

Due to the fact that electronic money transfers have a tendency to increase, we can assume that the process of labor emigration is continuing. The present work considers the economic consequences caused by the increase of money transfers. The mentioned event is analyzed which maintains the development of the national economy. The attention is focused on considering the effect of money transfers of labor emigrants regarding the negative trade balance.

თამარა ტარტარაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტში მოწვეული ლექტორი
საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტის პოლიტიკური
მეცნიერების დოქტორანტი (თბილისი, საქართველო)

საქართველოში კომპაქტურად დასახლებული ეთნიკური აზერბაიჯანელების
ინფორმირებულობის დონე ევროინტეგრაციის საკითხებში

საქართველო თავისი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღიდან ცდილობს გახდეს დიდი ევროპული ოჯახის წევრი და გაწევრიანდეს ევროკავშირში, რადგანაც თვლის რომ ის ევროპული ფასეულობების მატარებელი ქვეყანაა. ის დროებით, ძალადობრივი მეთოდების გამოყენებით დააშორეს ევროპულ სივრცეს ათწლეულების წინ. მიუხედავად იმ წინააღმდეგობებისა, რომელიც საქართველოს ევროპისაკენ მიმავალ გზაზე ხვდება, პროგრესი აშკარაა. საქართველომ შეძლო ძლიერი სახელმწიფო ინსტიტუტების აშენება და თავისი ცნობადობის ხარისხის მნიშვნელოვანი გაზრდა მსოფლიო ასპარეზზე, მეტიც მან თავიც კი გამოიჩინა მნიშვნელოვანი რეფორმების გატარების კუთხით და მისაბამი გახდა პოსტ-საბჭოთა ქვეყნების უმრავლესობისათვის.

საქართველომ გაატარა ასევე მნიშვნელოვანი რეფორმები ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის ხარისხის გაზრდის მიმართულებითაც. „ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციისათვის“¹ შეერთებით საქართველომ აიღო მთელი რიგი ვალდებულებები ეთნიკურ უმცირესობებთან მიმართებაში და მნიშვნელოვანი სახელმწიფო სტრუქტურების ჩართულობით შეიმუშავა რეალისტური გეგმა კონვენციის მოთხოვნებთან დასაახლოებლად. სწორედ „ეროვნული უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენცია“

გახლავთ ყველა საკანონმდებლო, სოციალურ და კულტურულ სფეროში განხორციელებული და ჯერ კიდევ განსახორციელებელი რეფორმების საფუძველი. გასული წლების განმავლობაში, მთლიანად დარეგულირდა და მოწესრიგდა საკანონმდებლო ბაზა და ამ დროისათვის სრულ შესაბამისობაშია ევროპულ სტანდარტებთან, თუმცა საქართველოსთვის ჯერ კიდევ დიდ პრობლემას წარმოადგენს მათი რეალურ ცხოვრებაში განხორციელების საკითხი.

საქართველოში დღეისათვის ეთნიკური უმცირესობების ყველაზე დიდ ჯგუფს განეკუთვნებიან აზერბაიჯანელები. ეთნიკური აზერბაიჯანელები შეადგენდნენ ქვემო ქართლის სოფლის მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს (მარნეულის, ბოლნისის, გარდაბნის, დმანისის მუნიციპალიტეტებში). ასევე მათი განსახლების არეალია კახეთი – საგარეჯოს, ლაგოდეხის, თელავის თვითმმართველი ერთეულების ტერიტორია. აზერბაიჯანული სოფლები არსებობს შიდა ქართლში – კასპის, მცხეთის და ქარელის რაიონებში, აგრეთვე თრიალეთში და თეთრიწყაროს რაიონში.ⁱⁱ

სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით, 1865 წლის საქართველოს მოსახლეობის აღწერის მიხედვით საქართველოში ცხოვრობდა 51,500 ეთნიკური აზერბაიჯანელი, 2002 წლის მონაცემების მიხედვით უკვე მათმა რიცხვმა მიაღწია 284,761 ადამიანს და ბოლო მონაცემებით 2014 წელს კი 233,024 აზერბაიჯანელი არის დაფიქსირებული.ⁱⁱⁱ

ევროკავშირისა და საქართველოს შორის დადებული ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში, მხარეები აღიარებენ მხარეთა საერთო სურვილებს, რათა განავითარონ, გააძლიერონ და გააღრმავონ ურთიერთობები. საქართველო ვალდებულია იღებდეს, რომ გააძლიეროს მხარეების საერთო ღირებულებებზე დაფუძნებული ადამიანის უფლებები, სადაც ხაზგასმით ნაჩვენებია უმცირესობების უფლებების დაცვა. ამასთანავე სიღარიბის შემცირება ქვეყანაში, თავისუფლების, უსაფრთხოებისა და მართლმსაჯულების სფეროში თანამშრომლობა.

მიუხედავად ევროინტეგრაციის პროცესის ზოგადი მხარდაჭერისა, ბოლო წლებში ჩატარებულმა საზოგადოებრივი აზრის კვლევებმა აჩვენა, რომ მოსახლეობის უმრავლესობას საკმარისი ინფორმაცია არ გააჩნია ევროკავშირისა და საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესის შესახებ, რაც გარკვეულწილად ხელს უწყობს პროცესის მიმართ არასწორი დამოკიდებულებისა და სტერეოტიპების ჩამოყალიბებას. აქედან გამომდინარე, საჭიროა რომ ევროკავშირში ინტეგრაციასთან დაკავშირებული სარგებლის, ვალდებულებებისა და ევროპული ღირებულებების შესახებ ინფორმაცია მიეწოდოს საქართველოს მთელ მოსახლეობას. სწორედ ამ მიზნით შეიქმნა საქართველოს მთავრობის სტრატეგია ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ 2014-2017 წლებისთვის.^{iv} ამ სტრატეგიის შექმნის ერთ-ერთი მიზანი არის, რომ გაუმჯობესდეს ობიექტური ინფორმაციის მიწოდების პროცესი და პირიქით, მოხდეს საერთაშორისო საზოგადოების ინფორმირება საქართველოს მიერ ევროპული ღირებულებების გაზიარების შესახებ. სტრატეგია ეფუძნება სამ ძირითად ასპექტს: **განათლება, ინფორმირება და მხარდაჭერა/საჯარო ადვოკატირება.** სტრატეგიის დოკუმენტში განხილულია, რომ მოსახლეობისათვის ინფორმაციის მიწოდებისას მნიშვნელოვანია, გათვალისწინებულ იქნეს სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფები (ახალგაზრდები, მოწყვლადი ჯგუფები და გამავრცელებლები) და ინფორმაცია მოერგოს მათ საჭიროებებს და მოთხოვნილებებს.

ჩატარებული კვლევის მიზანს წარმოადგენდა, თუ რამდენად იყვნენ ადგილობრივი ეთნიკური უმცირესობები ინფორმირებულნი საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობების შესახებ და რამდენად წარმატებულად

ხორციელდებოდა საქართველოს მთავრობის სტრატეგია ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ 2014-2017 წლებისთვის. თუმცა შედეგები არც ისე სახარბიელო აღმოჩნდა. კვლევის ფარგლებში შერჩეულ იქნა მარნეულის მუნიციპალიტეტი, სადაც სიღრმისეული ინტერვიუები იქნა აღებული ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენლებისაგან, სათემო რადიოსა და მარნეულის ტელევიზიის ხელმძღვანელებისაგან. კვლევის შედეგის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ევროინტეგრაციის საკითხებთან დაკავშირებით რაიონი ინფორმაციულ ვაკუუმშია.

ჩემს მიერ დასმულ კითხვაზე თუ, **რომელ უცხო ენას, რუსულს თუ ინგლისურს ფლობენ ეთნიკური აზერბაიჯანელები?** მარნეულის მუნიციპალიტეტის ჟურნალისტთა კავშირი „ხალხის ხმას“ თავმჯდომარე და პროექტ სათემო რადიო „მარნეულის“ განმხორციელებელმა **კამილა მამედოვამ** მიპასუხა, რომ რუსული მარნეულში ყველაზე მოხერხებული საკომუნიკაციო უცხო ენაა, რადგანაც სომხურენოვანი, ქართულენოვანი და აზერბაიჯანულენოვანი მოსახლეობა ერთმანეთთან ძირითადად ამ ენაზე საუბრობენ, ხოლო ინგლისური, ერთეულებმა თუ იციან. ადგილობრივ მოსახლეობას მჭიდრო კავშირი აქვს რუსეთთან, მათი ნაწილი მუშაობს იქ, გააქვთ სოფლის მეურნეობის პროდუქტები და სწორედ ეკონომიკური სარგებლის მიღების მოტივით ცდილობენ კიდევ უფრო გააღრმავონ ეს ურთიერთობა. რუსეთის ბაზარი ძალიან კორუმპირებულია და ადვილია დაბალხარისხიანი პროდუქციის გატანა, რაც ევროპის ბაზარზე თითქმის შეუძლებელია. სუსტია ასევე ევროპისა და ევროპული ორგანიზაციების პროპაგანდა მოსახლეობაში, ისინი ჯერ კიდევ კარგად არ იცნობენ ევროპულ ღირებულებებსა და მოთხოვნებს. კამილა იხსენებს, რომ მარნეულში სულ ერთი ადამიანი იყო დასაქმებული „ნატოსა და ევროკავშირის საინფორმაციო ცენტრში“, რომელიც აწყობდა შეხვედრებს თავისი შესაძლებლობების ფარგლებში და გარკვეულ წარმოდგენას უქმნიდა მოსახლეობას, ამჟამად არც ეს ცენტრი ფუნქციონირებს. მოსახლეობისათვის ევროინტეგრაციის გაცნობის მასშტაბურ ღონისძიებებს ის ვერ იხსენებს, გარდა იმ ცალკეული შეხვედრებისა, რომელსაც მისი თქმით ერთი და იგივე ადამიანები ესწრებინ და სხვა დანარჩენ მოსახლეობაზე აღარ ვრცელდება. მხოლოდ ვიზა ლიბერალიზაცია წარმოადგენს გამონაკლისს. კითხვაზე თუ **როგორი განწყობაა რუსეთისა და ევროკავშირის მიმართ ადგილობრივ მოსახლეობაში?** - მარნეულის დემოკრატიული საზოგადოების თავმჯდომარე **ოლგა ენდელაძე** ამბობს, რომ რუსეთი ურჩევნიათ, მაგრამ არა იმიტომ რომ მათ იციან რა არის დღევანდელი რუსეთი, არამედ იმიტომ, რომ მათ ნოსტალგია აქვთ საბჭოთა კავშირის მიმართ და ევროინტეგრაცია მათთვის სახელმწიფო ინსტიტუტების შენების პროცესი უფროა ვიდრე რეალური სწრაფვა ევროკავშირში გაწევრიანებისაკენ. **კითხვაზე, გაქვთ თუ არა გადაცემები ევროკავშირის შესახებ** - მარნეულის ტელევიზიის დირექტორის **შალვა შუბლაძის** თქმით დაახლოებით ერთი თვის მანძილზე ჰქონდათ გადაცემები ევროკავშირის შესახებ, მათ შორის ვიზალიბერალიზაციაზეც, მაგრამ ეს ყველაფერი ხდებოდა ტელევიზიის ხელმძღვანელობის ინიციატივით. მისი თქმით, კერძო ტელევიზიისათვის ასეთი ტიპის ენთუზიაზმზე დამყარებული ინიციატივების ხანგრძლივი დროით არსებობა შეუძლებელია, რადგანაც ის გარკვეულ რესურსებს მოითხოვს. ამასთანავე ყველა საინფორმაციო გადაცემა გადის ორ ენაზე - ქართულზე და აზერბაიჯანულზე, ხოლო გადაცემების 60 % ითარგმნება. **კითხვაზე, თუ როგორია ევროკავშირის**

პოპულარიზაცია ეთნიკურ აზერბაიჯანელებში? - არასამთავრობო ორგანიზაცია თვითგანვითარების ინსტიტუტის დირექტორის რაველ მამედოვის თქმით: „ შესაძლებელია ითქვას, რომ ნატოსა და ევროკავშირის შესახებ ჩვენს რეგიონში ინფორმაციას არსაიდან იღებენ. გამონაკლისს წარმოადგენს, როდესაც ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები, იშვიათად სკოლებში ატარებენ ტრენინგებს ევროკავშირის შესახებ და თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მოსახლეობის 90% ამ მიმართულებით განიცდის ინფორმაციის ვაკუუმს, ვინაიდან მათ არ იციან ქართული ენა და არ უყურებენ ქართულ გადაცემებს. შესაძლებელია ასოცირების ხელშეკრულების შესახებ მხოლოდ სახელი აქვთ გაგონილი. რა ევროკავშირზეა საუბარი როდესაც, სახელმწიფო კანონმდებლობებზეც არ აქვთ ინფორმაცია. ადგილობრივ ტელევიზიას კი არ აქვს რეიტინგი და მოსახლეობას ვერ აინტერესებს!“

ამ კვლევიდან გამომდინარე, შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ წინ საქართველოს აქვს ძალიან დიდი გამოწვევები ევროინტეგრაციის შესახებ ინფორმაციული ვაკუუმის კუთხით. როდესაც ადგილობრივი ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლები არ არიან დაინტერესებულნი ევროინტეგრაციით და ბევრად ურჩევნიათ მეზობელ რუსეთთან კარგი ურთიერთობების დამყარება, ამიტომ ამ ქვეყანას მიიჩნევენ ყველაზე საუკეთესო ეკონომიკურ პარტნიორად. საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან მეტი ყურადღება დაეთმოს სტრატეგიით გათვალისწინებული მოთხოვნების შესრულებას. გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებების ნაწილი შესრულებულია და მუშაობს ეფექტურად, მაგრამ არის საკითხები რომლებზეც მუშაობაც ჯერ საერთოდ არ დაწყებულა ან ერთჯერადი ღონისძიებების სახით იქნა განხორციელებული. სახელმწიფოს მიერ განხორციელებულ ღონისძიებებს არ აქვს სისტემატიური და მასშტაბური ხასიათი, რაც ამ გეგმის ძირითადი ხარვეზის წარმოადგენს. მეტი ჩართულობა არის საჭირო სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან, ეტაპობრივი აქტივობებია განსახორციელებელი ევროინტეგრაციის პროცესებისადმი და ევროკავშირისადმი აღებული ვალდებულებების შესახებ, რათა მათთვის მოულოდნელი არ იყოს ის შეზღუდვები, რომელიც სულ მალე მათ კარს მოუკაკუნებთ ევროკავშირის წინაშე აღებული ვალდებულებებიდან გამომდინარე.

i ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის შესახებ ჩარჩო კონვენციის მრჩეველთა კომიტეტი, 2015 წლის 17 ივნისის მეორე პერიოდული ანგარიში საქართველოს შესახებ, სტრასბურგი, 2016 წლის 11 იანვარი http://smr.gov.ge/Uploads/_3deea82e.pdf

ii საქართველოს მოსახლეობის აღწერის ძირითადი შედეგები, თბ. 2002.

iii საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: <http://www.geostat.ge>

iv საქართველოს მთავრობის სტრატეგია ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ 2014-2017 წლებისთვის:

თამარა ტარტარაშვილი
საქართველოში კომპაქტურად დასახლებული ეთნიკური აზერბაიჯანელების
ინფორმირებულობის დონე ევროინტეგრაციის საკითხებში
რეზიუმე

საქართველო თავისი დამოუკიდებლობის აღდგენის დღიდან ცდილობს გახდეს დიდი ევროპული ოჯახის წევრი და გაწევრიანდეს ევროკავშირში. საქართველომ შეძლო ძლიერი სახელმწიფო ინსტიტუტების აშენება და თავისი ცნობადობის ხარისხის მნიშვნელოვანი გაზრდა მსოფლიო ასპარეზზე. გაატარა ასევე მნიშვნელოვანი რეფორმები ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის ხარისხის გაზრდის მიმართულებითაც. საქართველოში დღეისათვის ეთნიკური უმცირესობების ყველაზე დიდ ჯგუფს განეკუთვნებიან აზერბაიჯანელები. მიუხედავად ევროინტეგრაციის პროცესის ზოგადი მხარდაჭერისა, ბოლო წლებში ჩატარებულმა საზოგადოებრივი აზრის კვლევებმა აჩვენა, რომ მოსახლეობის უმრავლესობას საკმარისი ინფორმაცია არ გააჩნია ევროკავშირისა და საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესის შესახებ. ჩემს მიერ ჩატარებული კვლევის მიზანს წარმოადგენდა, თუ რამდენად იყვნენ ადგილობრივი ეთნიკური უმცირესობები ინფორმირებულნი საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობების შესახებ და წარმატებულად ხორციელდებოდა საქართველოს მთავრობის სტრატეგია ევროინტეგრაციის საკითხთა კომუნიკაციისა და ინფორმაციის შესახებ 2014-2017 წლებისათვის, თუმცა შედეგები არც ისე სახარბიელო აღმოჩნდა. საერთო სურათი მარნეულის მუნიციპალიტეტში კვლევის შედეგების გაანალიზებისას აღმოჩნდა, რომ არის ევროინტეგრაციის შესახებ ინფორმაციული ვაკუუმი.

Tamara Tartarashvili
The level of awareness of compactly settled ethnic Azeris in Georgia in European
integration issues
Summary

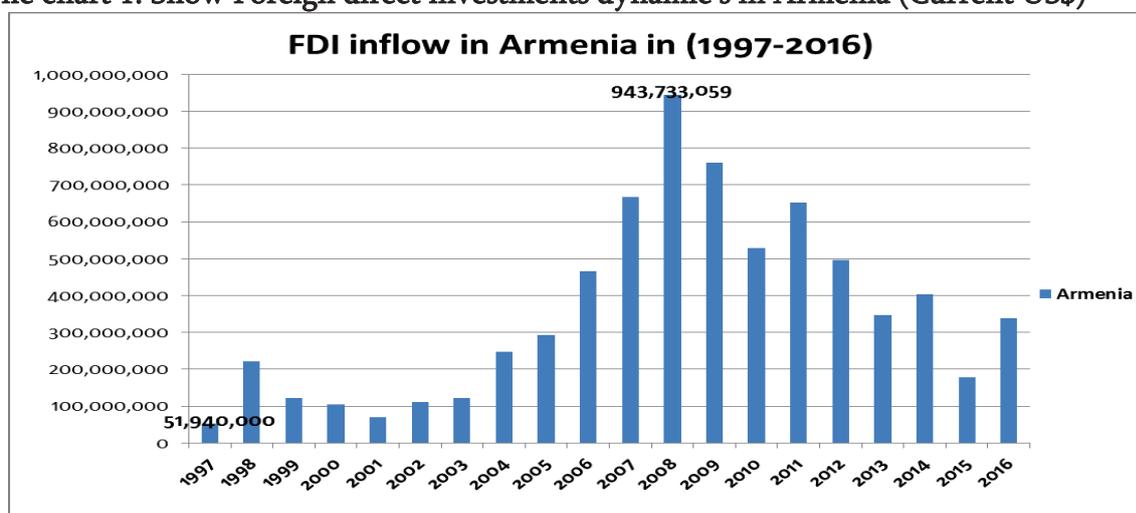
Georgia is trying to become a member of a large European family since its independence and join the EU. Georgia has managed to build strong state institutions and increase its awareness of the quality of the world. Georgia also made significant reforms in the direction of increasing the integration of ethnic minorities. At present, Azerbaijanis are the largest group of ethnic minorities in Georgia. Despite general support for the European integration process, public opinion polls in recent years have shown that the majority of the population does not have sufficient information about the EU and Georgia's European integration process. The purpose of my research was to see how local ethnic minorities were informed about the EU-Georgia relations and successfully implemented the Georgian Government's Strategy on Communication and Information for European Integration 2014-2017, but the results were not so pleasant. The overall picture in Marneuli municipality was to analyze the results of the survey, that there is information vacuum on European integration

PhD student Levan Silgadze
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Faculty of Economics and Business
(Tbilisi, Georgia)

Foreign direct investment inflow in Armenia, Azerbaijan and Georgia (comparable analysis)

In independent post-Soviet states that emerged after the collapse of the Soviet Union, including Georgia, Azerbaijan and Armenia it was impossible to maintain traditional financing on economy from the state. It was necessary to reform the economy rapidly and attract foreign investments. All this need some time. It is a fact that reforms in our neighboring countries were different and also political directions varied. This is a multilateral issue and we will only consider the issue of the foreign direct investment (1997-2016).

The chart 1: Show Foreign direct investments dynamic's in Armenia (Current US\$)

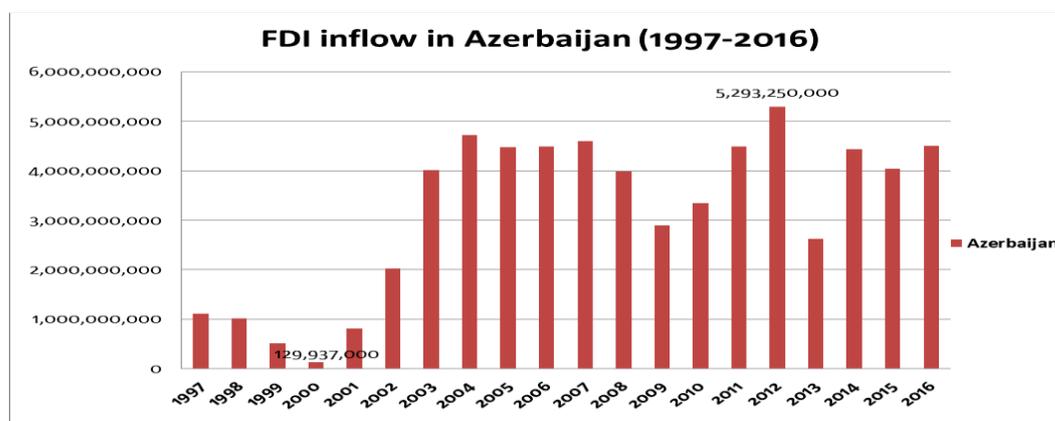

Source: <http://databank.worldbank.org> 11/17/2017

Chart 1 show:

- The lowest rate was recorded in 1997;
- FDI's boom in 2008;
- After 2015, it fell five times.

The chart 2: Show Foreign direct investments dynamic's in Azerbaijan (Current US\$)

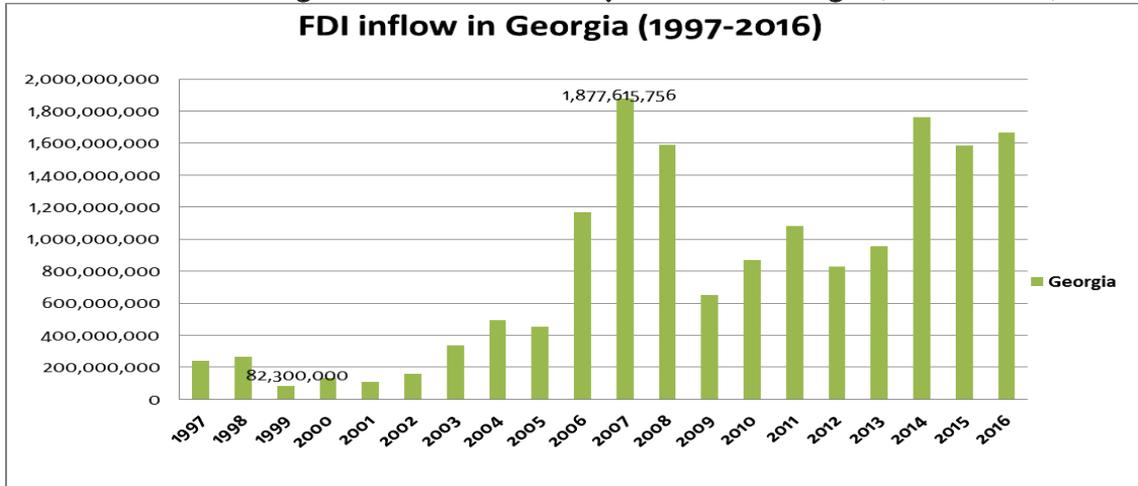
Source: <http://databank.worldbank.org> 11/17/2017

Chart 2: shows:

- The lowest rate saw in 2000;

- FDI's boom in 2012,
- In 2013 in comparison with in 2012 the figure almost decreased twice;
- Data in 2014-2016 is steadily high.

The chart 3: Show Foreign direct investments dynamic's in Georgia (Current US\$)

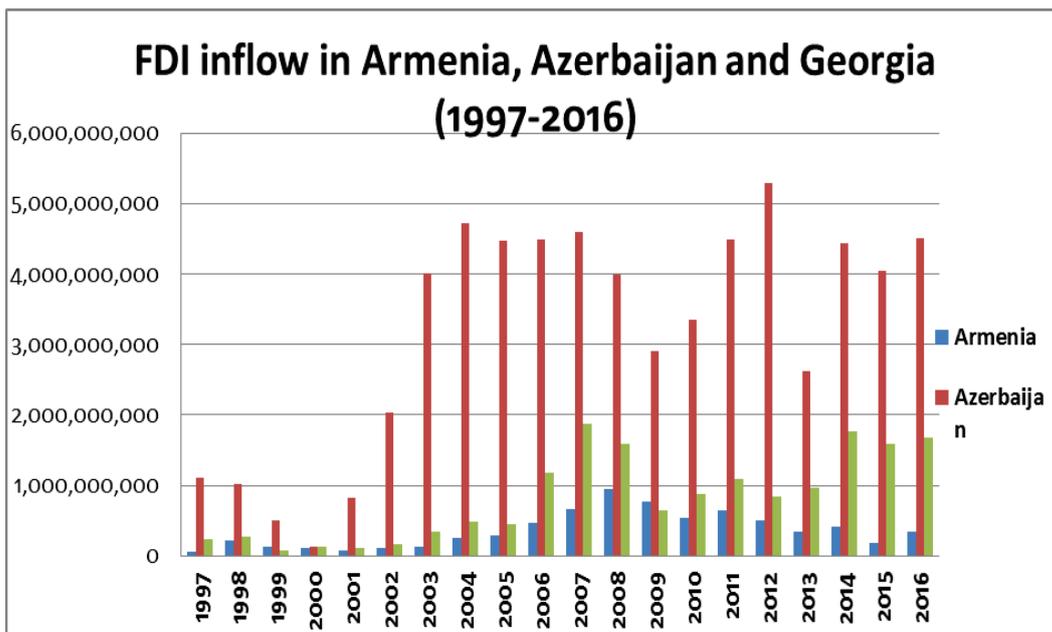

Source: <http://databank.worldbank.org> 11/17/2017

Chart 3: shows:

- The lowest rate was observed in 1999, which resulted in a delay in reforms in the country;
- FDI's boom in 2007 (as well as in the whole world);
- FDI reduction in 2008-2009 mainly led to a financial crisis and war with Russia (August 2008);
- FDI in 2014-2016 is gradually rising.

The chart 4: Reveals Georgia's and its most recent neighboring countries - a common picture of the direct foreign investment dynamics.

Overall, in the analyzed period: Leadership of Azerbaijan is defined in energy resources; Georgia's sustainable growing (but inadequate) potential in transport, energy, communication and other fields; Armenia's big attitude towards Russia and the investments made from there.

References:

1. Atanelishvili, T. (2006). Economic Reforms in the Georgian Democratic Republic (1918-1921). Tbilisi University Publishing., Tbilisi.
2. Basilia, T., Silagadze, A., Chikvaidze, T. (2001). Post-Socialistic Transformation: Georgian Economy at the Threshold of the XXI Century. "Aradani", Tbilisi.
3. Zubiashvili, T., Silagadze, L. (2016). Some Aspects of the Georgian Economy at the Contemporary Stage. J. Ecoforum. Vol. 5. №2, pp. 70-73.
4. Qoqiauri, L. (2010). Investments. Tbilisi. 1361 p.
5. Kuparadze, G. (2013). Tax Policy and Foreign Direct Investments in Georgia. Tbilisi, p. 148.
6. Silagadze, A. (2013). Priorities for the Economy of Post-communist Georgia in the Context of the World Financial Crisis. J. Problems of Economic Transition (USA). Issue: Volume 56, Number 8 / December. 2013, pp. 3–16.
7. Solomon, E. M. (2011). Foreign Direct Investment, Host Country Factors and Economic Growth. Ensayos Revista de Economia, 30(1), 41-70. <http://core.ac.uk/download/pdf/6340633.pdf>
8. Sharpe W.F., Alexander G. J. (2001). Fundamentals of Investments, 3/E. NY: Prentice-Hall.
9. Silagadze, L. (2017). FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN THE POST-SOVIET PERIOD: THE CASE OF GEORGIA. J. Ecoforum. Vol 6, No 1 (2017)
10. Silagadze, L. (2016). “Portfolio Investments” about Doctrine. Innovative Economy and Problems of Its Formation in Post-Communist Countries. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Paata Gugushvili Institute of Economics. Tbilisi, pp. 84-85.
11. Silagadze, L. (2015). Aspects of Direct Foreign Investments Genesis. J. Ekonomisti. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Paata Gugushvili Institute of Economics. December 5. Tbilisi, pp. 53-57.
12. World Investments Report (2017) - <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1555>
13. Комаров, В.В., Литвина, Н.И. (2012). Мировая экономика. Прямые иностранные инвестиции. Москва.
14. [http://geostat.ge/?action=page&p_id=1144\(=geo](http://geostat.ge/?action=page&p_id=1144(=geo) 15.10.2016.
15. <http://data.worldbank.org/indicator> 17.11.2017.

Levan Silagadze

Foreign direct investment inflow in Armenia, Azerbaijan and Georgia (comparable analysis)

Summary

In the independent states that emerged after the collapse of the Soviet Union, including Georgia, Armenia and Azerbaijan it was impossible to maintain traditional financing on economy from the state. In order to attract foreign direct investments, it was necessary to create the appropriate conditions. According to the report, Azerbaijan is rich in fuels and energy resources from comparable countries to foreign investors.

Tamar Jangulashvili
PhD candidate
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Professor, Tbilisi Teaching University
Executive Director, Social Innovation and Entrepreneurship center (SiNC)
(Tbilisi, Georgia)

Challenges for Social Entrepreneurship in Georgia

Social entrepreneurship is about solving social and environmental problems to create social value for society and in general create positive community impact. There are many definitions of social entrepreneurship. “Social entrepreneurship is the work of a social entrepreneur. A social entrepreneur is someone who recognizes a social problem and uses entrepreneurial principles to organize, create, and manage a venture to make social change. Whereas a business entrepreneur typically measures performance in profit and return, a social entrepreneur assesses success in terms of the impact she/he has on society.”¹

Social entrepreneurs are those who can turn practical business ideas into a reality through innovation solutions, are creative and innovative, they know how to network with local governments, community leaders etc. Also we can name some traits of successful enterprises such as having an active and constantly updated business plan, using data to make right decisions, having ability to adapt to change, establishing strong identity that will stand out the company’s product in the marketplace and have a competitive advantage.

The best example of social businesses are, for example, Brameen Bank founded by Muhammad Yunus in 1983. This institution provides microcredit loans to those in need to help them develop financial self-consistency. Another great example is Ashoka, Innovators for the Public. This organization helps social enterprises around the world and sponsors them to develop their social businesses.

Many successful, leading social businesses that make a huge impact on community are sponsored by Ashoka. TOMS, social venture was founded in 2006 by Mycoskie who once visited Argentina found out that many children got sick because of not having shoes to wear. TOMS donates one pair of shoes to needy people for every pair that’s bought. Company has donated more than a million pairs of shoes so far.

Effective legal frameworks will support dynamic social enterprises to attract investments and also they will be supported to develop their businesses from the outset. In 2015 some European countries like Denmark, Croatia, Italy, Romania adopted acts on social enterprises and in some cases a strategy for social entrepreneurship development. In 2016 Latvia, Luxemburg, Greece, France and UK adopted new legal frameworks for the development of social enterprises. Member states like Bulgaria, Malta, Netherlands, Czech Republic, Slovakia and Estonia are in the process of adopting laws to promote social enterprises.

Since 1995 some social enterprises has started to create social value for society and in most cases such businesses were funded by donors. Social enterprise “Babale” employs Persons for Disabilities who are involved in art woodworking and make textures. The basis essence of this social business is reinvestment of the profit, employment of Persons with Disabilities.

In 2003-2005 Nukriani Workshops were opened in support of DVV International. Workshops is located in Village Nukriani, Region of Signaghi, east part of Georgia. Some women from Nukriani who did sewing courses in Tbilisi started social business where women from vulnerable families are employed and do cutting and sewing, quilting, knitting, felting, silk paper

manufacturing, curtain knitting and braiding with maize husk, dyeing, making national and modern dolls and carpet knitting.

Social enterprise “Kodala” was established in 2013. People with limited liabilities, social insecure young people and former prisoners make hand-made, wooden assemble toys. Despite donations and grants social enterprise sells their products and earn income. More than 50 kinds of wooden toys and different miniature wooden products, puzzles, mechanical toys and souvenirs are produced in this social enterprise. People employed here acquire new skills and techniques every day. This enterprise makes a positive impact on employees with limited liabilities and promote their social integration.

Social enterprise “Creative Café” was founded by Creative Development center. Café provides free working space and non-formal education possibilities to young people, also café promotes inclusion and self-employment, mentoring young people to promote their self-development, accessibility to civic education possibilities.

No legal frameworks to support social enterprises are still under discussion in Georgia. Some CSOs elaborated a draft law for the development of SEs in Georgia but has not been enacted yet. Legal frameworks will promote job creation for socially vulnerable groups and their integration in the society, long-term sustainability of SEs.

Major hindrances for social ventures in Georgia are the following ones: working with donors to finance social businesses, financial independence to start implementing new social projects, some other non-material resources to accelerate social ventures. Social ventures are innovative approach for economic and social changes.

To make a real social and economic impact on country’s economy there are some recommendations for accelerating social enterprises in Georgia:

1. Government should adopt a law to assist socially responsible enterprises in development;
2. Adopt special tax reliefs for companies on social enterprises;
3. It is important to set out the criteria social enterprises must meet from the their creation to the development;
4. Working with microcredit organizations to allocate social credits for social enterprises with special terms.

Tamar Jangulashvili

Challenges for Social Entrepreneurship in Georgia

Summary

The article deals with the overview of social enterprises development in Europe and in Georgia. The most successful and leading social businesses are presented. Recommendations are given about the importance of legal frameworks, tax reliefs for companies on social investments, importance of setting out special criteria for social enterprises from their creation to the development, social credits for SEs with special terms.

Applied literature:

1. Sivathanu B., V.Bhise P. Challenges for Social Entrepreneurship; International Journal of Application or Innovation in Engineering & Management (IJAIE), 2013.
2. www.esela.eu
3. https://www.ashoka.org/social_entrepreneur
4. <http://www.socialledge.org>
5. <http://socialtraders.wordpress.com>
6. <http://beyondprofit.com>
7. <http://www.skollfoundation.org/issues/>

სექცია - აგრარული მეცნიერებანი Section - Agrarian Sciences

AUTHORS: Prof. Dr. Alin Cosmin POPESCU¹, Prof. Dr. Tiberiu IANCU¹, Assoc.Prof.Dr.Gabriela POPESCU¹, Assoc.Prof.Dr. Ioana Mihaela BALAN^{1,*}

¹ *Banat University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael I of Romania" from Timisoara – Romania*

**Corresponding author ioanambalan@yahoo.com*

ROMANIA IN THE CONTEXT OF THE INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION AFTER A DECADE OF TRANSITION AND CHALLENGE

ABSTRACT: *The year 2017 started with an event of major significance from a historical and international relations point of view: on the 1st of January 2017, we celebrated 10 years since Romania's accession to the European Union. The negotiation process lasted no less than seven years, but eventually, on 25 April 2005, Romania signed the Treaty of Accession to the European Union in Luxembourg a decade after the formal request was submitted.*

1. THE CALENDAR OF ROMANIA'S ACCESSION TO THE EU

1997. On 27 June 1997, the summit of the EU Member States and the candidate countries took place in Amsterdam. There, Romania obtained the candidate status for accession.

2000. The year begins with the official launch of accession negotiations with Romania and the other candidate countries of the second wave on 15 February 2000, during the intergovernmental Romania-UE accession conference. Romania unilaterally sets in its position papers the target date for obtaining EU membership on the 1st of January 2007, which is the basis for future EU enlargement.

2001. On 15-16 June, Romania is present in Sweden, at the meeting of the European Council, which assesses the stage of EU enlargement. The 15 EU countries recognize the need to provide increased support to Romania and Bulgaria for EU accession.

2002. The second European Commission Country Report on Romania was released on 9 October 2002.

2004. In June, the EU decides to create a safeguard clause for both Romania and Bulgaria, whose activation will postpone accession by one year.

2005. The text of the Accession Treaty of Romania and Bulgaria is voted by the European Parliament on 13 April and signed on 25 April in Luxembourg by European officials and representatives of the two states.

2006. Another monitoring report is drafted by European Union officials. This is also the year when the 25 member states should ratify the Accession Treaty of Romania and Bulgaria to the EU.

2007. On the 1st of January, both Romania and Bulgaria become members of the European Union.

2. EUROPEAN FUNDS ATTRACTED BY ROMANIA IN THE 10 YEARS SINCE ITS ACCESSION

Between January 2007 and November 30, 2016, Romania received more than 40.5 billion euros from Brussels as European non-reimbursable funds, while it also contributed 13.6 billion euros to the EU

budget. This indicates a positive net flow for our country of nearly 26.9 billion euros in 10 years. This European money has been allocated over two programming periods: **2007-2013** and **2014-2020**.

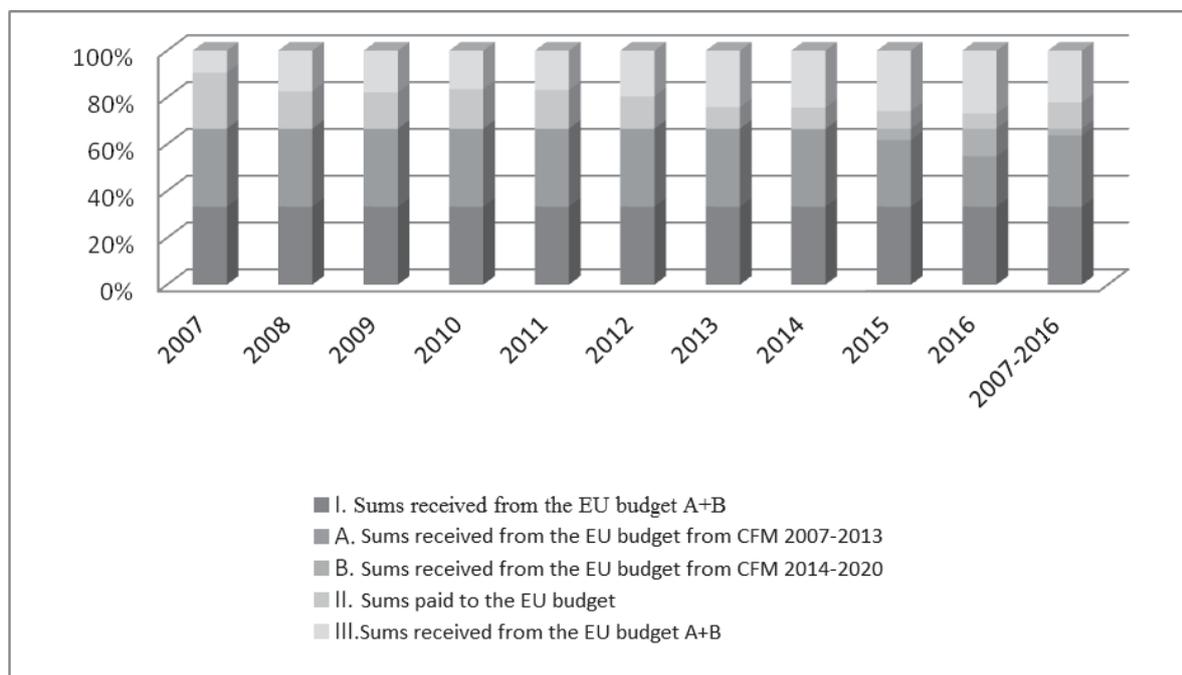

Figure 1 UE funds attracted by Romania in the 10 years since its European accession

The programming period 2007-2013

In the 2007-2013 programming period, Romania collected from Brussels over 37 billion euros in the debut EU membership. Of this money, 2.7 billion euros came from the pre-accession funds and 34.33 billion euros came from the money allocated after Romania's accession. Of these post-accession funds, the most significant ones were the ones for:

- rural development and fishing (country roads, irrigation infrastructure, agriculture, aquaculture, fishing, etc.): 7.73 billion euros; absorption rate over 90%
- direct payments per hectare: more than 7.65 billion euros.
- structural and cohesion funds (for roads, railways, landfills, sewage, social projects, private company investments, research projects, institutional development, etc.): 17.25 billion euros; absorption rate including advances from the European Commission 89.13%, according to data from the Ministry of European Funds on November 30, 2016.

The programming period 2014-2020

The new EU's Multiannual Financial Framework 2014-2020 had a hard start for all member countries because of the delay in adopting the necessary documents at European level. In the new programming period, the country managed to obtain 3.48 billion euros starting from 2014 to November 30, 2016, of which:

- Structural and cohesion funds: 1.35 billion euros – however, these represent advance money paid by the European Union to start projects.
- Funds for rural development and fisheries (EAFRD + FEPAM) - over 600 million euros, according to data from the Ministry of Finance 2014-2016.
- Direct payments per hectare in agriculture (EAGF): 1.18 billion euros.

Table 1. Funds attracted and paid by Romania during 2007-2016

Name	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2007-2016
I. Sums received from the EU budget A +B	1599.7	2642.3	2930.2 4	2293.6	2621.5 9	3442.1	5557.2	5981	6438.4 7	7025.0 7	40531.36
A. Sums received from the EU budget from CFM 2007-2013	1599.7	2642.3	2930.24	2293.6	2621.59	3442.1	5557.2	5932.5	5493.3	4533.56	37046.23
B. Sums received from the EU budget from CFM 2014-2020	x	x	x	x	x	x	x	48.51	945.11	2491.51	3485.13
II. Sums paid to the EU budget	1150.8	1268.9	1364.4 3	1158.9	1296.2 4	1427.7	1534.7	1619.8	1456.2 5	1373.3 9	13651.47
III. Flux balance I – II	448.82	1373.4	1565.8 1	1134.7	1325.3 5	2014.3	4022.4	4361.1	4982.1 7	5651.6 8	26879.9

Table 2. Funds attracted by Romania within the 2007-2013 operational programmes

OPERATIONAL PROGRAMMES 2007-2013	ALLOCA TION 2007-2013	AD- VANCE PAY- MENTS FROM THE EU 2007-2013	EXPENDITURE DECLARATIONS TRANSMITTED TO THE EU - CURRENT AB- SORPTION RATE		REIMBURSEMENT FROM THE EU - ACTUAL ABSORP- TION RATE		RATE OF PAYMENTS GRANTED BY THE EU
			Value *	%	Value	%	%
	1	2	3	4=(3/ 1)*10 0	5	6=(5/1) *100	7=[(2+5)/1]*1 00
POSCCE	2.53 6.64 6.05 4	229.897.99 0	2.675.311.9 96	105.4 7	2.179.933.7 61	85.94	95.00
PO Tech- nical assis- tance	170. 237. 970	15.321.401	193.092.021	113.4 2	146.404.499	86.00	95.00
POS Envi- ronment	4.41 2.47 0.13 8	520.775.94 0	3.465.786.5 95	78.55	3.463.047.3 69	78.48	90.29

PO Regional	3.96 6.02 1.76 2	335.341.95 9	3.372.862.1 38	85.04	3.372.867.3 45	85.04	93.50
POSDRU	3.47 6.14 4.99 6	451.898.84 9	2.347.894.0 37	67.54	2.347.832.8 08	67.54	80.54
POS Transport	4.28 8.13 4.77 8	525.615.53 5	3.314.972.9 70	77.31	3.200.095.6 44	74.63	86.88
PO Development of Administrative Capacity	208. 002. 622	27.040.341	205.211.213	98.66	170.562.150	82.00	95.00
TOTAL	19.0 57.6 58.1 40	2.105.874. 015	15.575.130. 971	81.73	14.880.743. 577	78.08	89.13

3. ROMANIA'S AGRICULTURE A DECADE AFTER THE EUROPEAN ACCESSION

Romania plays an important role in the European Union's agriculture, being among the leading states in the Community space regarding cereal, as well as oilseed and potato production. Having nearly 5.5 million hectares, equivalent to 9.5% of the total EU land cultivated with cereal crops, Romania is in the EU top 5 from this point of view. The European leader is France, with about 9.6 million hectares of cultivated land, followed by Poland with 7.5 million hectares, Germany with 6.5 million hectares, and Spain with nearly 6.2 million hectares.

Regarding the amount of cereal production, Romania ranks 6th in the EU, with a production of almost 19.3 million tons, equivalent to 6% of the total Community production in this respect. The largest cereal producer at European level is also France, with 72.6 million tonnes, followed by Germany with 48.9 million tonnes, Poland with 28 million tons, Great Britain with 24.7 million tons, and Spain with 20.1 million tons.

Corn is the most cultivated cereal in Romania, the production reported in 2015 - almost 9 million tons - representing 15.3% of the total registered in the European Union. Thus, our country ranks second in corn production in the EU, after France, which had a bigger share of 8 percentage points, the equivalent of over 13.7 million tons, occupying about 23% of the arable land.

As far as rice production is concerned, only 8 of the 28 EU Member States have such crops, with Romania ranking seventh, with a production of 49.800 tonnes, after Bulgaria, but ahead of Hungary, which produced 5 times less rice. The top position in this respect is occupied by Italy, with almost 1.5 million tons, accounting for about half of the total Community space. In all the 28 EU countries, the agricultural land amounted to almost 179 million hectares in 2015. Most of this surface, 59.8%, was arable land, almost one-third represented permanent pastures, and 6.6% permanent crops.

Romania is at the top of the EU as regards the production of the main oilseeds, such as rape, sunflower seeds and soybeans, accounting for 9.3% of the total Community space in this segment, i.e. almost 3 million tons. The top position in Europe is occupied by France, which accounted for 19.4%, that is 6.8 million tons, and Germany, with a share of 15.9% and over 5 million tons produced. The three countries, alongside Poland, had more than half (55.1%) of total oilseed production in the EU in 2015.

According to Eurostat data, Romania's higher share of oilseed production is mainly due to sunflower crops, where our country is the EU leader, accounting for 22.6% of total production, with almost 1.8 million tons of sunflower seeds obtained from a total area of 1 million hectares. Our country is closely followed by Bulgaria, with 21.5% of EU production, Hungary (19.7%) and France (15%). The four states account for almost 79% of the total sunflower seed production in the Community space.

Romania is also in the EU top 3 for soybean production, with almost 11% of the total at European level, after Italy, which has almost half of the reported amount in the Community space, and France, which produces almost 14%.

In the top of countries with the largest potato farmed land, Romania ranks 3rd with 190.000 hectares, representing 11.5% of the EU total, after Poland, which has 17.7%, and Germany, which has 14.3%. Our country, together with the other two European countries, accounts for over 40% of the land cultivated with potatoes at EU level.

As regards the quantity of potatoes produced, Germany is the European leader, with over 10 million tons, one fifth of the EU total, followed by France, with 7.1 million tons, the Netherlands with 6.6 million tons, Poland, with 6.1 million tons, Great Britain, with 5.6 million tons, Belgium with 3.7 million tons, and Romania, ranked only 7th, with over 2.6 million tons produced.

The production per surface is the highest in Belgium - 46.5 tonnes per hectare, Germany - 43.8 tons / ha, Great Britain - 43.3 tons per hectare, while in Romania it is approximately three times less - 13.8 tonnes / ha.

In Romania, sugar beet production has begun to grow more and more. While in the community space, sugar beet production area decreased by more than 28% in 2015, as compared to 2007, Romania had the highest increase in the volume of cultivated sugar beet, 20.3% higher than the 2007-2014 average, above Slovakia and Denmark, which produced 18.3%, respectively 6.2% more. On the other side, Portugal had a decrease in production of almost 90%, followed by Bulgaria, with a 73.7% decrease, Greece with a 64.8% drop, Sweden (-48.1%), Croatia (-38.5%), and Italy, which had a 37.3% decrease in production in 2015 compared to the average of the period between 2007-2014.

Table 3. Romania's Land Fund, according to use

Description	Km²
Total land fund surface	23839.1
Agricultural land	14630.1
Arable	9395.3
Pastures	3272.2
Grasslands	1556.3
Vineyards and grapevine nurseries	209.4
Orchards and tree nurseries	196.6
Forests and lands with forest vegetation	6734.0
Constructions	758.3
Roads and railways	389.8
Waters and ponds	831.5
Other surfaces	495.4

4. EVOLUTION OF CADASTRAL ACTIVITIES IN ROMANIA

According to the latest analyses regarding the centralized situation of the cadastral surveying of land and building registration, on national level, 10.4 million real estate properties are listed in the land register, out of a total of approximately 40 million properties (land and constructions). So, we can speak of a percentage of over 25% of the total national real estate (table 4). Taking into account the fact that most of the properties registered in the Land Registry are incorporated in the Territorial Administrative Units, largely in the urban area, it is evident that the rural area and especially the unincorporated area is deficient in the field of real estate advertising.

In this context, in a logical and opportune manner, the National Program for Cadastre and Land Registration (PNCCF) 2015 - 2023 was approved, which aims to conduct a systematic registration of real estate in the integrated national system of cadastre and land registry, as mentioned in the Government Decision no. 294/2015, published in the Official Gazette no. 309/2015, the financing being provided by the revenues of the National Agency for Cadastre and Real Estate Advertising (ANCPI).

Table 4. The situation of real estate in the integrated IT cadastre and land registration system

Period	Total number of real estate	Originating from systematic registration
2005-2015	8.141.331	78.272
2016	1.046.697	192.606
2017	1.161.806	267.958
TOTAL	10.349.834	538.836

PNCCF 2015 - 2023 is coordinated by the National Agency for Cadastre and Real Estate Advertising, aiming to apply the regulations of art. 9 (11) of Cadastre and Real Estate Advertising Law nr. 7/1996, according to the following stages:

- public awareness campaigns and public awareness campaigns;
- identifying buildings and owners;
- carrying out cadastral measurements;
- registering legal documents from proprietors/owners;
- integrating and processing data and drafting cadastral documents;
- public display of cadastral documents;
- registration and resolution of claims from proprietors/owners;
- updating and opening cadastral documents;

Besides the activities listed above, correlated with them, for optimizing the working steps in the field, there are a series of actions according to an annual plan approved by the Board of Administration of the National Agency for Cadastre and Real Estate Advertising. The actions approved for financing are:

1. CADASTRAL SURVEYS carried out within the framework of the systematic registration for 2.337 UAT and other operations for carrying out the systematic registration of properties;

2. GEODETIC ACTIVITIES. CARTOGRAPHY, TOPOGRAPHY AND PHOTOGRAMMETRY, involving the development of orthophotomaps in 320 administrative-territorial units in the urban area: scale 1:500 and scale 1:1000, respectively ROMPOS maintenance and development;

3. PUBLIC INFORMATION AND AWARENESS ACTIVITIES by elaborating, publishing and distributing information material regarding the systematic registration of properties correlated to public awareness campaigns;

4. DEVELOPMENT AND MENTENANCE OF INFORMATION SYSTEMS by increasing the data storage capacity, maintaining IT systems and training specialists to use information systems;

5. CONVERSION INTO DIGITAL FORMAT OF ANALOG DOCUMENTS

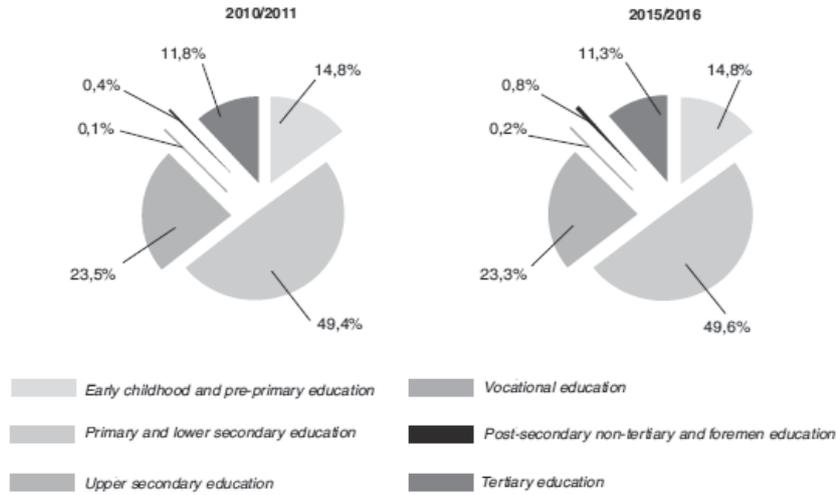
6. TECHNICAL EQUIPMENT FOR DATA STORAGE AND COMPUTING

7. OTHER ACTIVITIES OF THE NATIONAL CADASTRE AND LAND REGISTRATION PROGRAM, as mentioned below:

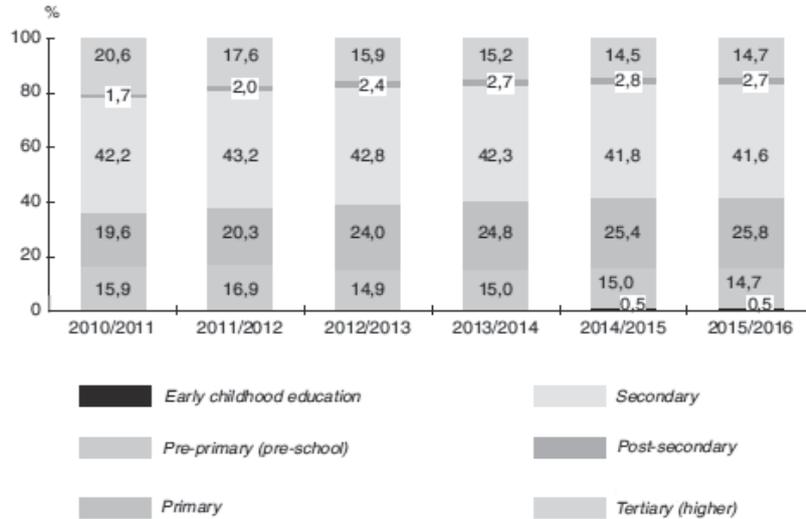
- inventory, binding and archiving services;
- organization and logistics for conducting seminars with representatives of local authorities;
- communications services;
- training specialists in the field of systematic registration;
- performing the quality control of systematic registration activities;
- social monitoring of vulnerable groups in systematic registration;
- facilities specific to the implementation of PNCCF 2015-2023.

5. HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF ACCESSION

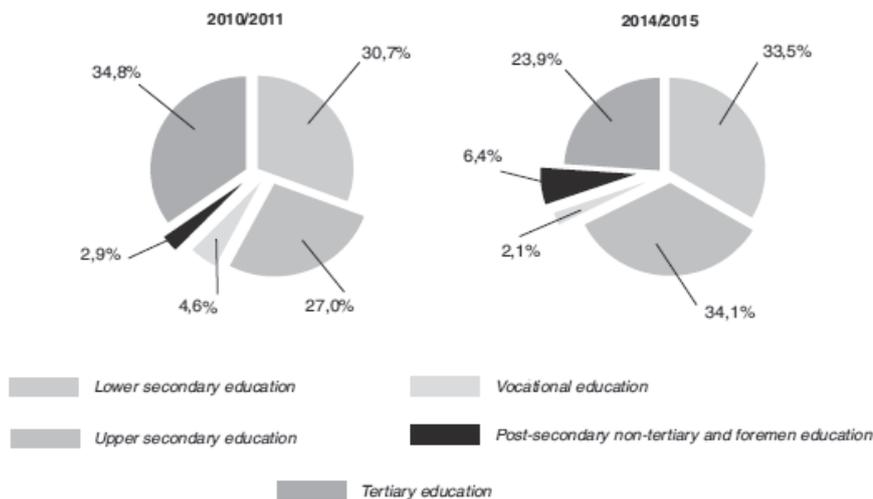
5.1. Teaching staff, by level of education

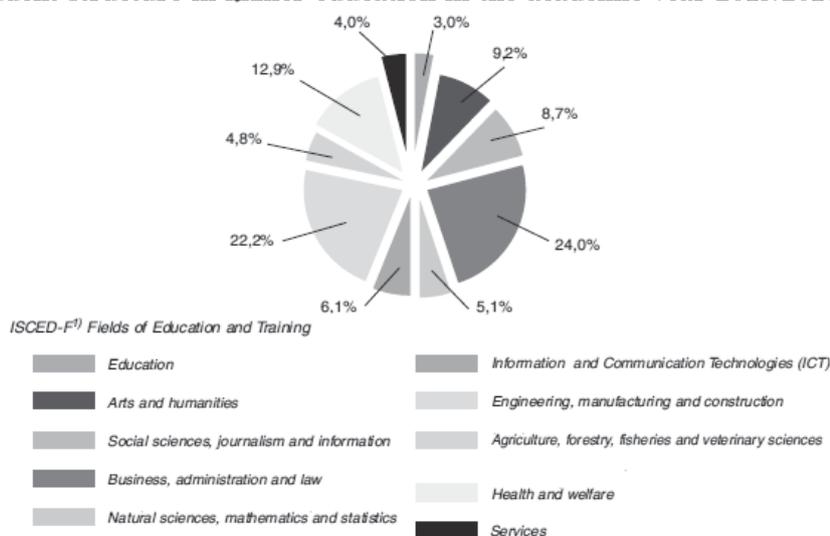
5.2. School population, by level of education

5.3. Graduates, by level of education

5.4. Student structure in higher education in the academic year 2015/2016 by groups of specialists

From an economic perspective, in the 10 years since the accession to the EU, Romania's nominal GDP has risen from 98 billion euros in 2006 to 160 billion euros in 2015, which represents an increase by 63%. In 2008, it had already reached 142 billion euros before it collapsed to 120 billion euros in 2009 and slowly resumed its growth, reaching 144 billion euros in 2013, which confirmed the fact that Romania's economy recovered from the crisis after five years. Such an increase is remarkable when compared to the European situation and some of the countries in the region. In 2015, Romania's GDP came close to that of the Czech Republic, Portugal and Greece, which it can overcome in the following years, and it was approximately 47% higher than that of Hungary.

Bibliography:

- [1] Bărbulescu M., Deletant D., Hitchins K., Papacostea Ș., Teodor P., *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 1999
- [2] Boș N., Iacobescu O., *Cadastru și Cartea Funciară*, Editura C.H. Beck, București, 2009
- [3] Heppner H., *Contribuții la istoria României și a românilor*, Cluj-Napoca, 2002
- [4] Pădure I., *Cadastru funciar*. Litografia Universității Tehnice din Petroșani 1995
- [5] Scurtu I., Buzatu Gh., *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999
- [6] Tămăioagă G., Tămăioagă D., *Cadastru general și cadastrale de specialitate*, Editura MatrixRom, București, 2005
- [7] <http://ro.wikipedia.org/wiki/Banat>
- [8] <https://istoriabanatului.files.wordpress.com/2012/02/limitele-banatului.jpg>
- [9] <http://www.universulromanesc.com/ginta/threads/942-Banatul-Repere-Istorice-geneza-regiunii>
- [10] [http://www.academia.edu/10107750/CUPRINS I. NOTIUNI GENERALE DE CADASTRU I](http://www.academia.edu/10107750/CUPRINS_I_NOTIUNI_GENERALE_DE_CADASTRU_I)
- [11] <http://www.ct.upt.ro/users/CosminMusat/Cadastru1.pdf>
- [12] <http://ocpitimis.ro/istoric.php>
- [13] H.G. 294/2015 – Programul national de cadastru si carte funciara 2015-2023
- [14] <https://www.agerpres.ro/>
- [15] <https://www.ancpi.ro/>
- [16] <HTTP://EC.EUROPA.EU/EUROSTAT/>
- [17] <WWW.INSSE.RO/>

Authors: Assoc. Prof. Dr. Ioana Mihaela BALAN^{1*}, Prof. Dr. Alin Cosmin POPESCU¹, Prof. Dr. Tiberiu IANCU¹, Assoc. Prof. Dr. Gabriela POPESCU¹

¹ Banat University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "King Michael I of Romania" from Timisoara – Romania

*ioanambalan@yahoo.com

FOOD SECURITY VS. FOOD SAFETY - CONSUMER ETHICS

ABSTRACT: The article presents aspects of interference between food security, as a priority objective of global security, in general and security of each state, in particular, with food safety, regulated by increasingly demanding norms. These legal food safety regulations, which can be exaggerated in some situations, are further exacerbating food waste, to the detriment of the population of the Earth who is suffering of hunger.

Key word: Food safety, food security, ethics, consumers, hunger

Section I - Food security

Food security is part of each country's security and subsequently a part of the global security. Ensuring the food security of country's people is one of the primary duties of the state. A country needs to manage efficiently and rationally the resources as otherwise even the existence of the people and the state in endangered.

The issue of food security, of providing basic agri-food products of a certain quality represents a major concern facing on a smaller or larger extent all countries but those underdeveloped or developing even more. As a paradox for the current period, in full development of an information society many countries are facing this problem. Therefore, today, the food issue represents a factor that may lead to global instability. Ensuring the food security for all and every person contributes to the social peace of each country, to stability and prosperity.¹

Food security is one complex and general issue of the human kind and its responsibility is shared by all countries worldwide. This aspect was proved by different studies researching the people's nutrition, the evolution of the agricultural production, the population's evolution and the use of resources. A proper nutrition has to be regarded both from the perspective of satisfactory quantity of food and from the perspective of its quality and diversity.²

The concept of food security was first formulated after the Second World War within the frame of the debates of the Food and Agriculture Organisation (FAO) when in 1963, in Rome, Italy was launched the famous manifest "Proclaiming the right of each person to eat for coping with its hunger".

FAO defines the food security as follows: "the direct access of all people to the required food" to satisfy the vital functions and to live a healthy and active life.

The food security of each country can be ensured primarily from its internal resources by the public policies of each state. The food security is an extremely dynamic concept that has evolved over time. In this respect, in the developed countries the food security was achieved by creating a viable agricultural sector by practicing long-term and costly policies that supported the sector. Nowadays in these respective countries the concept has evolved to different meanings. Due to the fact that these countries managed to ensure the food in sufficient quantities, the highlights focus on quality, food safety and social protection, more oriented towards the protection of the health of the consumers.³

The food security in developing countries is more difficult to achieve and in conditions less favourable. In these countries, the food consumption is extremely low with regard to the quantity as well as to the

¹ Ene Corina "Impactul Securitatii alimentare in elaborarea politicilor nutritionale si alimentare", Teza de doctorat, 2005, pg.10

² Zahiu Letitia "Politici agroalimentare comparate", Editura Economica, 2001,pg.53-54

³ Zahiu Letitia op.cit., pg.60-61

quality, being characterised by a structure in which the products of animal origin have a very low share, this situation being present in many countries worldwide. It is highly important that these countries ensure the food from their own resources and consolidate the agri-food markets in order to achieve independence from the developed countries large producers of agri-food stuff.

Food security is a relatively recent concept rising from the beginning of the '70s. The concept evolved from considerations rather quantitative and economic towards a definition encompassing the quality of the food and the human dimension.

The concept has developed on the background of the current overpopulation of many parts of the planet and the price increase for the food products all while in general, their quality is decreasing. Another factor that imposed the need of finding a system approach of the food issue at global scale is the accelerated urbanisation, the fact that more and more people live in cities while the rural areas are depopulated.

The Food and Agriculture Organisation (FAO) has edited a quarter of a century ago, in 1987, a special report on this theme, the Brundtland Report, taking the name of the main author, launching at the time the complementary concept of "sustainable development".

At the same time, in the same policy was introduced the concept of "traceability" which supposes the possibility to trace back the origin and the processing technology of a food product, following the expression, "from stable to table".⁴

What is the food waste?⁵

The food waste means that entire quantity of food produced for human consumption that are lost or being thrown away between the production place to the plate.

We buy more than we need. The difference between the available quantity and the consumed one is very large resulting in food and final products loses but also in processing stages for consumption. The wasted food (garbage) are products that are not used in the daily consumption but still we continue to buy more.

Around 88 million tonnes of food are wasted annually in the EU, with associated costs estimated at 143 billion euros. Wasting food is not only an ethical and economic issue but it also depletes the environment of limited natural resources.

All actors in the food chain have a role to play in preventing and reducing food waste, from those who produce and process foods (farmers, food manufacturers and processors) to those who make foods available for consumption (hospitality sector, retailers) and ultimately consumers themselves.

The most recent estimates of European food waste levels reveal that 70% of EU food waste arises in the household, food service and retail sectors, with production and processing sectors contributing the remaining 30%.⁶

The largest food waste in UE is recorded in the urban areas: while the rural communities are using traditional methods to valorise the food remains for the household, in urban areas over 95% for the cities' food waste end up in the trash landfills, making impossible the recycling of any type of waste, food or non-food.

Beyond the moral and social aspects, the waste is translated into considerable negative effects over the environment: waste and loss of water resources, soil and energy, habitats and biodiversity, GHG emissions and contribution to the climate changes, pollution (water, soil, air) by fertilisers, pesticides and methane resulted from the decomposition of food that end in the trash landfills.

The food waste drives to considerable material loss all along the chain: producers / importers, traders and consumers.⁷

Food waste in Romania

The food waste in Romania represents a major social problem: throwing away about 250 kg of food

⁴ <https://www.europalibera.org/a/24488854.html>

⁵ <http://foodwaste.ro/>

⁶ <http://www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>

⁷ <http://foodwaste.ro/>

per inhabitant (above the European average), while 4,74 million people are living on the poverty edge and have difficulties to ensure the food.⁸

In Romania, the statistics indicate 5 million tonnes of food wasted yearly, representing between one third and half of the total quantity of food designated for human consumption produced for one year, meaning approximately 250 kg / person, compared to 179 kg / person, the European average, while approximately 25% from the country's population (4,74 million people) live at the edge of poverty and have difficulties to find their daily food.

Approximately one third of all products from Romania end in the trash bin or are uselessly wasted every year. This amount corresponds to approximately 2,55 million tonnes of food products or the cargo load of 127.500 lorry trucks lined up from Bucharest to Munchen.

Absolutely every single one of us wastes in his/her household in average 353g food per day. In most situations, the food wasted represents a full meal.

What are the reasons for food waste?

- We do not have a shopping list or when we do, we don't follow it;
- We go shopping before the fridge is empty;
- We don't trust our senses and we follow only the information on the labels;
- We don't check the fridge before shopping;
- We do not store properly the food products;
- We cook in quantities too large;
- We shop when hungry;

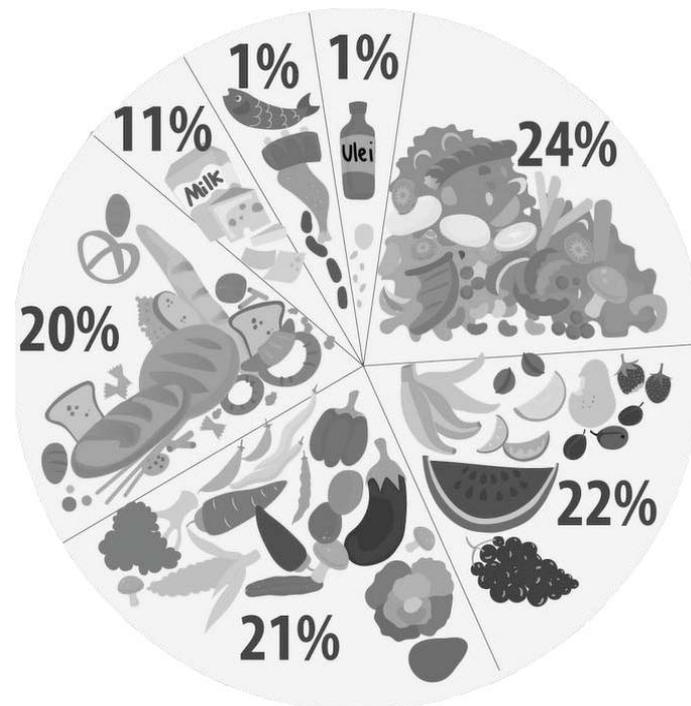

Figure 1. The food waste structure in Romania

Source: <http://foodwaste.ro/wp-content/uploads/2014/08/risipa-procente.jpg>

At the level of the consumers a research report indicates that 24% from the food waste is cooked meal, 22% fruits, 21% vegetables, 20% bread/ bakery stuff, 11% milk and milk products, 1% meat products

⁸ Structural Change in Europe's Rural Regions–Farm Livelihoods Between Subsistence Orientation, Modernization and Non-farm Diversification, Coord.: G Buchenrieder, J Möllers, Cosmin Salasan (USAMVB) & Jana Fritsch (IAMO)...23-41 Comparative Analysis of the contribution of subsistence production to household incomes in five EU New Member States: Lessons learnt;

and 1% other food. (Figure 1.)

How can we avoid the food waste?

The food waste can be prevented if we take into account few simple instruments.

1. Buy wisely;
2. Store correctly;
3. Portion correctly;
4. Use the remains.

Is the food waste in Romania larger than in other countries?

The losses over the entire food chain in most countries are basically the same. However, they are different in most cases according to the stage of processing in the food industry. While in the rich countries almost half of the food gets wasted by the end consumer, in poorer countries the food wastes are reduced since people cherish the food. In these regions, unfortunately, the losses during the harvest, storage or processing are larger due to obsolete or inefficient technologies or even poor know-how.

Losses in trade and processing

From a commercial or processing stand point 30% of food is wasted. Industrial processing cannot guarantee always the conformity of the products and those not filling the standards are withdrawn from the market. The sales of food products are not always as expected by the producers and once the validity period exceeded the commercial operator has the obligation to withdraw from the shelf the respective product and send it to another operator that has the obligation to destroy the respective food. Also, during the processing of different food stuff there is collateral loss. During the processing stages of milk products and cheese every time the secondary product whey is produced.

Losses in agriculture

In agriculture are lost 20 percent of total food waste. This situation happens, for example, due to the fact that not all the harvest can be gathered in time under the influence of the weather conditions or the soil horizontality in certain areas. Also, in large supermarket chains the products not following the strict quality standards are rejected and sent back to the storage with the risk of degradation overtime.

Avoiding the food waste

The large food wastes have deep implications and effects over the nature and the people. The food production induced 30% of the food waste with direct impact over the environment. What would happen if we purchased only the food and water that we need? We buy a lot and use a little. The food waste produces economic loss both to governments and households since we practically throw the money in the trash bin.

Is there a difference if a throw away an apple or a piece of meat?

Yes! More resources were used to output a product greater is the impact the wastes have, if not consumed. For one kilo of veal meat is required approximately 50 times more land and 20 times more water than for one kilo of apples.

How real are the information presented?

We do not have until today one research at the scale of over 1 million people. Most recent data are based on enquiries and estimates of the production facilities in food industry. Those elements are supplemented by data from the specialty references. For the household's' trash the best estimates originates from England accounting 2000 households. Currently there are large scale researches.

On the other hand, the structure of the nutrition diets has a tremendous impact over the food security at global level. According to the annual report elaborated by "Amis de la Terre" in 2015, approximately 15.500 liters of water are necessary to produce one kilo of veal meat. With the same amount of water 12 kilo of wheat or 118 kilos of carrots can be produced. In the same report, it is highlighted that "The industrial production of meat is not only a torture for animals, it also destroys the environment and engulfs large quantities of raw materials that we import [...] to feed our animals. Europe is, after China, the largest importer of soybeans. Argentina and Brazil continue to significantly increase soybean cultivation, which is mainly eaten by the animals we slaughter. By increasing our consumption of meat, we are driving up land prices. The consequences are disastrous: on the one hand, nearly a third of the world's land is used to raise

food for animals, on the other, small farmers lose their land and their livelihoods. This steak on our plate is a threat to the food security of many humans [...]."⁹

Assurance of food security is based on three fundamental elements:

- sufficient food availability for consumption (quantity) and sufficient food safety level to assurance healthy diet (quality - nutritionally and hygienically);
- the effective access of the population to the purchase of food through the solvable demand of the population (money, purchasing power);
- an agri-food system and a proper food market (offer and access to supply).

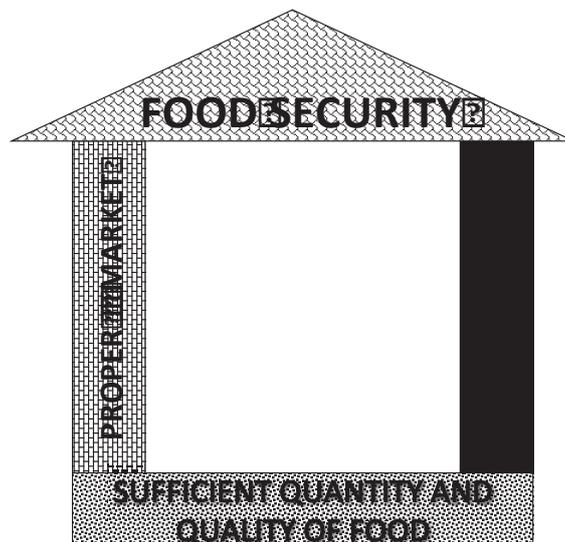

Figure 2. The house of food security

Source: Original

All three of these elements are necessary and indispensable for ensuring constant food security. This "building" of elements supports food security both in small communities (isolated villages) and at the Earth's level.

Section II - Food safety

Food safety is an umbrella term that encompasses many facets of handling, preparation and storage of food to prevent illness and injury. Included under the umbrella are chemical, microphysical and microbiological aspects of food safety.¹⁰

The European Union's objective in terms of food safety is to protect the consumers guaranteeing at the same time the well-functioning of the common market. Dating back in 2003, the policy is focused on the traceability concept of both inputs (e.g. feed) and outputs (e.g. primary production, processing, storage, transport and retail sales).

EU has agreed over the standards for ensuring the food products' hygiene, the health and the welfare for the animals and crops' health, as well as preventing the contamination with external substances such as the pesticides. At each stage, there are rigorous checks and the imports (e.g. meat) from outside EU have to meet the same standards and pass the same verification checks as the food produced in EU.

Key-aspects

No food product dangerous for the health or improper for the human consumption can be offered on the market. The following factors are considered:

- the normal conditions under which the food product is used by the consumer;

⁹ <http://www.amisdelaterre.org/atlasviande.html>

¹⁰ Food Safety and Food Security by Irene B. Hanning (University of Tennessee), Corliss A. O'Bryan (University of Arkansas), Philip G. Crandall (University of Arkansas) & Steven C. Ricke (University of Arkansas) © 2012 Nature Education <https://www.nature.com/scitable/knowledge/library/food-safety-and-food-security-68168348>

- the information offered to the consumer;
- the effect over the health on short and long term;
- the toxic cumulated effects;
- specific sensibilities of certain group of consumers, such as the children.

When a food product or feed appears unsafe and is part of a products' lot, it is assumed that the entire lot is unsafe.

The legislation regarding the food products is applied to all stages of the food chain, from production, processing, transport and distribution to the delivery. The companies with food profile have to: guarantee the traceability of the food products, the feed and the animals from which the food products are obtained in all production and distribution stages; to withdraw immediately from the market the food products or the animal feed or to recall all products delivered if it is considered that those are hazardous for the health; to inform the competent authorities and the consumers if necessary.

The authority provides for the European Commission and to all EU member states the technical and scientific assistance in all domains that impact over the food products safety. Also, it is responsible for the coordination of the risk assessment, identification of potential risks and for the formulation of recommendations for managing the crisis situations.

In the case of a risk identification following a risk assessment the EU member states and the European Commission can adopt precautionary measures according to a high level of health protection.

In case the food or feed are presenting a major and uncontrollable risk for health or environment the emergency protection measures of the Commission can include the trade or import suspension of the respective products.

Also, the EU targets the consumer protection against fraud or deceiving practices in food trade such as counterfeit food products and ensures a basis that allows the consumers to make qualified choices regarding the food products.

The European Union Parliament adopts the legislation regarding the food safety by issuing directives and regulations out of which a major part is compulsory for the member states and subsequently are incorporated in the national legislation of each country. Still, being an extremely large organisation founded for eliminating the barriers in trade among the member states and where the individual member states only have a proportional influence the results are often regarded as an excessively bureaucratic of a scale that does not fit all member states. Regarding the food safety, the error tendency from the side of the maximum protection of the consumer can be regarded as a positive benefit.

The member states can also have legislation and controls on their own in the field of the food safety respecting the condition of not interfering with the trade flow with other countries and be considerably different in their inner structures and approaches in regulative control of the food safety.

If analysed from a scientific stand point the food safety is a science in its essence that targets the handling, the preparation and the storage of the food products in a manner that prevents the food diseases. These aspects include a series of measures to follow in order to avoid potential health hazards.

The paths inside this flux are regarding the safety between the industry and the resellers and further on between the resellers and the end consumers. Taking into consideration the practices from the industry facing the practices from the market the considerations for the food safety include the food origin and the practices regarding the labelling of the food products, the hygiene of the food products, the food additives and the pesticide residues, as well as the policies regarding the biotechnologies and food and the orientations of the import and export management and the certification of the food quality. When the market practices for consumers are considered it is rational that the food is safe on the market in safe delivery conditions of food for consumers.

The food that can transmit diseases from one person to another, as well as those products favourable for the bacteria development that can lead to food poisoning. In the developed countries, there are complex standards of food preparation while in the less developed countries the main issue remains the availability of safe and proper water that usually represents a critical element.¹¹

¹¹ Shiklomanov, I. A. (2000). "Appraisal and Assessment of World Water Resources" (PDF). *Water International. International Water Resources Association*. pp. 11–32.

The five key-principles of the food products' hygiene according to WHO, are: ¹²

- Preventing the contamination of the food by pathogens from humans, pets and pests;
- Separation of the raw or processed food to prevent the contamination of the processed food;
- Processing the food at a recommended time duration and appropriate temperature to destroy the pathogens;
- Storing the food at proper temperatures;
- Use of safe water and safe raw material.

In theory, the food poisoning is 100% prevented by implementing the management system of food safety known under the acronym HACCP (*Hazard analysis and critical control points*). Practically, the reality is slightly different as like all other management systems the management system of the food safety can and has to be permanently improved.

Hazard Analysis and Critical Control Point (HACCP) was developed in the 1960s in the United States to ensure food safety for the first manned National Aeronautics and Space Administration space missions (NASA).

NASA required a 'zero defects' program to guarantee safety in the foods astronauts consumed in space.

The HACCP system has grown to become the universally accepted method for food safety assurance.

HACCP is believed to stem from a production process monitoring used during World War II because traditional "end of the pipe" testing on artillery shell's firing mechanisms could not be performed, and a large percentage of the artillery shells made at the time were either duds or misfiring.¹³

HACCP itself was conceived in the 1960s when the US National Aeronautics and Space Administration (NASA) asked Pillsbury to design and manufacture the first foods for space flights. Since then, HACCP has been recognized internationally as a logical tool for adapting traditional inspection methods to a modern, science-based, food safety system. Based on risk-assessment, HACCP plans allow both industry and government to allocate their resources efficiently in establishing and auditing safe food production practices.

Food safety targets essentially three types of contaminations:

- physical contamination;
- chemical contamination;
- biological contamination.

HACCP expanded in all realms of the food industry, going into meat, poultry, seafood, dairy, and has spread now from the farm to the fork.¹⁴

Function of the nature of the food, the food safety establishes ceilings admitted for different contaminants for all three origins. These admission limits, in fact are the admissibility limits for consumption. Their levels are debatable and varies sometimes even inside the EU function of the regulative norms in force.

The development of the HACCP, of the concept and the principles as well as of its technological capacity more and more competitive of the industries in the food sector led these admissibility limits to tighter and tighter levels and this happened with an impact over the food safety.

Section - III Consumer ethics – food security or food safety?

The natural resources of Earth still allow, on paper, the nutritive support of the entire population of the globe. Certainly, the uneven distribution, the large transport and conservation during transport costs, as well as the distribution of food in less accessible areas are elements of high interest in ensuring the food security. Nevertheless, nothing can justify the food waste (and not only of food) that reaches worrisome levels even for economic operators that are processing these wastes.

The food waste does not refer nowadays only to the remains from the consumers' table or those re-

¹² "Prevention of foodborne disease: Five keys to safer food". World Health Organisation. Retrieved 2010-12-10

¹³ MIL-STD-105 official record Archived 18 October 2004 at the Wayback Machine.

¹⁴ Sperber, William H.; Stier., Richard F. (December 2009). "Happy 50th Birthday to HACCP: Retrospective and Prospective". *FoodSafety magazine*. pp. 42–46. Retrieved 11 January 2015.

sulting from handling and storing the food products. As a paradox, this waste arrived currently to translate into excessive care for the own safety, by exaggerating the food safety measures. As indicated above, the maximum limits admitted for different contaminants is almost constantly changing and sometimes these shifts are only the expression of excessive care and concern somehow selfish of the people from the developed countries. Certainly, the people display more and more forms of food allergies, although these forms are expressions of the body's incapacity to adapt to certain conditions. We reserve therefore the motivated right to destroy the food products that presumably cannot be included under the requirements of "good for consumption". Whose consumption?!

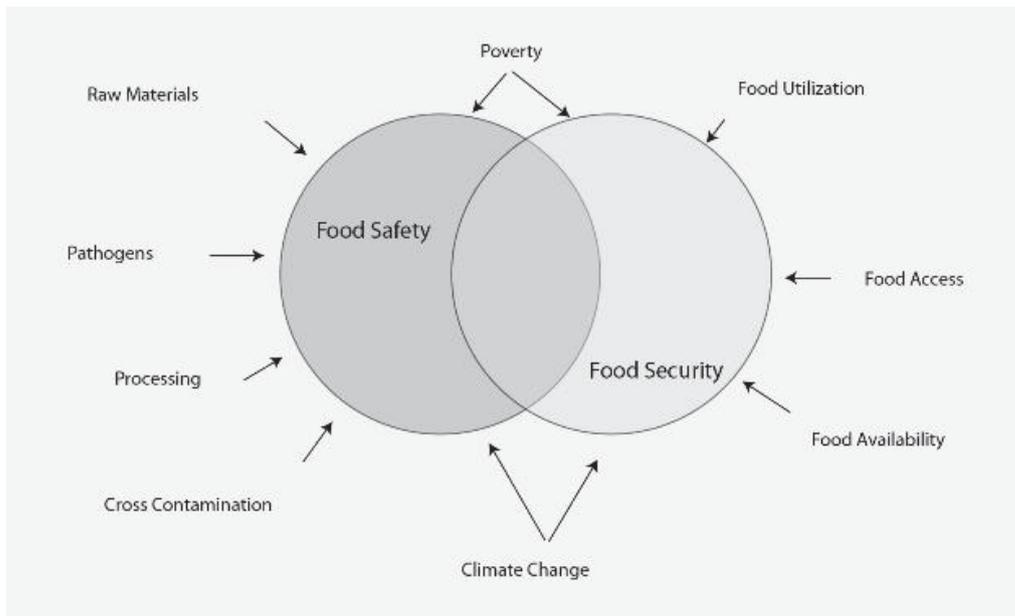

Figure 3. Interrelationship of food safety and food security

Source: *Food Safety and Food Security* by Irene B. Hanning (University of Tennessee), Corliss A. O'Bryan (University of Arkansas), Philip G. Crandall (University of Arkansas) & Steven C. Ricke (University of Arkansas) © 2012 Nature Education <https://www.nature.com/scitable/knowledge/library/food-safety-and-food-security-68168348>

If we analyse comparatively the nutritional needs of the different people of the planet, members of an EU member state and members of a less developed country we cannot observe significant differences. As example, a child aged of 5 years from EU has approximately the same nutritional needs as one child from Ethiopia or Sudan of the same age. Nevertheless, in the EU, exceeding the maximum number of germs that are allowed, for example, in milk consumption leads to its withdrawal from the market and sometimes its complete destruction. If the same milk was offered to a child from the above mentioned less developed countries (even including an effort for its treatment it), could offer an extra day of life for that child in malnutrition situation. Therefore, the question returns, for whose consumption a certain contaminated product is not fit?

Isn't this concern of ours exaggerated? The chemical, physical and biological contamination are they truly and always with no exception dangerous for us within the limits that we adopted? If so, are they so hazardous as our safety comes before the food security of millions of people starving of hunger?

BIBLIOGRAPHY

1. ALEXA Ersilia , POIANA Mariana-Atena , DEHELEAN Cristina Adriana , RADULOV Isidora , CIMPEAN Anca-Maria , BORDEAN Despina-Maria , TULCAN Camelia and POP Georgeta - *The occurrence of mycotoxins in wheat from western Romania and histopathological impact as effect of feed intake – Chemistry Central Journal - <https://ccj.springeropen.com/articles/10.1186/1752-153X-7-99>*
2. BALAN, Ioana M – *Managementul calitatii carni de porc (Porc quality management)*, Artpress Publishing House, Timisoara, 2007
3. CRISTINA, Romeo, HANGANU Flavia, LAZĂR, Romeu CONSTANTIN Adriana, TULCAN Camelia, MORAR Doru, ȘTEF Ducu S. , HUȚU Ioan - *Prevalence of steroid hormone residues by GC-MS/MS screening in animal matrices in Romania - Romanian Biotechnological Letters https://www.rombio.eu/vol22nr1/---1_2015-RBL.pdf*
4. ENE, Corina - *“Impactul Securitatii alimentare in elaborarea politicilor nutritionale si alimentare”*, PhD Thesis, 2005, pg.10
5. HANNING, Irene B. (University of Tennessee), O’BRYAN Corliss A. (University of Arkansas), CRANDALL, Philip G. (University of Arkansas) & RICKE Steven C. (University of Arkansas) - *Food Safety and Food Security by © 2012 Nature Education*
6. JANGULASHVILI Tamar, BALAN Ioana Mihaela, IANCU Tiberiu, JANGULASHVILI Levan, PIRVULESCU Luminita - *Research Regarding Food Security in Georgia – Dynamics of Livestock, Animal Productions and Self-Sufficiency - <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/arls.2017.1.issue-1/arls-2017-0009/arls-2017-0009.pdf>*
7. SHIKLOMANOV, I. A. (2000). "Appraisal and Assessment of World Water Resources" (PDF). *Water International. International Water Resources Association. pp. 11–32.*
8. SPERBER, William H.; STIER, Richard F. (December 2009). "Happy 50th Birthday to HACCP: Retrospective and Prospective". *FoodSafety magazine. pp. 42–46. Retrieved 11 January 2015.*
9. SALASAN, Cosmin (USAMVB) & FRITZSCH, Jana (IAMO) *Structural Change in Europe's Rural Regions–Farm Livelihoods Between Subsistence Orientation, Modernization and Non-farm Diversification, Coord.: G Buchenrieder, J Möllers,...23-41 Comparative Analysis of the contribution of subsistence production to household incomes in five EU New Member States: Lessons learnt;*
10. ZAHIU, Letitia - *“Politici agroalimentare comparate”*, Publishing House “Economica”, 2001,pg.53-54
11. "Prevention of foodborne disease: Five keys to safer food". *World Health Organisation. Retrieved 2010-12-10*
12. MIL-STD-105 official record Archived 18 October 2004 at the Wayback Machine.
13. <http://www.amisdelaterre.org/atlasviande.html>
14. <https://www.europalibera.org/a/24488854.html>
15. <http://foodwaste.ro/>
16. <http://www.eufusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>
17. <http://foodwaste.ro/>
18. <https://www.nature.com/scitable/knowledge/library/food-safety-and-food-security-68168348>

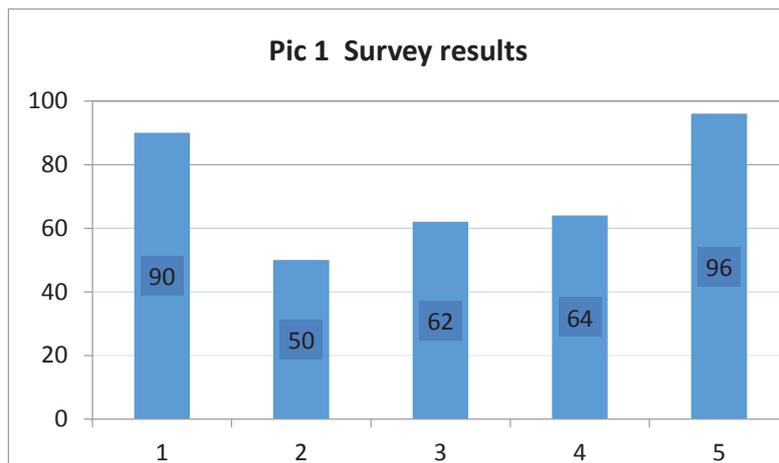
Murad garuchava
Tbilisi Teaching University, Associated professor (Tbilisi, Georgia)

Research of Paths of Metabolism of Vitamin C (ascorbic acid) in Some Fruits and Vegetables to Determine its Antioxidant and Nutrition Value

Vitamins are specific organic connections, which have already highly biological activity. Due to small concentrations in food products, they don't have any value as energy resources, but are very important catalysts of biological processes by being compulsory component of food, which is necessary to maintain health.

Human body can synthesize only A and D vitamins, all the others can being obtained through the food directly or via pro-vitamins, among which the most important is vitamin C. Vitamin C (ascorbic acid) plays very important role in human body. It has bactericidal effect, detoxifies some toxic products, participates in oxidative processes and metabolism. Despite all these, people don't have proper knowledge of this vitamin. Pic. 1

%

Questions:

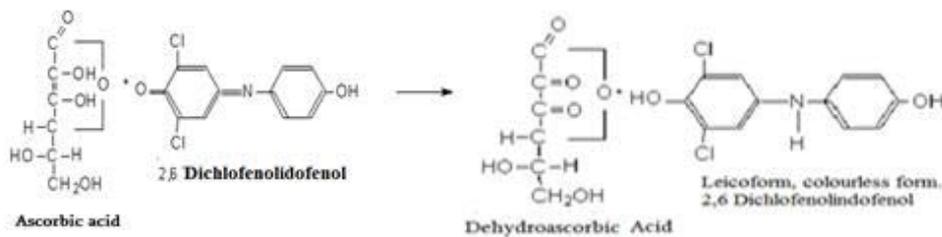
- 1) Consumes vitamin 90%
- 2) Has no idea about vitamin C 50%
- 3) Does not know which product contains vitamin C 62%
- 4) Does not know what is the function of vitamin C 64%
- 5) Does not know if human body can generate vitamin C 96%

Vitamin C is one of the main elements of our antioxidant system. Vitamin C helps human body to take care of unstable chemical substances - free radicals, which contribute to the development of the different pathological states, e.g. cancer, heart diseases, arthritis and others. Free radicals present a great threat for a cell because of their high chemical activity. Why were they named free? This was because they have unpaired electrons, which means they are inferior by their structure, due to this, in order to fill it, they take the missing electrons practically from every molecule. All this disrupts the life of the cell. Vitamin C (ascorbic acid) can make free radicals harmless.

Insufficient amount of vitamin C in human body can bring it to reduced resistance to different diseases, fatigability, nervous disorders and other diseases. Absence of vitamins in the food causes avitaminosis, not enough amount - hypovitaminosis.

Ascorbic acid consists in two forms - ascorbic acid itself and dehydroascorbic acid performed while oxidation.

Both forms of ascorbic acid have C-vitamin activity, but dehydroascorbin acid is very unstable and under the action of reducing agent easily becomes into L-ascorbic acid. It also easily transforms into solutions that do not have Vitamin C attributes. Fruits and vegetables contain much less dehydroascorbic acid than L-ascorbic. The test proceeds as follow:

by Iodine. As soon as Iodine oxidizes whole ascorbic acid, the next drop will react with starch and will color the solution into blue. For the beginning, the amount of ascorbic acid that corresponds This characteristic is the core of Vitamin C biological role in the human body.

Therefore we have decided to research metabolism of Vitamin C in some fruits and vegetables. In particular, why is its concentration changed while storing the fruits. To research the antioxidant characteristics of vitamin C and others.

For this purpose we have performed: establishing the concentration of vitamin C in fruits and vegetables;

Selected objects of research are given in Table 1.

Methods of research: Iodometry, titrimetry analysis method .

The method of qualitative definition of vitamin C is based on a characteristic feature of ascorbic acid - the easiness of its oxidation. Iodine is used as oxidant. The determination technique is based on the fact that ascorbic acid molecules are easily oxidized to 1ml of Iodine solution, should be calculated. Measurements were made during day one, three and seven and the results are given in Table 1.

The results of the test show that ascorbic acid(vitamin C) in studied products are decreased after 1-3 days of saving comparing with the control of the seventh day .Definition of the content is mainly seen in cabbage and lemon. The fact is that the plants have special ferment ascorbateoxidase, which promotes the conversion of ascorbic acid into dehydroascorbic acid. As a result of research, we think that low level of ascorbic acid in green salad and green tomatoes is determined to high activity of the oxidative enzyme of ascorbateoxidase. have high content of ascorbic acid. So the fruit of rose hips, lemon do not have ascorbateoxidase and are high in ascorbic acid;

tab.1 Vitamin C content in some fruits and vegetables depending on the exposure.mg./100gr.

Nº	Name of the investigated object	Control	Exposition I day	Exposition III day	Exposition VII day
Vegetable culture					
1	Green salad	15	9.2	8.0	7.8
2	Cabbage	40	39.5	35.3	34.0
3	Green tomatoes	15	12.1	10.6	9.8
4	Red tomatoes	35	33.7	31.0	30.3
5	Radish	50	49.1	47.5	47.0
Fruits and berries					
1	Orange	50	48.0	46.3	46.0
2	Dogrose dry	1400	1390.0	1100.0	1000.0
3	Lemon	50	49.2	47.1	45.0
4	Raspberries	25	25.0	24.1	23.4
5	Mandarin	30	27.8	26.8	26.0

Vitamin C also breaks down when passaging and cutting vegetables and fruits, if previously not inactivated enzymes. Here we consider copper, iron which act on vitamin C as catalysts. We agree with the opinion that ascorbic acid helps to restore ferric iron to bivalent, which is absorbed into the intestine. $AT\Phi$, ascorbate and iron form an active complex. As a result, increases the flow of electrons, which leads to recovery Fe^{2+} to Fe^{3+} . We calculated and studied the value of food products. Measurements have shown that both fruits and vegetables have a low caloric value.

Tab.2 Nutritional value of some fruits and vegetables in .kkl/100gr.

Nº	Name of the investigated object	Protein	Fat	Carbohydrate	Nutritional value
Vegetable crops					
1	Green salad	1.5	-	2.2	14
2	Cabbage	1.8	-	5.4	28
3	Green tomatoes	0.5	-	3.1	14
4	Red tomatoes	0.6	-	4.2	19
5	Radish	1.2	-	4.1	20
Fruits and berries					
1	Orange	0.9	0.2	8.1	38
2	Dogrose, dry	1.6	-	10.0	51
3	lemon	0.9	0.1	3.0	33
4	Raspberries	0.8	0.3	8.3	42
5	Mandarin	0.8	0.3	8.1	40

We found that the content of ascorbic acid in the studied fruits and vegetables is decreased after 1-3 days of saving. The content of ascorbic acid becomes less from the third day on the seventh. Ascorbic acid getting from food to the body performs many useful functions, so its functions are not a conferment also believes that ascorbic acid fulfills the role of an antioxidant, retaining free radicals and blocks the spread of various pathological diseases.

References:

1. Bruno RS, Ramakrishnan R, Montine TJ, et al. Alpha-tocopherol disappearance is faster in cigarette smokers and is inversely related to their ascorbic acid levels. *Am J Clin Nutr*. 2005.
2. Carr AC, Frei B. Toward a new recommended dietary allowance for vitamin C based on antioxidant and health effects in humans. *Am J Clin Nutr* 1999.
3. Felicetti E, Mattheis JP. Quantification and histochemical localization of ascorbic acid in 'Delicious,' 'Golden Delicious,' and 'Fuji' apple fruit during on-tree development and cold storage. *Postharvest Biol Tech* 2010.
4. Food and Nutrition Board, Institute of Medicine. Dietary Reference Intakes for vitamin C, Vitamin E, Selenium, and Carotenoids. Washington, DC: National Academy Press; 2000.
5. Pellegrini N, Chiavaro E, Gardana C, et al. Effect of different cooking methods on color, phytochemical concentration, and antioxidant capacity of raw and frozen Brassica vegetables. *J Agric Food Chem* 2010.
6. Raseetha S, Leong SY, Burritt DJ, et al. Understanding the degradation of ascorbic acid and glutathione in relation to the levels of oxidative stress biomarkers in broccoli (*Brassica oleracea L. italica cv. Bellstar*) during storage and mechanical processing. *Food Chem* 2013.
7. Zhan L, Hu J, Ai Z, et al. Light exposure during storage preserving soluble sugar and L-ascorbic acid content of minimally processed romaine lettuce (*Lactuca sativa L. var. longifolia*). *Food Chem* 2013.

Murad Garuchava

Research of Paths of Metabolism of Vitamin C (ascorbic acid) in Some Fruits and Vegetables to Determine its Antioxidant and Nutriti

Summary

The content of ascorbic acid (vitamin C) in some fruits and vegetables is studied. The change of concentration of studied vitamin in accordance to exposition has been established. The biological role of the studied vitamin in food products is conditioned by the reverse oxidation ability of this vitamin. Based on the multiple useful characteristics of the vitamin C in food products we can conclude that it less likely possesses co enzymes. The nutritional value of studied food crops is established. The opinion is expressed that the reducing of vitamin C concentration in food products is conditioned with its antioxidant feature as well as the ability of this enzyme to restore the metal ions that are in other enzyme.

მურად გარუჩავა
ზოგიერთ ხილსა და ბოსტნეულში ვიტამინ C-ს (ასკორბინის მჟავა) მეტაბოლიზმის
გზების კვლევა მისი ანტიოქსიდანტური და კვებითი ღირებულების
დადგენის მიზნით
რეზიუმე

შესწავლილია ზოგიერთ ხილსა და ბოსტნეულში ასკორბინის მჟავას (ვიტამინ C-ს) შემცველობა. დადგენილია შესწავლილი ვიტამინის კონცენტრაციის ცვლილება ექსპოზიციისაგან დამოკიდებულებით. დადგენილია აგრეთვე, შესწავლილი ვიტამინის ბიოლოგიური როლი საკვებ პროდუქტებში, რაც განპირობებულია ამ ვიტამინის უკუ ჟანგვის უნარით. საკვებ პროდუქტებში ვიტამინ C-ს მრავალი სასარგებლო ფუნქციის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ რომ იგი ნაკლებად წარმოადგენს კოფერმენტს. დადგენილია შესწავლილი საკვები კულტურების კვებითი ღირებულება.გამოთქმულია მოსაზრება რომ საკვებ პროდუქტებში ვიტამინ C-ს კონცენტრაციის შემცირებას მის ანტიოქსიდანტურ თვისებასთან ერთად განაპირობებს ამ ფერმენტის მიერ სხვა ფერმენტების შემადგენლობაში შემავალი მეტალის იონების აღდგენა.

საქსია - ინჟინერია Section - Engineering

მალხაზ ბედიაშვილი
ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი
საქართველოს საინჟინრო აკადემია (თბილისი, საქართველო)

გელა ყიფიანი
ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
საქართველოს საავიაციო უნივერსიტეტი,
საქართველოს საინჟინრო და ეროვნული აკადემია (თბილისი, საქართველო)

თანამედროვე გამოწვევები სეისმომედეგობაში და მისი აქტუალური პრობლემები

ადამიანთა და მათი წლობით ნაგროვები მატერიალური ფასეულობების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მტერია დამანგრეველი მიწისძვრა, რომელიც რაც დრო გადის მით უფრო მასშტაბურად მოქმედებს და კაცობრიობას კოლოსალურ ზარალს აყენებს.

თითქმის საუკუნეა, ჩვენი სპეციალისტები, მსოფლიოს ყველა სეისმოაქტიური ქვეყნების სპეციალისტებთან ერთად ებრძვიან ამ მონსტრს, შევქმენით ყველა რესპუბლიკისათვის უნიფიცირებული, სეისმომედეგი კარკასი მშენებლობის მთელი სპექტრისათვის, ყველა სეისმური რაიონისათვის 9 ბალის ზემოქმედების ჩათვლით, 16-18 სართულიანი შენობებისათვის, 2.4 ტ.კვ.მ-მდე დატვირთვებისათვის, მაგრამ სტიქია მაინც ჯიუტად გვებრძვის და წელიწადში რამდენჯერმე, მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში გვახსენებს თავს.

უკანასკნელ პერიოდში მსოფლიოში საგრძნობლად გაიზარდა სამეცნიერო კვლევების ეფექტურობა მიწისძვრების წინააღმდეგ ბრძოლაში. შეიქმნა ახალი სეისმომედეგი სისტემები, რომლებიც 1-2 ბალით ამცირებენ მათ ზემოქმედებას. გაიზარდა მათი გამოყენების არეალი: იყენებენ როგორც დაბალსართულიან, ისე მაღალ - 100 სართულამდე ნაგებობებში. ეს სისტემა - სეისმოიზოლაციაა.

ადრე ნაგებობის სეისმურ წინააღმდეგობას ამაღლებდნენ კონსტრუქციების კვეთების გაზრდით, არმატურის რაოდენობის, ბეტონის მარკის ამაღლებით. მაგრამ კვეთების გაზრდით ხომ სიხისტეც იზრდება და როგორც შედეგი, იმატებს სეისმური ზემოქმედება, რომელიც შემდეგ დამატებით ზომების გატარებას მოითხოვს, რაც იაფი არ ჯდება. ამიტომ მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში დანერგილია სეისმოიზოლაციური სისტემები (საქართველოს გარდა).

შენობა იყოფა ორ ნაწილად სიმაღლეში - მიწისქვეშა და მიწისზედა ნაწილები. მათ შორის ღრეჩოში იდგმება ე.წ. სეისმოიზოლატორები, რომლებიც ნაგებობების დინამიურ მახასიათებლებს ცვლიან, რაც ამცირებს სეისმური ზემოქმედების სიდიდეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სფეროში ნაყოფიერად მუშაობენ იაპონელი, ახალ ზელანდიელი, ევროპელი მეცნიერები და ინჟინერ-კონსტრუქტორები, რომელთა ნაშრომებს ჩვენ, ქართველი სპეციალისტებიც ვეცნობით და ვიყენებთ.

რასაკვირველია კარგი იქნებოდა რომ სამეცნიერო და ექსპერიმენტულ კვლევებში ჩვენ, ქართველი სპეციალისტებიც, ჩავრთულიყავით.

დღეს მსოფლიოში გრძელდება ახლის ძიება სეისმოიზოლაციური სისტემების არეალის გასაფართოებლად: მიმდინარეობს კვლევები იზოლაციონების საძირკვლების ფილის ქვეშ, ხიმინჯების როსტვერკში და მზიდი კოლონების საძირკვლებშიც განთავსებისათვის და ა.შ.

ჩვენ მოკლებული ვართ როგორც მეცნიერულ ძიებას, ისე ექსპერიმენტულ გამოცდებს, ასეთი ორგანიზაციებისა და ბაზის არ არსებობის გამო.

თუ მომავალშიც ასე გაგრძელდა, ვფიქრობთ ასეთი ქვეგანყოფილება შეიქმნას საქართველოს საინჟინრო აკადემიაში, რომელსაც დაეკისრება სეისმომედეგობის სფეროში სამეცნიერო და ექსპერიმენტული კვლევების ხელმძღვანელობა.

შემდეგი წინადადებაა შეიქმნას აქსელეროგრამების* ხშირი ქსელი, როგორც გრუნტზე, ისე სივრცეში. ასევე დამუშავდეს ხელოვნური აქსელეროგრამები, რათა შენობათა მიწისძვრების ზეგავლენაზე გაანგარიშება უფრო ზუსტად ასახავდეს მისი ბუნებრივი გავრცელების ხასიათს.

მცირესართულიანი შენობების აჩქარების ჯამურად დარეგისტრირებულ სიდიდეში ძირითადი წვლილი მოდის აჩქარებაზე, რომელიც შეესაბამება თავისუფალი რხევების პირველ ფორმას, რადგან თავისუფალი რხევების უმაღლესი ფორმების პერიოდები ამგვარი შენობებისათვის ძალზედ მცირეა და მათ მიმართ მიწისძვრების დროს შენობა (როგორც მყარი სხეული) თითქმის არ განიცდის საგრძნობ დინამიკურ აჩქარებებს, და პირიქით, მაღლივ შენობებში დარეგისტრირებული აჩქარებების მნიშვნელოვან წილს შეადგენენ აჩქარებები შენობის რხევების უმაღლესი ფორმების მიმართ, რადგან ამგვარი შენობების რხევების პირველი ფორმის პერიოდი ძალზე დიდია და შენობები ასეთი დიდი პერიოდით მიწისძვრების დროს არ განიცდიან საგრძნობ აჩქარებებს.

ზემოთ ნახსენებიდან ჩნდება შემდეგი გამარტივებული წარმოდგენა სეისმური ზემოქმედების გადაცემაზე მიწისძვრის წყაროდან შენობის ზედა ნაწილამდე. სეისმური ტალღები, რომლებიც ვრცელდებიან მიწისძვრის წყაროდან დედამიწის ზედაპირზე, წარმოქმნიან გრუნტის რხევებს გაბატონებული პერიოდებით, რომლებიც უდრიან გრუნტის ზედაპირული სისქის თავისუფალი რხევების პერიოდებს, რომლებიც თავის მხრივ, მიწისზედა ნაგებობაში წარმოქმნიან ასეთ რხევებს გაბატონებული პერიოდებით, რომლებიც ტოლია თავად ნაგებობების თავისუფალი რხევების პერიოდისა. ეს ნიშნავს, რომ მიწისძვრის პროცესში ხდება სეისმური ტალღების ორმაგი ფილტრაცია თავდაპირველად ზედაპირულ სისქეში, ხოლო შემდეგ თვით ნაგებობაში.

პრაქტიკამ დაგვანახა, რომ მცირესართულიანი შენობებში სეისმოიზოლაციონების გამოყენების ეკონომიური ეფექტი დაბალია, მაგრამ მათი გამოყენება აუცილებელია ადამიანთა შეკრებისათვის განკუთვნილ ადგილებში, მით უმეტეს ბაგა-ბაღებში, სკოლებში, საავადმყოფოებში, სამაყურებლო დაწესებულებებში და ა.შ.

ასევე აუცილებელია სეისმოიზოლაციონების გამოყენება იმ დაწესებულებების ნაგებობებში, რომელთა ფუნქციონირება მიწისძვრის პირობებში აუცილებელია:

* აქსელეროგრამა (ველოსიგრამა, სეისმოგრამა) - მიწისძვრის დროს საძირკვლის ან ნაგებობის წერტილის აჩქარების დროზე დამოკიდებულება, რომელსაც გააჩნია ერთ, ორი ან სამი კომპონენტი

მთავრობის, პოლიციის, მუზეუმების, ელექტრო და წყალმომარაგების, სახანძრო ნაგებობებში და ა.შ.

რაც შეეხება მაღლივ შენობებს, ამ ნაგებობების შიდა მოწყობილობის, კომუნიკაციების შენარჩუნებას მაღალ ალბათობასთან ერთად, ეკონომიურ დადებით მაჩვენებლებთანაც გვაქვს საქმე.

ამ მიმართულებით კვლევების გაგრძელების რიგში დგას არსებული შენობების, რომლებიც სეისმურ პირობებში სათანადო სამშენებლო ნორმებისა და წესების გაუთვალისწინებლად აშენდნენ, სეისმოიზოლაციურ იზოლატორებზე გადაყვანის მეთოდების შესწავლა და მეცნიერულად დასაბუთება. ასეთი პირველი ნაბიჯები, როგორც ჩვენთვის ცნობილია გადაიდგა სომხეთში, სლოვენიაში, ალბათ სხვაგანაც, რადგან ცნობილია, რომ სეისმოიზოლაციური სისტემების ამ შემთხვევაში გამოყენება, გადაარჩენს მრავალ ისტორიულ ძეგლს და ადრე აშენებულ მნიშვნელოვან ნაგებობას.

და კიდევ ერთ მნიშვნელოვან საკითხს გვინდა შევეხოთ სეისმომედეგ მშენებლობაში.

ისტორიულად ჩამოყალიბდა, რომ მიწისძვრისაგან დაცვა პირველ რიგში ყოველთვის გულისხმობს მისი მოხდენის დროის წინასწარმეტყველებას. მიაჩნდათ, რომ მომავალი მიწისძვრის დროსა და ადგილის ცოდნის შემთხვევაში, შესაძლებელია ადამიანთა წინასწარი ევაკუაცია შენობა-ნაგებობებიდან უსაფრთხო ადგილებში და ამგვარად მიწისძვრისაგან თავის დაცვა.

ამ მიმართულებით მსოფლიოში მიმდინარეობს მეცნიერული კვლევები და ექსპერიმენტები.

დაპატენტებულია მიწისძვრის პროგნოზირების გეოფიზიკური ხელსაწყო - სადგური „ტროპოტენა“, რომელიც უკვე მუშაობს ბაქოში, ისლამაბადში, ჯაკარტაში, სტამბულში. შეიქმნა მიწისძვრის პროგნოზირების გლობალური ქსელი.

მიწისძვრის პროგნოზირების პრობლემებზე მუშაობენ საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის სპეციალისტები.

დაცვის ასეთი სისტემა ერთეულ შემთხვევაში გადაარჩენს ადამიანებს, გარკვეულ მატერიალურ ფასეულობას, მაგრამ ვერ გადაარჩენს ათასობით შენობა-ნაგებობების განადგურებას.

ეს, რა თქმა უნდა, ვერ გვიხსნის მიწისძვრისაგან. მიწისძვრა მაინც მოხდება. მაგრამ ამ მიმართულებით მეცნიერული კვლევების გაგრძელება მაინც საჭიროა.

ამ საკითხებზე პრობლემები ძალიან კარგად გამოჩნდა ბათუმის მე-9 საერთაშორისო კონფერენციაზე მშენებლობისა და არქიტექტურის პრობლემებზე, სადაც იყო წარმოდგენილი ევროკავშირის ქვეყნების 80-ზე მეტი მოხსენება.

აუცილებელია დარგების მიხედვით მეტი საერთაშორისო კონფერენციების ჩატარება, რომლის მიზანიც იქნება ქვეყნების სამეცნიერო და ინოვაციური პოტენციალის წარმოჩენა და საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავება. კონფერენციები ხელს შეუწყობს ქართველ და უცხოელ მკვლევართა მიღწევების გაცნობას, ასევე მათი თანაპარტნიორობით საგრანტო პროდუქტების შესრულებას, მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების თანახელმძღვანელობის, სხვადასხვა გაცვლით პროგრამებს.

მიგვაჩნია დოქტორის აკადემიური ხარისხისათვის ერთი პუბლიკაცია მაინც იყოს გამოქვეყნებული სკოპუსის (იმპაქტ-ფაქტორის), ტომსონის ჩამონათვალის სამეცნიერო

ჟურნალებში. ასევე ევროპის წამყვანი უნივერსიტეტების პროფესორების მოწვევა იმ დარგში, რომლებიც ნაკლებადაა განვითარებული ჩვენს ქვეყანაში და პირიქით, ჩვენი გამოცდილი პროფესორების მოწვევა ევროკავშირის ქვეყნების წამყვან უნივერსიტეტებში.

სამეცნიერო და საინჟინრო საზოგადოებას უკვე დიდი ხანია ჩამოუყალიბდა მოსაზრება, რომ მიწისძვრისაგან დაცვის საუკეთესო გზა საიმედო სეისმომედეგი მშენებლობაა, რაც უპირველეს ყოვლისა შეიძლება განხორციელდეს სეისმური ზემოქმედების კონცეფციების, გაანგარიშების მეთოდების, შენობა-ნაგებობების დაგეგმარებისა და აგების, ე.ი. სეისმომედეგი მშენებლობის ნორმებისა და წესების სისტემატური გაუმჯობესებით.

ის, რომ საქართველო მაღალი სეისმოაქტივობის ტერიტორიაზე მდებარეობს და ყოველთვის შეიძლება მიწისძვრამ შეგვახსენოს თავი $M=6$ ან $M=7$ მაგნიტუდის სიძლიერის გამოვლინებით, ეს ზემდგომ ორგანოებმა ჩვენი, მეცნიერების მუდმივი შეხსენებით კარგად იციან, ამიტომ კატასტროფებს წინ დროულად უნდა აღვუდგეთ, გამოვყოთ სათანადო თანხები და აღვადგინოთ წარსულში არსებული მძლავრი მეცნიერული კერა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბედიაშვილი მ., საქართველოში სეისმოიზოლაციის სისტემის დანერგვისათვის. სამეცნიერო ტექნიკური ჟურნალი „მშენებლობა“, თბ., №4(31), 2013.
2. გაბრიჩიძე გ., წესრიგი და უწყესრიგობა . . . თბ., 2014.
3. სოხაძე ა., ბედიაშვილი მ., ნაგებობათა სეისმომედეგობის ამაღლება სეისმოიზოლაციის საშუალებების გამოყენებით. სამეცნიერო ტექნიკური ჟურნალი „მშენებლობა“, თბ., №1(32), 2014.
4. Sokhadze A, Bediasvili M, – “Improvement of buildings seismic resistance by application of application of seismic insulation”. International Conference - Seismic-2014. “Seismic resistance and rehabilitation of buildings” transactions 29-30 May 2014. Tbilisi, Georgia, Publishing house “Universal” Tbilisi, 2014.
5. Хачиян Эдуард. Сейсмические воздействия и прогноз поведения сооружений. Ереван. Издательство «ГИТУТЮН» НАН РА. 2015.
6. Хачиян Эдуард. Прикладная сейсмология. Ереван. Издательство «ГИТУТЮН» НАН РА. 2008.
7. Expanding and using knowledge to reduce earthquake losses: The national earthquake hazards reduction program. Strategic plan. 2001-2205.
8. ქარცივაძე გ., სეისმომედეგი ნაგებობების საფუძვლები, თბ., 1979.
9. Лосаберидзе А.Н. Динамика контактуальных арочных систем при сейсмических воздействиях Тбилиси. Издательство «Мецниереба» 1979.
10. Марджанишвили М.А., Марджанишвили Л.М., Марджанишвили Ш.М., - «Современные сейсмостойкие здания и методы расчета» - Тбилиси, Издательство Тбилисского гос. университета. 2002.
11. Михайлов Б.К. Кипиани Г.О. Деформированность и устойчивость пространственных пластичатных систем с разрывными параметрами. Санкт-Петербург. Стройиздат СПб 1996.

მალხაზ ბედიაშვილი, გელა ყიფიანი
თანამედროვე გამოწვევები სეისმომდეგობაში და მისი აქტუალური პრობლემები
რეზიუმე

გადმოცემულია რკინბეტონის მაღლივი კარკასული, მსხვილპანელური და ასევე მსხვილბლოკური შენობების სეისმომდეგობის ამაღლების ღონისძიებები, მათი გაანგარიშება საძირკვლებში განთავსებული შეკუმშული სეისმოსაიზოლაციო რეზინოლითონის ან რეზინიპლასტიკური საყრდენების გამოყენებით. ასეთი საყრდენები მზადდება და გამოიყენება, როგორც ახალი მშენებლობის დროს, ისე არსებული სარეკონსტრუქციო და დაზიანებული ნაგებობების აღდგენა გაძლიერების დროსაც. იზოლატორების გამოყენება განსაკუთრებით ეფექტურია მრავალსართულიან შენობებში. აქვე განხილულია კარკასული შენობის სეისმომდეგობაზე გაანგარიშების მათემატიკური მოდელი სეისმოიზოლაციის გამოყენებით.

Malkhaz Bediashvili, Gela Kipiani
Modern Challenges in Seismic Resistance and Its Actual Problems
Summary

Are stated measures of improvement of seismic resistance of reinforced concrete tower skeleton-type, large-panel as well as large-block buildings, their analysis on the arranged in foundations with application of compressed seismic insulation rubber-metal and rubber-plastic supports. Such supports are manufactures and used in the new construction, as well as at restoration-reinforcement of being under reconstruction and damaged buildings. The application of insulators especially effective is in tower buildings. Also is considered the mathematical model for analysis of skeleton-type building with application of earthquake engineering seismic insulation.

David Gubeladze
Doctor of Technical Sciences, Professor
Tbilisi Teaching University (Tbilisi, Georgia)

Water Resource Management Strategy in Georgia

While country-specific descriptive studies dealing with either water institutions or water sector performance in isolation are common, studies evaluating the institutional underpinnings of water sector performance with a cross-country perspective are rather rare. With globalization and an increasing integration of world system, countries have begun to realize that learning from each others' experience is an important means for improving their mutual performance in various spheres including water management. Documentation and analytical evaluation of cross-country experience in the sphere of water institutions can not only facilitate cross-country flow of policy information but also enable international development/donor agencies to frame national/global initiatives to improve and sustain water sector performance through institutional reforms. It is this fact that provides the motivation and justification for the this study, As to the approach and evaluation context, the study relies on a combination of field-based appraisal technique and judgmental perception of water sector experts obtained through a survey instrument. Since the sample covers different continents, historical backgrounds, political systems, development stages, demographic trends, water law traditions, and, more importantly, levels of water scarcity, it can represent well the reality of global water institutions in all their relevant dimensions. Since water institution falls in a

domain intersected by economics, law, and public policy and is strongly influenced by resource endowment, demography, and science and technology, the basic approach here is inherently inter-disciplinary in orientation and analytical in character.

The preliminary evaluation of water sector across sample countries shows that the key issue is no longer resource development and water quantity but resource allocation and water quality. The notion of water provision as a public good and welfare activity has giving place to the concept of water as an economic good and as an input in economic activity. The old development paradigm centered on centralized decision-making, administrative regulation, and bureaucratic allocation is fading fast to pave the way for a new paradigm rooted in decentralized allocation, economic instruments, and stakeholder participation. Some of the tentative conclusions and implications emanating from this study are:

The value and credibility of cross-country approach as a tool of analysis is critically predicated on the choice of sample countries selected for field-based first-hand evaluation. The sample needs to be large enough to capture variations in socio-economic conditions, political settings, and water sector realities but small enough to permit a rapid field-based appraisal of major water sector international level. Since the sample covers different continents, historical backgrounds, political systems, development stages, demographic trends, water law traditions, and, more importantly, levels of water scarcity, it can represent well the reality of global water sector in all its relevant dimensions. The representative character of the sample is enhanced farther by the fact that it also covers the full spectrum of recently observed institutional change and water sector reform in terms of their coverage and effectiveness.

Considering this list of experts- with different experience and disciplinary orientation-as a sample, a pre-designed questionnaire was administered so as to gather both factual and judgmental information on various aspects of water institutions. This information will be the basis for a quantitative evaluation of issues operating in the interface between water institutions and water sector performance to be undertaken and reported in a separate report. But, the information, which is derived from the intensive discussions with a cross-section of policy-makers, legal experts, and water specialists and partial review of the materials collected during the field visits, remains the main basis for the research reporter in this report.

Since water institution falls in a domain intersected by economics, law, and public policy and is strongly influenced by resource endowment, demography, and science and technology, the basic approach here is inherently inter-disciplinary in orientation and analytical in character. The focus of comparison will be on the major water sector problems in and recent institutional responses of each of the sample countries. While water sector covers all its sub-sectors, the institutional change covers changes in water law, water policy, and water administration. Although the comparison confines almost exclusively to the sample countries, the experience from other countries and regions will be brought to reinforce some points in few relevant contexts. As to the structure of this report, after a general discussion on the theoretical and practical linkages between water sector problems and water sector reforms, a quick review of country-specific situation is attempted with a focus on key physical and institutional features of water sector, its key challenges, and recent/proposed institutional responses. This is followed first by the identification of best practices and then by the delineation of certain common trends and tendencies observed in water sector problems and institutional arrangements. The report concludes by indicating the major implications for Bank's policy and operation, particularly both country-specific and general strategies to encourage institutional changes conducive for market-based allocation and sustainable water resource management.

Since institutional change is a continuum, the easier reforms initiated in the early stages brightens the prospects of further and higher level institutional changes. This means that there is an intricate and functional linkage between the transaction costs of subsequent reforms and the opportunity costs of earlier reforms. Although these linkages appear to be highly abstract and theoretical, their practical influence within the political economy of reform process should neither be ignored nor be underestimated.

Since the magnitude of net benefits from institutional changes in the water sector is a direct function of the degree of water scarcity, the economic incentives for institutional change increases with every increase in the level of water scarcity as induced by factors like population growth, economic development, and climate change? Increasing water scarcity also magnifies the real and economic costs of the inappropriate water sector policies (e.g., treating water as an 'open access' resource, and subsidized water provision) which can be approximated by the gap between the scarcity value of water and the prevailing price of water. Besides, the opportunity cost of institutional change within the water sector is also influenced rather strongly by some factors which originate outside of the strict confines of the water economy. These factors, which are not often recognized, include the macro economic adjustment programs and socio-political liberalization and reconstruction attempts. While macro economic reform magnifies the fiscal implications of

the opportunity costs of institutional change, the socio-political liberalization and reconstruction attempts reduces the transaction costs directly as the institutional changes in the water sector form part of the overall system-wide reforms. Although the former has an economic origin and the latter has a socio-political origin, both tend to magnify the opportunity costs of reform and relax the political constraints for institutional change. This means that the original opportunity costs of a crisis-ridden water sector though remain a potent force for change, need, however, additional supports and contexts to get the much needed political economy thrust to prompt and sustain the process of institutional change.

Water sector crisis is linked to institutional changes through the chain of economic, political, and natural factors both within and outside the water sector. While current knowledge enable the tracing of this causative chain of change including its direction, current information cannot allow a precise quantification of the true transaction and opportunity costs of institutional change in the water sector. But, the observation of actual institutional changes at present across countries heralds the emergence of the necessary conditions for change in different countries in varying degrees. To see this, it is necessary to study the patterns of institutional change in our sample countries.

- Future investments in the irrigation /drainage sub sector in Georgia will fall within the framework of a strategy for the water sector and management of available water resources. Such a strategy could be developed with foreign technical assistance. Under the strategy the GOG would need to address development objectives of the irrigation / drainage sub sector. This may include new concepts of water management such as decentralization, and privatization. The strategy would at best be prepared with public participation, which would foster public commitment to judicious water use, water conservation and protection of water quality.

- Although the Ministry and DAWE is changing, some functions of direct administration and provisions have been retained within the MAFI. An institutional analytical study would provide clear suggestions for structural and functional changes within the MAFI. The study would identify how to strengthen planning and policy making capabilities of the DAWE, so that it can divest itself from providing services and become more of a regulatory and supervisory body. The study would outline a step-process of how to achieve such transformation and assign responsibilities and roles in the reform process.

- The plan of action for reforming the water / irrigation sector, possibly undertaken by a team of expatriate and national specialists under the programmed, would comprise:

- conducting a water resource reconnaissance study

The study should propose optimal use of water resources based on sound technical, economic and socio-economic criteria considering sustained development of water resources and environmental management.

- conducting an institutional analysis

The institutional analysis would evaluate existing laws, policies and processes, as well as organizations and their-functions, capabilities and linkages.

- proposing changes for reforming the water sector / irrigation sub sector

New institutional arrangements would be proposed, including, inter alia, strengthening of organizational capabilities, planning methodologies and management techniques, as well as providing decentralized services with private sector involvement.

- outlining the step-process for the reform

The process of reform would identify roles for key players and existing organizations.

References:

1. Gubeladze D., Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference "Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions" International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE" № 10(26), Vol.1, October 2017.
2. Gubeladze D., Bziava K. "Reservoirs and Their Environmental Aspects". 9th International Conference on the Conservation and Management of Lakes, Shiga Prefectural Government Kyomachi. Otsu, Shiga, Japan, 2001.
3. Gubeladze D., Bziava K., "Optimum Control of Water Resources in Agriculture and Ecological Characteristics of an Environment." The 11th Stockholm Water Symposium, Abstract Volume, Sweden, 2001.
4. Gubeladze D., Development Perspectives of Irrigation Agricultural Events – Conference "Modern Technologies To Produce Ecologically Pure Products For Sustainable Development Of Agriculture" , Tbilisi , Georgia, 2016.

David Gubeladze
Water Resource Management Strategy in Georgia
Summary

Water institutions, i.e., both formal and informal water law, water policy, and water administration, are undergoing remarkable changes worldwide. Despite country-specific variations, these institutional changes, at the international level, evince certain common trends and patterns. This study aims to unravel these trends and patterns by addressing the following questions. Which are the key factors that motivate these institutional changes? What are their nature and direction? What effects can they have on the overall water sector performance? And, finally but more importantly, is it possible to use cross-country experience for deriving an international agenda for encouraging institutional change within the water sector.

დავით გუბელაძე
წყლის რესურსების მართვის სტრატეგია საქართველოში
რეზიუმე

არსებული წყლის ინსტიტუტები, რომლებიც არეგულირებენ ქვეყნის წყლის რესურსების მართვის კანონებს, განსაზღვრავენ ქვეყნის წყლის პოლიტიკას, ახდენენ წყლის ადმინისტრირებას, განაპირობებენ მნიშვნელოვან ცვლილებებს, რომელიც დაკავშირებულია წყლის რესურსების სტრატეგიასთან. მიუხედავად არსებული სპეციფიკური პირობებისა, ეს ინსტიტუციური ცვლილებები, საერთაშორისო დონეზე, იწვევს გარკვეულ საერთო ტენდენციებსა და გამოწვევებს.

ეს კვლევა მიზნად ისახავს ამ ტენდენციებისა და გამოწვევების შეფასებას და პასუხს იმ კითხვებზე, რომლის ძირითადი გამომწვევი ფაქტორები: განაპირობებს ამ ინსტიტუციურ ცვლილებებს, კერძოდ: რა არის მათი ბუნება და მიმართულება; რა გავლენას ახდენს ის წყლის სექტორის მთელ სპექტრზე; რამდენად მნიშვნელოვანია ამ ფაქტორების გამოყენება, რათა უზრუნველყოთ საერთაშორისო დონეზე ქვეყნის სტრატეგიული განვითარება და წყლის სექტორში ინსტიტუციური ცვლილების წახალისება.

საქსია-იურიდიული მეცნიერებანი

Section - Legal Sciences

ელენე გვენცაძე
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
(თბილისი, საქართველო)

თანამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის თანაფარდობა

ქართული სისხლის სამართალი იცნობს სამი სახის ამსრულებლობას: 1) უშუალო ამსრულებლობა; 2) თანამსრულებლობა და 3) შუალობითი ამსრულებლობა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 22-ე მუხლის თანახმად, ამსრულებელია ის, ვინც უშუალოდ ჩაიდინა დანაშაული ან სხვასთან (თანამსრულებელთან) ერთად უშუალოდ მონაწილეობდა მის ჩადენაში, აგრეთვე ის, ვინც დანაშაული ჩაიდინა სხვა ისეთი პირის მეშვეობით, რომელსაც საქ. სს კოდექსის მიხედვით ასაკის, შეურაცხაობის ან სხვა გარემოების გამო არ დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ამსრულებლობა გულისხმობს, რომ პირი თავისი ქმედებით ახორციელებს მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას და ამსრულებლის ქმედება, თავისი სპეციფიკიდან გამომდინარე, წარმოშობს დანაშაულის შედეგს ან შედეგის დადგომის რეალურ შესაძლებლობას. ამსრულებლობის სტადიაზე ქცევის სტრუქტურა მოიცავს მხოლოდ ამსრულებლის ქმედებას, სხვა თანამონაწილეთა ქმედება ამსრულებლის გარეშე არ წარმოშობს დანაშაულის შედეგს. ამსრულებლის ქმედება გამოხატულია სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში. ამგვარად, ამსრულებლის ცნება მოცული უნდა იყოს კოდექსის კერძო ნაწილში გათვალისწინებით და არა უბრალოდ სისხლის სამართლის კანონში; და არა მხოლოდ ქმედება, ასევე შედეგიც, თუ ჩვენ ვიღწვით ტერმინთა ზუსტი უნიფიცირებისაკენ (1).

საქმეს ართულებს ის გარემოება, რომ ყველა სახის დანაშაულისათვის საჭიროა მისი სავალდებულო ნიშანი - შედეგის სახით, მაგრამ შედეგი არ არის ფორმალური შემადგენლობის დანაშაულისა და დაუმთავრებელი დანაშაულის შემთხვევაში, მომზადებისა და მცდელობისას; შესაბამისად, ზოგიერთ შემთხვევაში, თანამონაწილეობის მარეგლამენტირებელ ნორმაში შედეგზე მითითება რამდენადმე ხელს შეუშლის ამსრულებლობის რეალურ სურათს. აღნიშნულთან დაკავშირებით უფრო ზუსტი იქნება ამსრულებლის შემდეგნაირი ფორმულირება: ამსრულებლად იცნობა პირი, რომელიც ახორციელებს სს კოდექსის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის ობიექტურ მხარეს(2).

ყოველივე ამას ყურადღება უნდა მიექცეს იმიტომ, რომ ხშირად ხდება ამსრულებლისა და დამხმარის გაიგივება. მაგ., მ.ი.კოვალიოვი წერდა, რომ „განზრახი მკვლელობის ამსრულებლად უნდა ჩაითვალოს ისიც, ვინც აკავებდა დაზარალებულს, როდესაც დანარჩენი თანამონაწილენი მას აყენებდნენ სასიკვდილო დარტყმებს“ (1).

შეიძლება გაჩნდეს, ისეთი მოსაზრება - პირი რომელიც მსხვერპლს ხელეხს უჭერს რამდენად ახორციელებს ქმედების შემადგენლობას? რამდენად სწრაფად მოკვდება მსხვერპლი ხელეხის გაკავებით? შეიძლება მსგავსი შეკითხვები გაგრძელდეს, მაგრამ კითხვებზე პასუხის გაუცემლად ნათელია, რომ ხელეხის დამჭერს არ შეუძლია დაზარალებულის სიკვდილის გამოწვევა. ვინაიდან თანამსრულებელია პირი, რომელიც სხვა ამსრულებელთან ერთად მონაწილეობს დანაშაულის ჩადენაში და მათი საქმიანობა შეიძლება გამოიხატებოდეს როგორც იმაში, რომ თითოეული თანამსრულებელი როგორც სრულად ახორციელებდეს დანაშაულის შემადგენლობის ბიექტურ მხარეს, ასევე შესაძლებელია ერთი თანამსრულებელი ასრულებდეს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით გათვალისწინებული ქმედების ერთ ნაწილს, ხოლო მეორე სხვას (მაგ., მკვლელობისას ერთი ხელეხს უჭერდეს დაზარალებულს, ხოლო მეორე სასიკვდილო დარტყმებს აყენებდეს მას). ამ შემთხვევაში გადამწყვეტია ის, რომ არსებობს მოკვლის განზრახვა და ამ განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად ხდება ხელეხის გაკავება, რომელიც უკვე არის მკვლელობის მცდელობა და აქედან გამომდინარე ხელეხის გამკავებელი ვერანაირად ვერ იქნება დამხმარე, ვინაიდან სახეზე გვაქვს თანამსრულებლობა.

მიმდმართოთ კანონს, რომლის თანახმადაც - „გაუპატიურება, ე. ი. სქესობრივი კავშირი ძალადობით, ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით“ (საქ.სსკ 137 - ე მუხლის პირველი ნაწილი) - გამოხატულია სამი ფორმით: სქესობრივი კავშირი ფიზიკური ძალადობით, სქესობრივი კავშირი ძალადობის გამოყენებით და სქესობრივი კავშირი დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით. პირველი ორი ფორმისას, გაუპატიურების ობიექტური მხარე შეიცავს მეტ ობიექტურ ნიშნებს, რამდენადაც მასში, გარდა თვით სქესობრივი კავშირისა, შედის ასევე ძალადობაც (ფიზიკური ან ფსიქიკური), მესამე ფორმა კი წარმოადგენს მხოლოდ სქესობრივ კავშირს მსხვერპლის თანხმობის გარეშე. ძალადობა გაუპატიურების პირველი ორი ფორმის ობიექტური მხარის ელემენტად იქცევა. ამიტომაც, პირი, ამა თუ იმ სახის ძალადობის განმახორციელებელი, ნაწილობრივ ასრულებს მოცემული სახის დანაშაულის ობიექტურ მხარეს.

ახლა დავუბრუნდეთ მკვლელობას. საქ. სისხლის სამართლის მეცნიერებასა და პრაქტიკაში მკვლელობა განმარტებულია როგორც სხვისთვის მართლსაწინააღმდეგოდ და განზრახ სიცოცხლის მოსპობა (3). ამიტომ მკვლელობის ობიექტურ მხარეს წარმოადგენს ქცევა, რომელიც იწვევს სიკვდილს.

თანამსრულებლობასთან დაკავშირებით, აღნიშნავს პროფ. ო. გამყრელიძე - „დანაშაულის ჩადენა“ იმნავს კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით აღწერილი ქმედების შემადგენლობის უშუალოდ აღსრულებას, ამიტომ თანამსრულებლობა იგივე ამსრულებლობაა. სწორედ ამ ნიშნით განსხვავდება თანამსრულებელი თანამონაწილის, კერძოდ, დამხმარისაგან. ამიტომ არის, რომ ხშირად პრაქტიკაში თანამსრულებელს დამხმარეში ურევინ ხოლმე. ასეთი აღრევა გვხვდება განსაკუთრებით პიროვნების წინააღმდეგ მიმართულ ისეთ დანაშაულებში, რომელთა შემადგენლობის ნიშნებია ძალადობა, მუქარა და სხვ. არ არის აუცილებელი, რომ ორივე ან სამივე თანამსრულებელი შემადგენლობას მთლიანად ასრულებდეს. საკმარისია, რომ თანამსრულებელმა შემადგენლობის ერთი ელემენტი მაინც

შეასრულოს. თანაამსრულებელია ისიც, ვინც მსხვერპლს უმწეო მდგომარეობაში მოიყვანს, ხოლო მეორე გააუპატიურებს. მსხვერპლის უმწეობაც შემადგენლობის ნიშანია(4). ამ მოსაზრების საწინააღმდეგოდ უნდა ითქვას, რომ მართალია, „მსხვერპლის უმწეობის გამოყენებით“ გაუპატიურების შემადგენლობის ნიშანია, მაგრამ უმწეო მდგომარეობაში მოყვანა შემადგენლობის გარეთაა. სავსებით მართებულია აღნიშნულ საკითხთან აკავშირებით შემდეგი - „ქმედების სსკ 137-ე მუხლის 1 ნაწ. კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არა აქვს დაზარალებულმა თვითონ ჩაიგდო თავი ასეთ მდგომარეობაში, თუ დამნაშავემ მოიყვანა იგი უმწეო მდგომარეობაში (მაგ., სასმელში ჩაუყარა დასაძინებელი წამალი). ამდენად, დაზარალებულის უმწეო მდგომარეობაში მოყვანის ფაქტი სსკ 137-ე მუხლის 1 ნაწ. შემადგენლობის მიღმა არსებობს. ამიტომაც, როცა მამაკაცი ქალს მოიყვანს უმწეო მდგომარეობაში (დააძინებს), მაგრამ ვერ შეძლებს სქესობრივი კავშირის დაჭერას, რადგან სხვები ხელს შეუშლიან, ქმედება დაკვალიფიცირდება არა გაუპატიურების მცდელობად, არამედ მომზადებად(3).

იმ შემთხვევაში, როდესაც კანონი დანაშაულის შემადგენლობაში ითვალისწინებს სპეციალური სუბიექტის არსებობას, შესაბამისად ამ დანაშაულთა თანაამსრულებლებიც მხოლოდ სპეციალური სუბიექტები უნდა იყვნენ. ამ სახის დანაშაულთა რიცხვს მიეკუთვნებიან - სამხედრო, სამოხელეო და სხვა სახის დანაშაულები. თანაამსრულებლობა გამორიცხულია, როდესაც ერთი ამსრულებელი სპეციალური სუბიექტია და მეორე არა. ასევე არ შეიძლება საკუთარი ხელით ჩასადენი დანაშაულის (მაგ., საქ. სსკ 389-ე მუხლი - დეზერტირობა) თანაამსრულებლობა. შესაბამის დანაშაულებში მონაწილე ყველა დანარჩენი პირები შეიძლება იყვნენ - ორგანიზატორი, წამქეზებელი ან დამხმარე ე.ი. ამ დროს შესაძლებელია მხოლოდ ვიწრო გაგებით თანამონაწილეობა.

თანაამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის თანაფარდობა ჩვეულებრივ განიხილება ორი სხვადასხვა და ურთიერთდაკავშირებული პოზიციით: ა) დასტურდება ამ ინსტიტუტთა დამოუკიდებლობა; ბ) შედარებით ინტენსიური ყურადღება ეთმობა მათ გამიჯვნას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, (წიგნი 1), რედ. გ.ტყეშელიაძე, თბ., 2006.
2. გამყრელიძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბ., 2005.
3. Ковалев М.И., Соучастие в преступлении, Екатеринбург, 1999.
4. Гришаев П.И., Кригер Г. А., Соучастие по уголовному праву, М., 1959.

ელენე გვენცაძე თანაამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის თანაფარდობა რეზიუმე

იმ შემთხვევაში, როდესაც კანონი დანაშაულის შემადგენლობაში ითვალისწინებს სპეციალური სუბიექტის არსებობას, შესაბამისად ამ დანაშაულთა თანაამსრულებლებიც მხოლოდ სპეციალური სუბიექტები უნდა იყვნენ. ამ სახის

დანაშაულთა რიცხვს მიეკუთვნებიან - სამხედრო, სამოხელეო და სხვა სახის დანაშაულები. თანამსრულებლობა გამორიცხულია, როდესაც ერთი ამსრულებელი სპეციალური სუბიექტია და მეორე არა. ასევე არ შეიძლება საკუთარი ხელით ჩასადენი დანაშაულის (მაგ., საქ. სსკ 389-ე მუხლი - დეზერტირობა) თანამსრულებლობა. შესაბამის დანაშაულებში მონაწილე ყველა დანარჩენი პირები შეიძლება იყვნენ - ორგანიზატორი, წამქეზებელი ან დამხმარე ე.ი. ამ დროს შესაძლებელია მხოლოდ ვიწრო გაგებით თანამონაწილეობა.

თანამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის თანაფარდობა ჩვეულებრივ განიხილება ორი სხვადასხვა და ურთიერთდაკავშირებული პოზიციით: ა) დასტურდება ამ ინსტიტუტთა დამოუკიდებლობა; ბ) შედარებით ინტენსიური ყურადღება ეთმობა მათ გამიჯვნას.

Elene Gventsadze
Correlation of Co-Execution and Co-Participation
Summary

In case, when the Law is contemplating the existence of special subject in the composition of crime, relatively, the co-executors of these crimes must be the only special subjects. These crimes include as follows: crimes committed by military, public officials and the other kind of crimes. Co-execution is excluded, when one executor is a special subject and the other isn't by oneself (e.g. Paragraph 389 of Criminal Law Code – desertion) isn't possible too. The rest individuals participating in relevant crimes may be an organizer, initiator or a helper i.e. upon this time, participation is possible only in a bit narrow understanding.

Correlation of co-execution and co-participation is usually reviewed by two different and mutually each other related positions: a) relation of these institutions is conformed; b) Relatively intensive attention is paid to their merging off.

Irakli Tedoradze
Visiting lecturer of TU (Tbilisi, Georgia)
Freedom of Expression its Limitation Suggestions in Relation with Georgia

Last year's Georgia actively tries to "harmonize" legislation by receiving new laws and regulations in this article I will pay attention only to that, which somehow reflect on person's expression freedom and liberty. One more time I would like to concentrate your attention to the basic principles of human rights and fundamentals of living in "harmony"

Therefore, for society sustainable development it is very important to protect the rights of citizens and find the balance between freedom of expression and its limitation basics

It is normal in discussion to derive arguments on freedom of expression from the United Nations (1947) Universal Declaration of Human Rights. This contains in its Article 19 the most widely accepted formulation of the right of free expression, which makes a natural starting point for the present discussion. However, it must be remembered that the whole concept of human rights and of any right set out in declarations, conventions, treaties, constitutions and laws is a essentially a distillation of centuries of philosophical discussion and debate.

Universal Declaration of Human Rights, Article 19:

Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

International law declares freedom of expression to be the rule. Limitations are the exception, permitted only to protect: **the rights or reputations of others; national security; public order; public health; morals.**

Limitation is legitimate if it falls within the very narrow conditions defined in the *three-part test* in Article 19(3) of the *ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights)*:

PROVIDED BY LAW - The right to freedom of expression cannot be limited at the whim of a public official. They must be applying a law or regulation that is formally recognised by those entrusted with law making.

The law or regulation must meet standards of clarity and precision so that people can foresee the consequences of their actions. Vaguely worded edicts, whose scope is unclear, will not meet this standard and are therefore not legitimate. For example, vague prohibitions on 'sowing discord in society' or 'painting a false image of the State' would fail the test.

The rationale - It is only fair that people have a reasonable opportunity to know what is prohibited, so that they can act accordingly. A situation where officials can make rules on a whim is undemocratic. Decisions limiting human rights must be made by bodies representing the will of people. Vague laws will be abused. They often give officials discretionary powers that leave too much room for arbitrary decision-making. Vague laws have a 'chilling effect' and inhibit discussion on matters of public concern. They create a situation of uncertainty about what is permitted, resulting in people steering far clear of any controversial topic for fear that it may be illegal, even if it is not.

LEGITIMATE AIM - There must be a legitimate aim to limit the right to freedom of expression. The list of legitimate aims is not open-ended. They are provided for in Article 19(3) of the *ICCPR*: '...respect for the rights and reputations of others, and protection of national security, public order (ordre public), public health or morals'. They are exclusive and cannot be added to.

The rationale - Not all the motives underlying governments' decisions to limit freedom of expression are compatible with democratic government. For example, a desire to shield a government from criticism can never justify limitations on free speech. The aim must be legitimate in purpose and effect. It is not enough for a provision to have an incidental effect on one of the legitimate aims. If the provision was created for another reason, it will not pass this part of the test.

NECESSITY - Any limitation of the right to freedom of expression must be truly necessary. Even if a limitation is in accordance with a clear law and serves a legitimate aim, it will only pass the test if it is truly necessary for the protection of that legitimate aim. If a limitation is not needed, why impose it?

In the great majority of cases where international courts have ruled national laws to be impermissible limitations on the right to freedom of expression, it was because they were not deemed to be 'necessary'.

The rationale - A government must be acting in response to a pressing social need, not merely out of convenience. On a scale between 'useful' and 'indispensable', 'necessary' should be close to 'indispensable'

A government should always use a less intrusive measure if it exists and would accomplish the same objective. For example, shutting down a newspaper for defamation is excessive; a retraction (or perhaps a combination of a retraction and a warning or a modest fine) would offer the victim of defamation adequate protection

The measure must impair free expression as little as possible. It should not restrict in a broad or untargeted way, as that could interfere with legitimate expression. For example, it is too broad to ban all discussion about a country's armed forces in order to protect national security

The impact of the measure must be proportionate and the harm that it causes to free expression must not outweigh its benefits. For example, a limitation that provides only partial protection to someone's reputation but seriously undermines free expression is disproportionate

A court must take into account all of the circumstances at that time before deciding to limit freedom of expression. For example, it could be legitimate to limit freedom of expression for national security reasons during a conflict but not during peacetime

The European Convention on Human Rights (*ECHR*) narrows the third test by requiring limitations to be 'necessary in a democratic society'. This wording is preferable as it clarifies that the purpose of the limitation must never be to shield governments from either criticism or peaceful opposition.

What is a 'limitation' or 'restriction'?

Universal Declaration of Human Rights, Article 18

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

International courts have generally judged that any action by a public body that has an actual effect on people's freedom of expression constitutes a 'restriction' or 'limitation'.

The nature of the action is irrelevant. It could be anything from a law to an internal disciplinary measure

The nature of the public body is irrelevant. It could be legislative, executive or judicial, or a publicly owned enterprise

The extent of the action's impact is irrelevant. Any discernible effect on the ability of one or more people to express themselves freely is a restriction.

The *ECHR* again narrows the definition of a limitation, requiring the *three-part test* to apply to any "formalities, conditions, restrictions or penalties" under Article 10.

Limitations on freedom of expression are made comparatively explicit in the formal agreements on human rights drawn up by governments. The European Convention on Human Rights (1950), for instance takes the wording of the Universal Declaration almost intact into its Article 10, but adds important further statements specifying a number of those limits. European Convention on Human Rights, Article 10.1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include

freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for

the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary. These are not the only limitations that might be suggested. They do, however, embody the key areas of concern that states cite when imposing limits on the exercise of freedom of expression. It is also worth noting that national security, territorial integrity and public safety are also the chief basis on which those states that particularly fear what their citizens think and say introduce control of expression, despite formally signing up to the international declarations of human rights. The identification and definition of limitations to freedom of expression is, as implied above, a dangerous business. Done rashly it threatens to undermine the whole structure. Yet it is a fundamental principle expressed in Article 29 of the Universal Declaration that such limitations do exist. They are expressed in terms of 'duties to the community' and their scope is constrained in general terms by considerations that include respect for the rights of others.

Universal Declaration of Human Rights, Article 29

1. Everyone has duties to the community in which alone the freedom and full development of his own personality is possible.
2. In the exercise of his rights and freedoms, everyone shall be subject only to such limitations as are determined by law solely for the purpose of securing due recognition for the rights and freedoms of others and of meeting the just requirements of morality, public order and the general welfare of a democratic society.
3. These rights and freedoms may in no case be exercised contrary to the purposes and principles of the United Nations

REFERENCES

1. Constitution of Georgia
2. Council of Europe European Convention on Human Rights 1950.
3. Feinberg, J. Offence to others. London: Oxford University Press. (Volume 2 of The moral limits of the criminal law) 1988.
4. Morreall, J. Humour and the conduct of politics. In: Lockyer, S. and Pickering, 2005.
5. M. Beyond a joke: the limits of humour. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 63-78.
6. United Nations Universal Declaration of Human Rights. 1947 Available at <http://www.unhcr.ch/udhr/lang/eng.htm>

Irakli Tedoradze

Freedom of Expression its Limitation Suggestions in Relation with Georgia

Summary

Modern civil society has reached the point when borders of fundamental values are erased, often different groups of society trying to illustrate their thoughts in "unique" and "not acceptable" way for others. In our days sometimes, it is very difficult to understand what final destination is and how to measure following "values": family, kindness, discrimination, freedom of expression, honor etc. In this case, we are coming to the point when liberty of person is the most valuable measure of democracy, but still, what is the Democracy? Rule of law or rule of mass so answer now is not fully clear.

ირაკლი თედორაძე
გამოხატვის თავისუფლება და მისი შეზღუდვა - რჩევები საქართველოსთვის
რეზიუმე

თანამედროვე სამოქალაქო საზოგადოებამ მიაღწია გავითარების იმ დონეს, როდესაც ფუნდამენტური ღირებულებების საზღვრები წაშლილია, ხშირად საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფები ცდილობენ თავიანთი აზრების გამოხატვას სხვებისათვის "უნიკალური" და "შეურაცხმყოფელი" „მიუღებელი“ გზით. ზოგჯერ, ძნელია იმის გაგება, თუ რა არის თავისუფლების საბოლოო დანიშნულება და როგორ უნდა გავზომოთ შედეგი, ზოგადი ფასეულობები და მისი შედეგი - ფუნდამენტური "ღირებულებები": ოჯახი, სიკეთე, დისკრიმინაცია, გამოხატვის თავისუფლება, პატივი და ა.შ. ამ შემთხვევაში ჩვენ მივაღწიეთ საზოგადოების განვითარების იმ ეტაპს, როდესაც თავისუფლება და ადამიანის უფლებები დემოკრატიის ყველაზე ძვირფასი საზომია, მაგრამ მაინც, რა არის დემოკრატია? კანონის უზენაესობა და თანასწორობა თუ უმრავლესობის მმართველობა დღეს სოციალური პარადიგმის ახალ ფორმაციაში პასუხი სულაც არ არის ნათელი.

სტატიის მიზანია მიმოიხილოს საერთაშორისო სამართლის მიდგომა გამოხატვის თავისუფლების მიმართ და ის სვავს ღია რიტორიკულ კითხვებს: გვაქვს თუ არა ერთგვაროვანი მიდგომა სოციუმის სხვადასხვა ჯგუფების მიერ გამოხატულ მოქმედებებთან ერთგვაროვანი აღქმა და სამართლებრივი შეფასების მექანიზმები.

სექცია - ჰუმანიტარული და განათლების მეცნიერებანი Section - Humanitarian and Education Sciences

Prof.Piotr Rozwadowski, Ph.D, Aneta Ignatowicz Ph.D

Warsaw University of Humanities

(Warsaw, Poland)

The Turbulent environment of the international safety and his influence on the contemporary education education

The influence of historical background on contemporary security is undeniable. It can be seen both on a national and international level in bilateral, regional, and global relations. Numerous sources of both threats and opportunities are deeply rooted in history. Fukuyama's "The End of History", a thesis articulated at the turn of the 21st Century, has not yet found its true reflection in reality.¹ The author displayed a great, although unjustified deal of optimism by pointing out "the crisis of authoritarianism and the worldwide democratic revolution".² Creating his work, he hoped for a widespread acceptance of liberalism as the ideology and the set of socioeconomic practices which ensures the development of countries shaping global international relations.

Reality verified these views, just like it did in the case of Alvin Toffler's optimistic vision of the future presented in his *Future Shock* (1970) and *The Third Wave* (1980). He saw an opportunity for humanity in the development of information technologies: "beneath the clatter and jangle of seemingly senseless events there lies a startling and potentially hopeful pattern.... A powerful tide is surging across much of the world today, creating a new, often bizarre, environment in which to work, play, marry, raise children... value systems splinter and crash".³

Various threats arose and emerged from conflicts over the course of centuries, such as territorial, religious, and cultural conflicts. Hence, from time to time we hear of conflicts about Cyprus, the Falkland Islands, Kashmir, or even Gibraltar. Such conflict territories are already numerous, their number is increasing (e.g. the Arctic), and one of the most commonly used argument during these debates is historical background.

¹ Francis Fukuyama, *Koniec historii*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009.

²Ibid.,p. 193.

³Alvin Toffler, *Trzecia fala*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warsaw 1997, pp. 31-32.

In some cases it is difficult to distinguish an excuse from an actual historical background viewpoint regarding conflicts around the world. Faced with this problem are people who are especially bombarded with propaganda through modern means of communication. The conflict in East Ukraine is a sad, but perfectly apt example of this problem. In this "hybrid" warfare, the anti-Ukrainian side uses mostly the slogan of battle against fascists, Nazis and Banderivtsi.⁴ In this case the explicitly visible historical connotations are undeniable. A question remains, however, as to the authenticity of the motives which drive the leaders of the revolution and the authorities behind them.

The assumption that the drive for prosperity, or the will to maintain a certain lifestyle, will eliminate aggression in international relations turned out to be tragically wrong. Conflicts of an economic and diplomatic nature generally shift to military operations of various levels of intensity: from demonstrations to war. Historical issues are either a propaganda excuse for conflict or its authentic reason.

Religious and cultural conflicts also have an historical aspect. When warning the western world against Islam, Orina Falacci also showed the darkest sides of this religion. On the other hand, the United States and culturally Christian countries are shown as colonisers and those who continue the Crusades.

Conflicts within Islam, as well as Israeli-Arabic conflicts, constitute a long-running history within themselves. Sunnis and Shiites have been in conflict for centuries and the resulting casualties are counted in their millions. The reason for this permanent religious war finds its core in the origins of Islam, and for people of other religions this seems virtually incomprehensible. Moreover, this conflict is not dying out (like, for example, in the case of Catholics and Protestants) but is gradually intensifying.

Appropriate knowledge and understanding of history, and realising the origin of conflicts, can be an opportunity for security. Polish-Ukrainian relations can serve as a good example. Despite the difficult past, a clear prospect for finding common accents connecting the two nations starts to emerge, enabling the nations to become stronger through their recognised differences.

It is also worth noting that historical motives are very often used by anti-democratic regimes and groupings to manipulate social, religious and ethnic groups, and even whole nations. The example of Poland and Ukraine is worth noting here, when during Communist rule both nations were mutually antagonised towards each other.

The issues being discussed here require much more thorough research in the field of social sciences and humanities. We are only at the beginning of the path to understanding mutual relations between history

⁴ This text was amended on the 27th of October 2014, after Parliamentary elections in Ukraine when the ultra-nationalistic Right Sector did not get past the election threshold. (Author's note)

and contemporary security development. Initially, we can, however, pose a research question concerned with the role of historical factors in security predictions of international law entities.⁵

To put it simply, prediction is a scientific attempt at forecasting the future which is uncertain.⁶ A person willing to discover the future does not only do so to satisfy their curiosity but to create a solid base for making decisions which are more accurate, or allow for taking certain steps with the lowest risk of potential failure.⁷

Forecasts are categorised according to diverse criteria; in terms of national security the most important are:

- time scale;
- functions;
- type of forecast events;
- category;
- likelihood of impacting future events.⁸

Depending on the time scale of the forecast, we divide forecasts into short-term, medium-term and long-term ones. Estimating the time scale depends on the forecast event's category, which in our case is security.

Current experience of humanity, which can be evaluated with the use of historical method and through observation, allows us to ascertain that historical factors have the greatest impact on long-term strategic forecasts created with special attention given to the methods of analogies and heuristic approach, which allow for making long-term decisions. These forecasts should then impact strategic decision-making aimed at prevention of threats and allowing for seizing greater opportunities in the field of security. In a troubled world, the answer to the security threat. I suggest a short reminder upbringing for safety in european pedagogical idea.

⁵Forecasting or predicting (from Ancient Greek prognosis "perceiving beforehand", from Latin praedictus, "fore-knowledge") is a scientific method of predicting the course of future events.

⁶M.Sułek, *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Scholar, Warsaw 2010, p.16.

⁷K.J.Stryjski, *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, WSSM, Łódź 2004, p.32.

⁸M.Sułek, op.cit., p.64.

Throughout the history of civilization, safety was associated primarily with a military sphere. A state with a strong army, if provided citizens (people, subjects) the possibility of a peaceful existence, was identified as a safe country. It was paid special attention on the sphere of education: military-patriotic aspect.

General military training was already practised in societies emerging from the dawn of civilization. In primitive communities the responsibilities of foraging and defense of a group referred to all its members. With the development of society and the formation of a layer of classes, it separated a group of warrior-specialists in an armed struggle. In many cases, however, the public adhered to the ancient principle that the defence of homeland is a duty of all citizens, what then meant free men.

An interesting system of benefits for the defense functioned in Sparta. It covered the southern part of Peloponnese in the fourth century BC. The country was set to conduct wars, and the educational system was to make each Spartan a good soldier. The most attention was paid to form physical strength, endurance, courage, self-discipline and solidarity. The elements of discipline were taught from an early age. Each Spartan from 7 to 30 years of age proceeded with education closely related to military service. Young people were brought up in strict discipline and habituated to the hardships and discomforts of a soldier life. The particular attention was paid to clear, concise expressing and simple formulation of thoughts. Much attention was paid to exercise the march and fight within the sub-division. To check the combat readiness they were conducted periodic reviews.⁹

In Athens, the army was a police character. All free citizens were covered by the obligation of military service who after turning 18 years old served two years in troops at the border, where they underwent military training. Then they were transferred to the reserve, where they remained until the age of 60 years.

The Athenians, like the Spartans, attached great importance to the education and training of soldiers. Further study, beginning from 12 years old, took place in secondary schools, where they obtained overall knowledge and further development of physical prowess. An important step during that period was the development of patriotic feelings of a young citizen. It was considered to be particularly important to take place in the Olympic Games in Greece which were organized every four years¹⁰.

The Roman state was formed in the sixth century BC. In the period of the Roman republic (VI BC-III BC) the army was of a nature of Militia (especially after the reforms of King Tullius Servius in the sixth century BC), and consisted of free Roman citizens between the ages of 17 to 45 years, serving in the field army and officiating garrison older warriors. One was exempted from military duties after holding 20 military campaigns in the infantry or 10 in cavalry. Everyone was obliged to serve in armed forces in time of peace in order to take part in exercises on the Field of Mars.

⁹ 1. First division of this was made in 594 BC by Solon.

¹⁰ Aristotle, Politics, Warsaw 1964, p. 304. Printed in Poland

In ancient times, the issue of universal military training of citizens was reflected in the philosophy which formed the basis of the then theoretical considerations on social life. Aristotle claimed that "members of the community should have a weapon, both to maintain their power inside in case of disobedience, and because of attempts of attack outside. But the state should "educate the public" and prepare citizens for war and peace, because "every life is divided into periods of work and rest, war and peace, the actions necessary and useful, or beautiful"¹¹.

In the early Middle Ages in Western Europe it stepped the strengthening of feudalism. Then it grew the importance of military teams, a knighthood separated. A typical early feudal state was created by the Franks. In the seventh century the army was based on militia, but during the reign of Charlemagne at the turn of the eighth and ninth centuries there were created permanent troops. Since the ninth century the processes of changes ran similarly in Central and Eastern Europe.

Rising of the Middle Ages brought a further stratification of wealth, as a result of it, the national defense responsibilities began to lie mainly with knighthood. During this period, the general training related only to male adolescents from knight families. Some rulers, preferring state defense interests over the interests of the class of knights tried to include the widest masses of society in military preparation. Some nations practised defence sports traditionally for many generations. Swiss and Scots practised every day. Military skills were gained in English countryside, in Italian and German cities¹².

King Richard II issued in 1389, the statute prescribing "servants and farmers' stock up with bows and arrows, to practise archery on Sundays and holidays. Similarly it was in France, especially during the reign of Charles V and Charles VI. The latter forbade even other sports and games than shooting with a crossbow or bow.

The emergence of a number of trained military plebeians led to fears of monarchs before the rebellion of peasants and townspeople. Therefore, most such actions were quickly desisted¹³.

Military orders were specific institutions were. Monks and fraternity officials were obliged to continually improve military skills. In the country of the Teutonic Order the training looked interesting, where discipline and a sense of monastic-knight unity, common among elders and ordinary members of the fraternity, contributed to Teutonic power¹⁴.

The military force of knight orders, however, was based mainly on employed troops.

¹¹ Marcus Tullius Cicero, Selected Writings, Wroclaw 1954, p. 228 See also Vladislav Kopaliński, Dictionary of myths and cultural traditions, Warsaw 1987, p. 157. Printed in Poland

¹² Philippe Contamine, War in the Middle Ages, London 1999, p. 225.

¹³ Ibid, p. 226.

¹⁴ Stefan M. Kuczynski, The Great War with the Teutonic Knights in the years 1409-1411, Warsaw 1966, p. 57. Printed in Poland

A very interesting contribution to the history of universal military training was brought by one of Spanish fraternities- St James Order existing since 1175 year. Knights of the assembly could be married, their better halves also belonged to the Order. Clergy were involved in raising children and preparing young men for the role of soldiers. At the end of the fifteenth century this organization could put up a large army, at that time, heavily armoured 1400 knights and 10 000 spearmen¹⁵.

At the end of the Middle Ages it begins the reign of mercenary army on the battlefield and a little importance of militia. A number of factors affected it. Social changes caused that existing knights evolved into landowners, and military training of noble youth lost its importance for state defence. The appearance of firearms, such as artillery and arms, caused that soldiers, had to become true professionals to operate effectively on the battlefield. This situation lasted, in principle, to the time of the French Revolution and the appearance of a mass army. This was consistent with the assumptions of political and military theorists of that time such as Machiavelli.

Among the then thinkers, however, there was an ardent propagator of the idea to prepare the public for the defence of the state. It was Thomas Campanella. In the work "The State of Sun" (Civitas Solis) he presented an imaginary society of the country who, regardless of their sex, attached great importance to military education "learning wrestling, cross country, throwing stones," accustomed how to effectively fight the enemy and destroy its measures to combat, gaining skill with a sword, spear, bow and sling, horse riding, running attack, defence activities, how to maintain combat order or anticipate enemy actions. Campanella formulated a program of universal military training of citizens¹⁶.

A great promoter of education for safety-education understood as military education-was a precursor of liberalism John Locke.

Population growth and geopolitical factors made the size of army increased, especially since the beginning of the eighteenth century. In order to provide a basis for recruitment to armed forces and the freedom of actions at a strategic scale by backs protection there started to appear formations of territorial nature, where the population was highly military trained. The development of this type of organization it is possible to investigate the example of France.. In the first period the Revolution of 1789 it appeared bourgeois National Guard. There were formed volunteer battalions among its members in the summer of 1791 year. They were in the departments near the border and in Paris and its surroundings. Troops consisted of 500-600 soldiers from the same city or department, most of them knew each other. In the autumn campaign of 1792, the units made up of trained volunteers proved their combat values, especially at the time of winning for the French battles of Valmy and Jemappes. Volunteer battalions were combined with the "old" reg-

¹⁵ Edward Podkowski, *Knights in habits*, Warsaw 1979, p. 243. Printed in Poland

¹⁶ Richard Rosa, *Philosophy of safety*, Warsaw 1994, p. 101. Printed in Poland

iments. Soldiers coming from the National Guard strengthened the revolutionary spirit and brought on patriotic fervor, and veterans of old regiments inculcated order and discipline¹⁷.

The National Guard existed for the entire Napoleonic period and in 1813, after the Moscow campaign, Bonaparte reached into its ranks to complete his beleaguered army¹⁸.

The National Guard played an important role in the revolutionary events in France in the years 1831, 1848 and 1870-1871.

France, which declared war on Prussia on July 19, 1870, suffered many disasters such as the Sedan. Napoleon III and Marshal Mac-Mahon were captured. The emperor was dethroned and on 4 September 1870 the Third Republic was proclaimed. The fight against the Prussians continued in the armies of Paris, Lyon, and the Loire. Only the first of them effectively resisted the enemy. This was thanks to the National Guard regiments, in which the soldiers were relatively well trained. On March 18, 1871, the representatives of the National Guard chose the Central Committee and on March 26 elections were called to the Commune. It lasted 77 days, and its army composed mainly of citizens trained in Paris. It successfully resisted the regular army, although as a result was not able to defend the city.

In Prussia Freikorps were precursors of voluntary formations of voluntary and organizations providing universal military training. They were created in 1806 during the Napoleonic wars and the emerging German national consciousness. In 1808 in Austria and in 1813 in Prussia was created Landwehre. Those were the formation of national defense forces (territorial), a kind of militia. In Hungary, the equivalent of the Landwehre were Honveds¹⁹. In the Austro-Hungarian Empire the organization survived until the collapse of the state in 1918.

In German Empire army influence ranged far beyond the military frame. Former soldiers were organized in "soldier unions" (Kriegesverein)²⁰. They were united in 1900, totaled 2.5 million members²¹. Military glory was proclaimed by all nationalist organizations, especially created in 1912, German Military Association (Deutscher Wehrvereine)²². Such action was consistent with the assumptions of one of the greatest military theorists Carl von Clausewitz. He proclaimed a slogan of armed nation led by a leader, whose possible military actions would be supported by public opinion²³.

In the first period of the War of Independence of the United States an important role played units composed of trained volunteers. In connection with the impending possibility of armed conflict with the

¹⁷ Ibid, p.14.

¹⁸ Ibid, p. 38.

¹⁹ A small encyclopedia of military, Warsaw, 1971, v. 2, p. 150. Printed in Poland

²⁰ Ibid.

²¹ History of Germany, Warsaw 1998, p. 640. Printed in Poland

²² Ibid.

²³ C. Clausewitz, On War, v. 2, Warsaw 1958, p. 236. Printed in Poland

metropolis from 1774 year in American colonies it was created militia made up of citizens who were part of so-called minute-men, which could provide an immediate counterweight to the English troops²⁴. On July 18, 1775 yr Continental Congress recommended recruitment into militia companies the men between 16 and 60 years of age. The result of the first battle at Bunker hill showed the value of combat formations, consisting mainly of American farmers, where regular British Army lost 1,150 people from 2400 who took part in the fighting, and 140 insurgents were killed and 240 wounded²⁵.

The history of formations created by general military training and education of populations are extremely rich. Military branches and sometimes entire armies of this type can be found in different eras, cultures and places. These examples demonstrate that governments and both military theoreticians and practitioners looked for the most effective solution to the questions of the rules of national security organization. It was considered if it should have been a mass organization created of military trained people, numerous and relatively cheap or made up of professionals professional formations. In the first case, military training included elements of patriotic education which merged communities. It was also a kind of test that the authority had confidence in the public. Only where people (or separate social classes) identified themselves with the state, it could result in massive training. Often, however, citizen armies on the battlefield were defeated by armed forces made up of professional (or I Polish specialists analyzed the system of military education in allied countries such as France, but also in totalitarych like the Soviet Union and the Third Reich. Specialists in this area were mostly officers then, however, Gen. Jozef Zajęc, Colonel (Gen.) Franciszek Wład and Colonel Mieczyslaw Fularski

The idea of physical education and military training before the First World War was in fact based everywhere on a voluntary system, i.e. on existing relationships, gymnastic and sports societies, and military training associations. After the war, despite the vaguely-defined tasks, there were attempts to merge the organization of these movements under the auspices of the army. Some countries sought statutory regulation of this new field, but it is significant that everywhere the leading role played the army and it was generally entrusted to organize and conduct military training.

Among great thinkers who combined security issues with social and educational thoughts there were Niccolo Machiavelli, Carl von Clausewitz, Jozef Pilsudski. After the First World War, developed countries implemented the idea of education for security in the form of massive military training (defence). The same thing happened after World War II until the early nineties of the twentieth century. At that time, a discussion arose about the interpenetration of military science, engineering, sociology, education, etc., their interaction with each other and their effect on the security of a state at various levels. As a result of this they appeared sciences on safety. The consequence of this was a re-evaluation in the field of education and

²⁴ I Rusinowa, *Saratoga-Yorktown 1777-1781*, Warsaw 1984, p.20. Printed in Poland

²⁵ *Ibid*, p.16

teaching. Defense training took place instead of safety education. It must be remembered, however, that this typical for the twenty-first century field of education rooted in the dawn of civilization.

Summary

Upbringing for safety (Safety education) was known throughout the history of civilization, was mainly from the sphere of military . A state with a strong army, if provided citizens (people, subjects) the possibility of a peaceful existence, was identified as a safe country. It was paid special attention on the sphere of education: military-patriotic aspect.

General military training was already practised in societies emerging from the dawn of civilization. In primitive communities the responsibilities of foraging and defense of a group referred to all its members. With the development of society and the formation of a layer of classes, it separated a group of warrior-specialists in an armed struggle. In many cases, however, the public adhered to the ancient principle that the defence of homeland is a duty of all citizens, what then meant free men.

This was still the twentieth century, after WW II. At that time, a discussion arose about the interpenetration of military science, engineering, sociology, education, etc., their interaction with each other and their effect on the security of a state at various levels.

Now, in the twenty-first century, created the science of safety. Cooperation educators and safety experts gave the new field of pedagogy- Upbringing for safety (safety education).

Patriotic and military education is not contrary to the upbringing of peace and respect for other peoples and nations

In the Second Polish Republic were sought ways to strengthen the unity and strength of the state. Without a doubt, a strong army affected the stability of the reborn state. Needed Reborn Polish Army needed recruits who would be military trained and at the same time aware of their civic and patriotic attitudes²⁶. The designs of such preparation of young people and even the whole society, among others things, were sought in the experiences of other countries.

References:

I.Books

1. Brzozowski A., Kozub M.,Niedźwiedzki R., *Wprowadzenie do strategii bezpieczeństwa*, SWSPiZ, Warszawa 2010.
2. Jakubczak R., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2006.
3. Lach Z., Łaszczuk A., Skrzyp J., *Odporność układu polskiej przestrzeni na zakłócenia zewnętrzne-Przestrzenne i terytorialne uwarunkowania obronności i bezpieczeństwa państwa*, AON 2008.
4. Lachowski Z. (red.nacz.), *Bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej na przełomie wieków : doświadczenia Biura Bezpieczeństwa Narodowego i strategiczne wyzwania : konferencja z okazji dwudziestolecia BBN 31 stycznia 2011 r.*, BBN, Warszawa 2011.

²⁶ For more about the book is described by Aneta Ignatowicz called *Przygotowanie obronne społeczeństwa polskiego w latach1921-1939*, Warszawa 2010.

5. Marjański A., Włodarczyk M. (red), *Bezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe-aktualne wyzwania*, SWSPiZ, Łódź 2009, Tom X, Zeszyt 6.
6. Marjański A. Sułkowski Ł., (red), *Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym*, SWSPiZ, Łódź 2009
7. Nowak E. (red), *Prognozowanie gospodarcze. Metody, modele, zastosowania, przykłady*, Placet, Warszawa 1998.
8. Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2011.
9. Rzegocki A., *Racja stanu a polska tradycja myślenia o polityce*, OMP, Kraków 2008
10. Sadowski W., *Decyzje i prognozy*, PWE, Warszawa 1981
11. Sikorski W., *Przyszła wojna. Jej możliwości i charakter oraz związane z nim zagrożenia obrony kraju*, Universitas, Warszawa, 2010.
12. Stryjski K.J., *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, WSSM, Łódź 2004
13. Sułek M., *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Scholar, Warszawa 2010
14. Sun Tsu, *Sztuka wojenna*, tłum. R.Stiller, Etiuda, Kraków 2003
15. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa, Wydanie VI, AON, Warszawa 2008
16. Toffler A., *Trzecia fala*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1997,
17. Zarychta S., *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, Bellona, Warszawa 2014
II Acts:
18. Konstytucja RP, 2 kwietnia 1997 r.
19. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP (SBN RP) 2014
20. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP (SBN RP) 2007
21. Zarządzenie Prezydenta RP z 24 maja 2010 r. w sprawie trybu działania Rady Bezpieczeństwa Narodowego

Viktor Andrushchenko, member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Philosophy, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Rector of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Overcoming the social turbulence of the society by means of education.

Viktor Andrushchenko, member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Philosophy, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Rector of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Overcoming the social turbulence of the society by means of education.

The modern world has changed – it is full of contradictions. It is notable that at the heart of modern contradictions lies the clash of values (ethnic, religious, political, industrial, ecological, etc.). Today we become witnesses and participants in the new social turbulence. This process might lead to the death of civilization, or to a new harmony between nations and cultures that seek to live together in peace.

What is social turbulence? And what criteria and indicators can be used to measure its current state?

I define social turbulence as the state of a society that is shaken by new circumstances and changes which cannot be fully rationalized.

What are these circumstances?

First, it is the unprecedented, and totally unjustified, rise in Russia’s international ambitions. Russia seeks to rewrite international agreements, and its aggressive actions drag countries and peoples into the state of the so-called “hybrid war.”

Second, it is the incredible rise in the number of refugees and migrants. In 2015 this number reached 63.5 million people. For comparison, approximately the same number of people currently live in the United Kingdom. The rise in the number of refugees and migrants is the result of long wars in Iraq, South Sudan, Syria, the Democratic Republic of the Kongo, and Nigeria.

Third, it is the dramatic rise of terrorism – not only in developing countries, but also in such developed nations as the US, France, Germany, and the UK.

Fourth, it is the explosive growth of corruption. I think that corruption, instead of diminishing, is growing at an increasing rate.

Fifth, it is the escalation of ecological and information threats that are no longer limited to individual countries, and affect whole continents. Events develop so rapidly, that the human brain cannot process the information.

According to the Science Policy Research Unit at the University of Sussex, we will be shocked by the future because of the “physical and psychological distress arising from the excess load on the decision-making mechanism of the human mind.”

There are further indicators of the new social turbulence: energy shortage, climate change, global warming, economic crisis, manipulation of public opinion...

I will not be original if I say that in spite of the threats and contradictions of the new social turbulence, humanity is interested in harmony. All of us want to live in a peaceful and harmonious world. The question is how to accomplish, maintain, and develop this for as long as it is possible. Humanity looks for options, technologies, and resources to mitigate the impact of future shocks, it tries to prepare the people in advance to such shocks, and to dampen or even extinguish them.

Leading scholars observe that humanity has the resources and opportunities to overcome social turbulence. It is important to mobilize them and bring them into concerted action.

This is a matter of cooperative world politics, reaching new economic agreements, shaping the international legal, ecological, and information culture, and of the strengthening of the moral and political responsibility. Education plays a special, and I would even say unique in its power and significance, role in the overcoming of social turbulence. And this is obvious. As Bismarck once said, “give me about two thousand school-teachers, and I will build a new Germany.” Here is another statement by the great chancellor: “Wars are won not by generals, but by schoolteachers and parish priests.”

Hence pedagogical universities have a historic mission to train teachers who will educate new generations ready and eager not only to overcome challenges, but also to act creatively and build a new world without war and violence.

Visionary scholars who study the intellectual culture of humanity posit that the twenty-first century asserts itself as the century of market democracy, whose subject is “homo economicus” driven by the desire to attain wealth, profit, business, money, and other material benefits.

The unattainable dream of almost anyone who lives this way is to “conquer three mountains”: wealth, power, and fame. Humanity is mostly concerned about something different – it seeks to protect the humane heart of civilization. This is incredibly difficult to accomplish, but we must and will do it.

One of the stages of this landmark achievement is the overcoming of social turbulence, which is dominating the world right now. Teachers play the leading role in this. Pedagogical universities should train a teacher who will educate and inspire new generations to achieve peace and harmony between peoples, to create in the name of humanity and humans, to create a new world order built on trust, the flourishing of national cultures and their harmonious interaction.

Volodymyr Lavrynenko, Ph.D., professor, Vice – Rector for international relations National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

THE PHENOMENON OF STRATEGIC CULTURE AS A TURBULENCE OVERCOMING AGENT IN SOCIETY

One of the reasons why it is worth considering the issue of overcoming the turbulence in society through the building of its Strategic Culture is the fact that this phenomenon is one of the key agents, with the exception of “Power” [1], that determines the possibility and the means by which to achieve the objectives of any state. First, this agent is efficient in overcoming the turbulence in society, i.e. the development of its stability and security. Moreover, it is the building of Strategic Culture that influences the realization of above objectives, and the satisfaction of real society needs, as well as the involvement of those needs in the power actions. It gives us the right to claim that the condition of Strategic Culture points to the real state and direction of the government policy, and, to a great extent, to its realization mechanisms [2, 187–189].

Strategic Culture should be understood as a set of opinions and points of view about the role of perception ways and threats overcoming to reach the stability of development and security of a country, which are widely spread in the society. It represents the major mechanism for explanation of particular countries behaviour in that area [3, 62]. A thorough study of Strategic Culture gives an opportunity to understand the ways of different countries behaviour formation relating to the usage of a strategic objective selection mechanism, set by the government as for stable development and security; the degree of a subject sensibility to internal and external threats; the extent of a society perception of the government actions in the field of security.

Thus, it is possible to argue that Strategic Culture reflects the degree of a society and its elite’s preparedness to perform the joint actions and abstain from the others. It means that its analysis makes possible understanding of the country leaders’ actions in that area, as well as the degree of their accounting for the society’s expectations.

Although there exist various approaches to the explanation of the essence of Strategic Culture, it is common knowledge that it reflects the opinions based on the historically built-up system of values, beliefs, symbols, and customs, which influence the perception of the security of the stable development of a society. Generally speaking, it has its own sources, among which the main are as follows:

- physical (a geographic environment, natural resources, demography, a civilizational development level)
- political (a historical experience, a political system, a management system, elite beliefs, national defence condition) [4, 92–94].

In addition to the conditionally national sources, related to a particular country, there are also transnational sources adopted on a voluntary basis, or “imposed”. They are, to a great extent, in line with the global trends, which are, as a rule, connected with the countries that have achieved a higher civilization level. Such transnational sources obligatorily include the following: globalization; integration processes in political,

economic, and socio-cultural areas; and, finally, the phenomena concerning the creation and functioning of the information society [5, 94].

The process of Strategic Culture building is rather long and depends upon a lot of different material and non-material agents. As a result many specific features can indicate an incomplete formation of Strategic Culture. Such a situation can be brought by dozens of causes, starting with historical phenomena (a short period of statehood, a geopolitical situation, national identity absence), and up to political considerations (a nominal or practical restriction of a state sovereignty), etc.

One of the factors complicating the final building of the Strategic Culture of a particular state (in fact it makes it impossible to achieve such a state) is its inconsistency. It can be the result either of the functioning of several Strategic Cultures within one country (a simultaneous existence of distinct, sometimes even contradicting, historical, political, and cultural traditions on the particular territory), or of lack of consensus in views between the society and its elite on the ways and mechanisms of a stable society development organization [6].

To fully understand such type of a situation, it is necessary to look more closely at the process of Strategic Culture building. Originally in its general form Strategic Culture is built by a society within a long historical process. The particular message (especially in the democratic state systems) is aimed at elites, which formalize the tone of public opinion and turn it into a kind of catalogue of state behaviour principles in the stable society development area. Inconsistent Strategic Culture exists under several conditions, namely: when there is no consensus in views as for a stable development at the level of a society; when the message can't reach the elites, or it is ignored by them for some political reasons (for example, the elite accepts the views of a selected part of the society only, or the elite is inclined to listen to the external centres of power). Such situation results into inconsistent and impulsive actions of the state in the overcoming of the turbulent conditions in the society development. If the situation becomes extreme, then such a phenomenon may lead to the direct confrontation between the society and the power.

Taking into account the duration period of Strategic Culture building, it is possible to assume that in Ukraine it is in the process of formation. It can be explained by the fact that such a process is characterized by the absence of consensus in views regarding the objectives of the national security policy and state protection measures against different threats from both the society and elites. In the final building of Strategic Culture the most important role is played by the internal consensus / consistency. When the process of Strategic Culture building is incomplete, the state policy as for stable development is characterized by changeability in its objectives and limitations in its achievement, as well as lack of preparedness to make final strategic decisions. The consolidation of Strategic Culture contributes to the achievement of unity between the society and elite in challenges and threats understanding, on the one hand. On the other hand, the consolidation of Strategic Culture, along with self-identification of the people, gives a natural impetus to the transformation of the way of constructing the goals of the national security policy [7, 130]. Thus, it makes pos-

sible a clear determination of the state objectives that relate to the stable society development and reinforcement of the interests catalogue in that area at the same time [8, 208–210, 219–220].

References:

1. S. T. Kurek, M. Sułek, J. Olszewski, NATO Power in the Economic-Defense Dimension, Warsaw 2009, p. 31.
2. Kuźniar, Politics and Power. Strategic Studies - Outline of Issues, Warsaw 2006, pp. 187-189.
3. J. J. Lantis, D. Howlett, Strategic Culture, J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, Strategy in the Modern World. Introduction to Strategic Studies, Kraków 2009, p. 94; See Glossary of Terms of National Security, Warsaw 2002, p. 62.
4. J. Lantis, D. Howlett, Strategic Culture, Op. cit., pp. 92-94.
5. Ibid., P. 94.
6. A. Dawidczyk, Designing Policy Objectives and State Security Strategies, II, "AON Scientific Letters" 2007, no. 1.
7. A. Dawidczyk, op. cit., p. 130.
8. A. Drzewicki, European Security as a Factor In post-communist transformations in Ukraine and Central and Eastern Europe, 210, 219-220.

მაია თევზაძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი (თბილისი, საქართველო)

ეთნოცენტრიზმი და ინტერკულტურული კომუნიკაცია

ეკონომიკის, მეცნიერების, განათლების გლობალიზაციის, ევროპასთან სულ უფრო მეტად დაახლოების პროცესის თანამედროვე ეპოქაში, საერთაშორისო კონტაქტები გახდა ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრების ჩვეულებრივი ფაქტი. თუმცა, ამ დროს მიმდინარე კულტურათაშორისი კომუნიკაციის პრობებში ადამიანი აწყდება რიგ სირთულეებს, რომელთა შორის ენობრივი განსხვავება სრულიადაც არ არის ერთადერთი. გარე სამყაროს აღქმის განსხვავებები სხვადასხვა კულტურის მატარებელთა შორის ხშირად იწვევს გაუგებრობებსა და კონფლიქტებს. მთავარი დაბრკოლება კი მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენ სხვა კულტურებს აღვიქვამთ საკუთარი კულტურის პრიზმაში და ამიტომ ჩვენი დაკვირვებები და დასკვნები შეზღუდულია ამ პრიზმის ფარგლებით.

ჩვენი ქვეყნისათვის მისი განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, უაღრესად აქტუალურია ეროვნებათაშორისი ურთიერთობის ოპტიმიზაციის პრობლემა, რასთან დაკავშირებითაც არსებობს კულტურათაშორისი კომუნიკაციის ახალი გზების მოძიების აუცილებლობა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, უცხო კულტურებთან კომუნიკაციის დროს ადამიანთა უმრავლესობა მის ღირებულებებზე მსჯელობს, ეყრდნობა რა საკუთარი ეთნოსის კულტურულ ღირებულებებზე აღმოცენებულ ნიმუშებსა და კრიტერიუმებს. საკუთარი კულტურების აღმატებულობას ბუნებრივად აღიქვამენ და იგი ატარებს დადებითი შეფასების ნიშანს, „უცხო“ კი ჩანს როგორც უცნაური, არაბუნებრივი. ამ ტიპის შეფასებით მსჯელობას უწოდებენ ეთნოცენტრიზმს. ასეთი აზროვნების მატარებლები ვერც აცნობიერებენ, რომ სხვა ხალხები ავითარებენ თავიანთ კულტურას იმისათვის, რათა უფრო გააზრებული გახადონ საკუთარი ცხოვრება და დაამყარონ წესრიგი თავიანთ საზოგადოებაში. აღმოსავლეთის იერარქიული სისტემა და სამხრეთ აზიის კასტური სისტემა ჩამოყალიბდა შესაბამის კულტურებში 2000-ზე მეტი წლის წინ საზოგადოებრივი

ცხოვრების მოწესრიგების მიზნით და მათ მართლაც წარმატებით შეასრულეს თავისი ისტორიული როლი, მაგრამ რაც შეეხება ევროპელებს, მათ საზოგადოებრივი მოწყობის კასტური და იერარქიული სისტემა მიაჩნიათ მიუღებლად და პირიქით, დასავლური კულტურების ჰორიზონტალური სისტემა აზიელებს მიაჩნიათ არანორმალურად და გაუგებრად. ისინი დღემდე დარწმუნებულები არიან, რომ ადამიანებს შორის აბსოლუტური თანასწორობა არ არსებობს და შესაბამისად, დასავლური კულტურების ამ ეგრეთწოდებულ თანასწორობას საკმაოდ უნდობლად ეკიდებიან.

ამგვარი ეთნოცენტრისტული აღქმისთვის დამახასიათებელია ჩაითვალოს, რომ რაც ხდება საკუთარ კულტურებში, მხოლოდ ის არის ბუნებრივი და სწორი, ხოლო რაც ხდება უცხო კულტურებში, ყველაფერი ის არის არაბუნებრივი და მცდარი; საკუთარი ჯგუფის წეს-ჩვეულებები ჩაითვალოს უნივერსალურად; რაც კარგია ჩვენთვის, ის ასევე კარგია სხვებისთვისაც; საკუთარი ეთნიკური ჯგუფის ნორმები და ღირებულებები განიხილებოდეს როგორც უტყუარად ჭეშმარიტი; აუცილებლობის შემთხვევაში ყოველგვარი საჭირო დახმარება იქნეს აღმოჩენილი საკუთარი ჯგუფის წევრებისადმი; მოქმედება ხდებოდეს საკუთარი ჯგუფის ინტერესებიდან გამომდინარე; სხვა ეთნიკური ჯგუფების მიმართ არაკეთილგანწყობილი დამოკიდებულება; საკუთარი ჯგუფით სიამაყის განცდა.

საკუთარი კულტურის მაღალი შეფასება და უცხო კულტურების დამდაბლება ეფუძნება იმ გარემოებას, რომ თავიანთი ისტორიის ძალიან ადრეულ ეტაპზე ბევრმა ხალხმა თუ ტომმა საკუთარი თავი აღიქვა როგორც „ადამიანები“ ხოლო ყველაფერი, რაც კი არსებობდა თავისი კულტურის ფარგლებს გარეთ, აღიქმებოდა როგორც „არაადამიანური“, „ბარბაროსული“, „ველური“. ასეთი რწმენები გვხვდება მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში, თუნდაც ევროპელი კოლონიზატორებისათვის: ევროპელთა დიდი ნაწილი კოლონიების არაევროპელ მცხოვრებლებს განიხილავდნენ როგორც სოციალურად, ასევე კულტურულად არასრულფასოვნებს, ხოლო თავიანთ საკუთარ ცხოვრების წესს, რა თქმა უნდა, როგორც ერთადერთ მისაღებს და ჭეშმარიტს. თუ ადგილობრივ მცხოვრებლებს ჰქონდათ მათგან განსხვავებული რელიგიური წარმოდგენები, ისინი ხდებოდნენ წარმართები, თუკი მათ ჰქონდათ თავიანთი სექსუალური წარმოდგენები და ტაბუ, მათ მიიჩნევდნენ ამორალურად, თუკი ისინი არ ცდილობდნენ რომ ბეჯითად ემუშავათ, ითვლებოდნენ ზარმაცებად, თუკი ისინი არ იზიარებდნენ კოლონიზატორების აზრებს, მათ უწოდებდნენ გონებაშეზღუდულებს. აცხადებდნენ რა თავიანთ საკუთარ სტანდარტებს აბსოლუტურებად, სასტიკად იკიცხებოდა ყოველგვარი გადახრა წესისგან და ერთი წუთითაც კი არ უშვებდნენ იმ აზრს, რომ ადგილობრივ მოსახლეობას შეიძლება ჰქონოდა საკუთარი სტანდარტები.

უცხო კულტურის მოვლენათა ინტერპრეტაცია ხდება მიჩვეულისა და უჩვეულოს ერთმანეთთან შეჯახების საფუძველზე, რის შედეგადაც იქმნება სიტუაცია, როდესაც რაღაც ახლის, უცნობის აღქმა ხდება მსგავსი ტიპის მიჩვეულ, ცნობილ მოვლენებთან შედარების გზით საკუთარ კულტურაში. უცხო კულტურის ამდაგვარი აღქმა დაფიქსირებულ ფაქტებს ანიჭებს მეორად ხასიათს, ვინაიდან პირველადი აქ არის საკუთარი კულტურის ანალოგიური ფაქტი.

კულტურის ანთროპოლოგთა უმრავლესობა თანხმდება იმ აზრზე, რომ ეთნოცენტრიზმი ამა თუ იმ დონით დამახასიათებელია ნებისმიერი კულტურისათვის, რომ სამყაროს ყურება საკუთარი კულტურის პრიზმაში არის სრულიად ბუნებრივი, და რომ ამ ფაქტს ახლავს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მომენტები. დადებითი მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ ეთნოცენტრიზმი საშუალებას იძლევა, ქვეცნობიერად გაიმიჯნოს უცხო კულტურის წარმომადგენლები საკუთარი კულტურის წარმომადგენელთაგან. მისი უარყოფითი მხარე მდგომარეობს მიდრეკილებაში, რომ მოახდინოს ადამიანების იზოლირება, გამიჯნვა ერთმანეთისაგან, ჩამოაყალიბოს დამამცირებელი დამოკიდებულება ერთი კულტურისა მეორის მიმართ (2). მკვლევართა საკმაოდ დიდი ჯგუფი თვლის, რომ ეთნოცენტრიზმი ზოგადად წარმოადგენს ნეგატიურ მოვლენას, რომელიც თავისი მნიშვნელობით უთანაბრდება ნაციონალიზმს და რასიზმსაც კი, მაგრამ ისე როგორც ნებისმიერი სოციალურ - ფსიქოლოგიური მოვლენა, ითვლება რომ იგი არ შეიძლება მხოლოდ უარყოფითად იყოს განხილული. მიუხედავად იმისა, რომ ეთნოცენტრიზმი ხშირად ქმნის დაბრკოლებას კულტურათაშორისი კომუნიკაციისათვის, ამავდროულად იგი ასრულებს ეთნიკური ჯგუფისათვის სასარგებლო ფუნქციას, ხელს უწყობს რა ჯგუფის მიერ მთლიანობისა და სპეციფიკურობის შენარჩუნებისაკენ სწრაფვას (1).

ეთნიკური კონფლიქტის დროს ეთნოცენტრიზმი შეიძლება გამოვლინდეს ძალიან მკვეთრ ფორმებში. ასეთია ეთნოცენტრიზმის შემთხვევები, რომელთაც მებრძოლ ეთნოცენტრიზმს უწოდებენ, ადამიანები არა მარტო აფასებენ უცხოთა ღირებულებებს საკუთარი პრიზმის საშუალებით, არამედ თავსაც ახვევენ თავიანთ ღირებულებებს მათ.

აღნიშნულ საკითხებზე ყურადღების გამახვილება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მოცემულ პერიოდში, ეხლა, როდესაც ევროპასთან კიდევ უფრო მეტად დაახლოების პერსპექტივამ, ენების, კულტურების ერთმანეთთან კავშირმა და ურთიერთქმედებამ მიაღწია არნახულ ზომებს და როგორც არასდროს მძაფრად დადგა უცხო კულტურებისადმი ტოლერანტობის აღზრდის პრობლემა, მათ მიმართ ინტერესისა და პატივისცემის გაღვიძების, საკუთარ თავში გაღვიძების გრძნობის გადალახვის აუცილებლობა უცხო, განსხვავებულ კულტურასთან შეხვედრის პირობებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Herve Collet , Communiquer. pourquoi, comment? Le guide de la communication sociale. CRIDEC Editions, Paris, 2004.
2. Maddalena de Carlo , L'interculturel. CLE international, Paris, 1998.
3. Психология и культура. Под редакцией Дэвида Мацумото. Питер, 2003.

Maya Tevzadze
Ethnocentrism and Intercultural Communication
Summary

While communicating with different cultures, most people make assumptions about the values of others based on examples and criterias of their own cultural values. It is common for this kind of ethnocentric perception to consider events and actions appearing in one's own culture to be natural and right, while considering characteristics of other cultures to be unnatural and wrong. It is particularly important to draw our attention towards these tendencies nowadays – the perspective of getting even closer to Europe, increasing connections between languages and cultures have given significance to raising tolerance towards different cultures as never before.

მაია თევზაძე
ეთნოცენტრიზმი და ინტერკულტურული კომუნიკაცია
რეზიუმე

უცხო კულტურებთან კომუნიკაციის დროს ადამიანთა უმრავლესობა მის ღირებულებებზე მსჯელობს, ეყრდნობა რა საკუთარი ეთნოსის კულტურულ ღირებულებებზე აღმოცენებულ ნიმუშებსა და კრიტერიუმებს. ამგვარი ეთნოცენტრისტული აღქმისათვის დამახასიათებელია ჩაითვალოს, რომ რაც ხდება საკუთარ კულტურებში, მხოლოდ ის არის ბუნებრივი და სწორი, ხოლო რაც ხდება უცხო კულტურებში, ყველაფერი ის არის არაბუნებრივი და მცდარი. აღნიშნულ საკითხებზე ყურადღების გამახვილება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მოცემულ პერიოდში, როდესაც ევროპასთან კიდევ უფრო მეტად დაახლოების პერსპექტივა გამოჩნდა. ენებისა და კულტურების ერთმანეთთან კავშირმა არნახულ ზომებს მიაღწია და როგორც არასდროს, მძაფრად დადგა უცხო კულტურებისადმი ტოლერანტობის აღზრდის პრობლემა.

Nino Sanaia
Associated Professor of Sokhumi State University (Tbilisi, Georgia)

Study of Modern Languages Related European Antique Culture

Idioms with unclear figurative denotation are usually met in the modern languages, the etymology of which can be realized through the mythology of the language. The analysis of the mythology reference is the solid means of the study of the phraseological etymology.

The goal of the study is to use the mentioned methodology to analyze the phraseological level of non related languages as the legacy of European antique culture. The influence of antique mythology in line with the universal figurative-associative thinking caused isomorphism in the phraseology of modern languages which had been influenced by the antique, especially Greek culture. The study is also interested in terms of the dissemination area of isomorphic figurative phrases.

The subject of the study is to establish possible connections between the symbol related to The Ball of Thread of Ariadne and idioms existing in the modern languages suivre (le fil de ses idées) = follow the thread (of ideas), perdre (le fil de ses idées) = lose the thread (of ideas) - (French), Потерять нить мыслей

= lose the thread (of ideas) - (Russian) ; ფიქრის ძაფი დავწყვიტე, აზრი გამიწყდა = lose the thread (of ideas) (Georgian).

Ariadne, is the character of the Greek myths, the central figure to which stands Theseus, king of Athens. Ariadne herself, in [Greek mythology](#), was the daughter of [Minos](#), King of [Crete](#) and his queen [Pasiphaë](#). According to the myth, she fell in love with young hero, Theseus, having arrived to Crete to save 7 young men and 7 women -Athens tribute to Minotaur (a creature with the head of a [bull](#) and the body of a manor-"part man and part bull"-dwelling at the center of the [Labyrinth](#)) or die together with them.

Ariadne promised to help Theseus with the condition to marry her and take to Athens. When entering the labyrinth she gave him the ball of thread and the sword. Theseus fixed one end of the thread to the entrance, followed the ball, killed Minotaur in the middle of labyrinth and got back to the entrance with the help of thread. At night he kidnapped Ariadne and took young people of Athens with them. The passage of Ariadne looks similar in Russian version: Тайно от отца она дала ему острый меч и **клубок ниток**, as for French there is no image of ball at all, only thread appears with the one end in the hand of Ariadne and the second in Theseus's. Considérant déjà Thésée comme son époux, Ariane lui donna le bout d'un fil dont elle tenait l'autre extrémité, afin qu'il ne se perde pas dans le labyrinthe.

“The Ball of Thread of Ariadne” is preserved on the modern languages as idiom traditionally interpreted as way out of complicated situation.

The passage remained the following in the French modern phraseological dictionary: fil d' Aria(d)ne - fil conducteur, une ligne directrice, une conduite à tenir ... , fil d' Ariane.- 1. moyen de se diriger au milieu des difficultés 2. Voie à suivre pour arriver à un résultat difficile à atteindre 3. Guide entre deux points difficiles à relier;

The similar translation is preserved in French- Russian phraseological dictionary fil d' Ariane – путеводная нить. Unfortunately the phraseologism is omitted in the French –Georgian phraseological dictionary. The same meaning is used in French to search the website: “une aide à la navigation pour les visiteurs de votre site internet. Il sert de repère et permet de se situer”. Ball of thread of Ariadne is the denomination of the divers' rope helping them to get to the surface. Same meaning is used in Russian language Ариаднина нить или нить Ариадны - Иносказательно: способ выйти из затруднительного положения, ключ к решению трудной проблемы и т. п. The Ball of thread of Ariadne is the name of psycho support internet website in Russian: “Нить Ариадны, или Путешествие по лабиринтам психики”. A human psychic is meant under the image of labyrinth. The same image is used by Vladimir Visotsky in one of his songs: Я потерял нить Ариадны! / Словно в час пик, / Всюду тупик - / Выхода нет! / Древний герой ниточку ту / Крепко держал: / И слепоту, и немоту - / Все испытал; (Владимир Высоцкий).

“The ball of thread of Ariadne” as idiom is not well reflected in Georgian Language as phraseology and is purely Greek Mythology belonging. Though in spoken register we usually meet similar idiom, examples are taken from the internet forums (gol.ge, /forum ge.):

(1) ”მოკლედ არიადნეს გორგალი თანმიმდევრული იქნება და . . . რაიმე . . . გორგალი გამომიგორეთ ვინმემ, ეგებ მიშველოს და გამომიყვანოს ამ რალაციდან” (The ball of Ariadne will be consistent roll the ball to me to let me out of this.)

(2) “მისი დახმარებით ვიპოვოთ არიადნეს ძაფის გორგალი და გამოვიდეთ ამ ისტორიული ლაბირინთიდან” (With his help.. let's find the ball of Ariadne to push us out of the historical labyrinth).

(3) “ზატონი ალექსანდრე მოგონებების არიადნეს გორგალს აგორებს” (Mr Alexander rolls the memory ball of Ariadne.)

(4) “აბურდული გორგალი” (Messed ball.)

As we can see the focus is made on the ball image in Georgian Language instead of thread which might either be consistent or messed.

Now let's discuss we idioms regarding denoting thinking process like suivre (le fil de ses idées), Потерять нить мыслей ect.

We consider the tread as the metaphoric image to idiom reflecting thinking process, as flow of thoughts, their sequence and fact of the logical link between the thoughts. The suggested theory is confirmed by the French word file that entomologically comes from Latin word FILUM (thread) and has two meanings one fil (thread) and second-its homonym file meaning sequence. The following idioms are trans-

formed from *filum*/ *filed* in French-Georgian phraseological dictionary: *A la file loc.adv.*- sequent, one by one; *Prendre sa (la) file*-stand in a row, take up the row *Serrer les files*- make the row narrower.

The language nuances, lead us to the idea that in the myth of Theseus “The Ball of Thread of Ariadne” is the symbol to the sequence of thoughts, ideas, logical chain. Moreover it can be the symbol of any wisdom.

We cannot avoid referring to opinion of Z. Gamsakhurdia regarding the Greek Mythos. Argonauts trip to Colchis, is the symbolic voyage to gain the spiritual, mystical wisdom kept only at the territories of Colchians. The same can be said to voyage to Crete carrying the similar aims, searching for the universal wisdom lost at the Hellenic Greece. Gamsakhurdia develops the same vision regarding Theseus traveling to Crete who aims killing the monster in the face of Minotaur and gain the wisdom thought the process. Gamsakhurdia states nothing regarding the concept of thread in the myth, but we consider that thread is the very symbol of the wisdom. If we place the two myths (myth of Argonauts and Theseus) in once semantic level, the similar linkage is made between the Ball of Thread of Ariadne and Golden Fleece. Both images acquire one and the same semantic meaning. Gamsakhurdia compares them to medieval Holy Grail and Philosophic Stone.

Taking into consideration the ritual structure in mythology, the same theses is expressed by the Georgian Scholar R. Gordeziani regarding the myth of Theseus and Minotaur. “The basic structure of the story goes in line with the Young Man Initiation process: traveling to long distances, overcoming death, defeating a monster, falling in love, and finally receiving father’s legacy.

As we mentioned Z. Gamsakhurdias’s comments, we cannot avoid the ethnical aspects of the mystical wisdom. “The greatest Greek heroes (Theseus, Hercules, Jason-he writes)- were longing for the spiritual wisdom in the countries pre- Iberian and Georgian, like Minos Crete “Minos means thinker –one who thinks-Theseus’ arrival to Minos, act of defeating Minotaur, roaming through labyrinth and getting out of it, symbolically stands for comprehending Minos culture.” While Ariadne is the daughter on Minos, carrier of the legacy who, like Medea, delivers to lover the secret wisdom.

The truth to the correspondence is confirmed by the 3rd addition of R Gordeziani, regarding the Mediterranean -Georgian correlations where he overviews the linkages of the Mediterranean languages and culture to the pre Georgian languages and culture. “Pre Greek Minos culture representatives used different language that came to documented in A structure”. While B structure writing is essential to Greek culture and “becomes dominant in XVII-XVI BC to XV-XIV BC after the Santorino Catastrophe.

It is worth considering the outcomes of the thorough study by R. Gordeziani stating “The Pre Greek and Pre Georgian Language similarities go beyond accident cases, and carries the systematic character at all language correlations.

Based on the mentioned above the general conclusions are:

- “Tread” is reflected in the idioms in modern French, Russian, and Georgian languages, as the metaphoric image of thinking and represents the transformation of the cognitive image from its prototype from the myth of Theseus-Thread of Ariadne ;

- The transformation of image of “Thread” from mythical symbol to metaphoric image once more confirms Jung’s ideas about metaphor and myth being the Language archetype, both being equally important to the comprehending cognitive aspects of language learning process.

References:

1. Gamsakhurdia Z. Tserilebi. Eseebi [Letters, Essays] Tbilisi: TSU Publishing House, 1991.
2. Gordeziani R. Mitebis Samkaroshi [The Wisdom of Myths] Tbilisi: Logos, 2005.
3. Gordeziani R. Mediterranean - Georgian Correlations. Pre Greek, Tbilisi: Logos, 2007.
4. Mokienko V. M. Obrazi russkoi rechi: Istoriko_etimologicheskie i etnolingvicheskie ocherki frazeologii [Images of Russian speech: Historical and Etymological and Ethnolinguistic Essays of Phraseology] Leningrad: Publishing house Leningrad. University, 1986.

Nino Sanaia
Study of Modern Languages Related European Antique Culture
Summary

Idioms as: suivre le fil de ses idées = follow the thread of ideas, perdre le fil de ses idées = lose the thread of ideas - (French), Потерять нить мыслей = lose the thread of ideas - (Russian) ; ფიქრის ძაფი დაღწევიტე, აზრი გამიწყდა = lose the thread of ideas (Georgian) are usually met in the modern languages, the etymology of which can be realized through the mythology. The goal of the study is to establish possible connections between the symbol related to The Ball of Thread of Ariadne and these idioms. The influence of antique mythology in line with the universal figurative-associative thinking caused isomorphism in the phraseology of modern languages.

Metaphoric image of “Tread” in the idioms in modern French, Russian, and Georgian languages denotes any linkage of thinks and represents the transformation of the cognitive image from its prototype from the myth of Theseus - Thread of Ariadne

ნინო სანაია
თანამედროვე ენების კვლევა ევროპულ ანტიკურ კულტურასთან კავშირში
რეზიუმე

შესიტყვებები, როგორებიცაა: suivre le fil de ses idées, perdre le fil de ses idées (ფრანგ.), Потерять нить мыслей (რუს.); ფიქრის ძაფი დაღწევიტე, აზრი გამიწყდა (ქართ.) ხშირად გვხვდება თანამედროვე ენებში. მათი ეტიმოლოგიური ანალიზი შესაძლებელია ევროპული ანტიკური ხანის მითოლოგიასთან კავშირში. ჩვენი კვლევის მიზანს შეადგენს ვაჩვენოთ ამ შესიტყვებებსა და მითოლოგიურ სიმბოლოს - არიადნეს გორგალის ძაფს შორის შესაძლებელი კავშირი. ბერძნული მითოლოგიის ზეგავლენა დღევანდელი ადამიანის ასოციაციურ-ხატოვან აზროვნებაზე განაპირობებს ამგვარ იზომორფიზმს თანამედროვე ფრანგულ, რუსულ და ქართულ ფრაზეოლოგიაში.

„ძაფის“ მეტაფორული ხატი ფრანგულ, რუსულ და ქართულ ენებში აღნიშნავს აზრების თანმიმდევრობას და წარმოადგენს თეზისის მითის პერსონაჟის, არიადნეს გორგალის ძაფის კოგნიტური ხატის ტრანსფორმაციას.

დალი სინჯარაძე
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
(თბილისი, საქართველო)

ნათია ბებიაშვილი
პედაგოგიკის დოქტორი (თბილისი, საქართველო)

ორიოდე სიტყვა ილია ჭავჭავაძის „შინაურ მიმოხილვაზე“

ემღვნება ილია ჭავჭავაძის დაბადების 180 წლისთავს

1863 წელს გამოიცა ილია ჭავჭავაძის ჟურნალი „საქართველოს მოამბე“ (12 ნომერი), რომლის პირველსავე ნომერში დაიბეჭდა „სხვა და სხვა ამბავი“ - მინაწერით „შინაური მიმოხილვა“. ამით რეალურად დასაბამი მიეცა ახალ ჟანრს ქართულ ჟურნალისტიკაში. თუმცა, მაშინ, სავარაუდოდ, არც ილია და არც მისი თანამოაზრენი ფიქრობდნენ ჟანრობრივ თავისებურებებსა თუ ჟანრობრივ გადახალისებაზე. მათთვის ამოსავალი საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვან პრობლემათა წარმოჩენა იყო. მას

შემდეგ „შინაური მიმოხილვა“, ამ სახელწოდებით, „საქართველოს მოამბის“ არც ერთ გამოცემაში არ დაბეჭდილა. თუმცა, რუბრიკა „სხვა და სხვა ამბავი“, დავით ყიფიანის ხელმძღვანელობით გრძელდებოდა.

ეს კვლევა მიზნად არ ისახავს იდეური თუ თემატური მრავალფეროვნებით გამორჩეული ილიასეული მედიატექსტების - „შინაური მიმოხილვების“ შეფასებას, არც მათ გავლენას საზოგადოებისათვის აქტუალური პრობლემატიკის დასახვისა და გამოკვეთის თვალსაზრისით. მათ შორის, არც ილიას უდაოდ განუზომელ დამსახურებას თვისობრივად ახალი ეროვნული იდენტობის დისკურსის ჩამოყალიბებაში. ჩვენი მიზანია, ამ ჟანრის წარმოშობისა და აქტუალიზაციის სათავეების წარმოჩენა და გარკვევა ილია ჭავჭავაძის როლისა აღნიშნული ჟანრობრივი სიახლის დანერგვაში. ვიდრე უშუალოდ აღნიშნული საკითხის ისტორიაზე ვისაუბრებდეთ, მანამდე გავარკვიოთ, რა მიაჩნდა ილია ჭავჭავაძეს „შინაურ საქმეებად“. ავტორი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს „შინაურ საქმეებზე“ ყურადღების გამახვილებას და გაზეთს/ჟურნალს, ამ თვალსაზრისით, დიდ მოვალეობას უსახავს. მსგავსი მოსაზრებებია გამოთქმული „ივერიის“ (#15) 1886 წლის პუბლიცისტურ წერილში: „შინაური საქმე“ იმისთანა საგანია გაზეთისათვის, როგორც სარკე ადამიანის სახისათვის“(1).

თვით ცნებები - „შინა და შინაური“ ილიამდეც არსებობდა, მაგრამ ქართველობის „ტყრუშულ ღობეს“ ვერ სცილდებოდა. ილია კი ცდილობდა, მკითხველთა ყურადღება „საყოველთაო დიდი საგნისკენ“ მიემართა. ერთი შეხედვით, შესაძლოა, ვინმემ იფიქროს, რომ ავტორმა ახალი ჟურნალიზმის ძიებისთვის მიმართა ამ მეთოდს. თუმცა, საკითხის ასე გამარტივება, როგორც თავად შენიშნავდა - „არც სათქმელად არის სასიამოვნო, არც სასმენლად“(2). ამ შემთხვევაში, მთავარი იყო ილიას სათქმელი და პოზიცია. სუბიექტური თუ საზოგადოებრივი შეფასებები, რაც ავტორის ერთგვარ სტრატეგიას წარმოადგენს - საგაზეთო/საჟურნალო სივრცეს დაუახლოვოს მკითხველი, რაც არც ისე იოლი იყო, მით უფრო ჟურნალ „ცისკარს“ შეჩვეული საზოგადოებისათვის. ილია კი ცდილობდა, მკითხველის „გულდამჯდარი“ თვალსაწიერის მიმართვას შინაური საქმეებისკენ: „ჯერ ჩვენში ისიც არ არის გამოკველული, რას ჰქვია იგი „შინა და შინაური“, რომელიც ლიტერატურას საერთოდ და ჟურნალ-გაზეთობას საკუთრივ უნდა ექვემდებარებოდეს?“(3). ამ თემებისა და, ზოგადად, „შინაური საქმეების“ წამოწევა, მათი აქტუალიზაცია, საინფორმაციო ველზე „შინაობაზე“ განსაკუთრებული აქცენტირება, ემოციით შეფერილი სტილი უკვე დამოუკიდებელ ჟანრობრივ თავისებურებაზე მიანიშნებდა. დღეს არავის ეპარება ეჭვი, რომ ილია ჭავჭავაძემ პუბლიცისტურ შემოქმედებასა და პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ მოღვაწეობაში სრულიად განსხვავებული სააზროვნო პარადიგმა შეიტანა და ერთგვარი ორიენტირები დაუსახა თავის თანამედროვე საქართველოს. ილია „შინაურ საქმეთა“ წარმოჩენით ბევრად უშუალო ურთიერთობას სთავაზობდა საზოგადოებას და მასვე ეხმარებოდა ახალ გამოწვევებთან „გაშინაურებაში“. ასე ინერგებოდა ქართული პუბლიცისტიკისთვის უჩვეულო სიახლე, რომელიც უფრო მეტად იძლეოდა მკითხველსა და პუბლიცისტს შორის ემოციური ურთიერთობის დამყარების საშუალებას, მკითხველის ყურადღების მიზიდვას საშინაო პრობლემატიკისადმი. „ჩვენ ვგრძნობთ, რომ ძალიან რთულს და მძიმე საგანს მოგვიდეთ ხელი და მეთაურის წერილების სასაუბროდ გავხადეთ“(4). როგორც

გხედავთ, ილია მისთვის დამახასიათებელი პირდაპირობით ასახელებს მიზეზებს, რას შეეძლო, გამოეწვია „შინაურ საქმეებზე“, „შინაურ მიმოხილვებზე“ „საქართველოს ხალხის“ გულისყურის მიმართვა და მეთაურ წერილში ამ ახალ ჟანრობრივ თავისებურებათა მნიშვნელობის ხაზგასმა. აქ ამკარად იკითხება განმანათლებლობის მთავარ ინსტრუმენტად მედიის დასახვა, რის შესახებაც საუბრობს მკვლევარი გიგი თევზაძე ილია ჭავჭავაძის „წერილების“ გამოცემის წინასიტყვაობაში⁵. პრესის, „ჟურნალ-გაზეთობის“ (ილიას სახელდება) როლსა და ეროვნულ იდენტობათა განსაზღვრაზე საუბრისას მარიამ ჩხარტიშვილი შენიშნავს, ერთი და იგივე ჟურნალ-გაზეთების მკითხველები თანდათან ეროვნული იდეით შეკავშირდნენ და გადაიქცნენ ერთი და იგივე ნაციონალური ერთობის წევრებად (6). რაც მთავარია და რის შესახებაც არ არის გამახვილებული ყურადღება სპეციალურ ლიტერატურაში, არის ის, რომ „შინაურ მიმოხილვებში“ საკითხთა ანალიზისას ილია ჭავჭავაძე გასცდა ე. წ. „შინაურობას“, გააფართოვა არეალი საკითხთა წრე. არცთუ იშვიათია „შინაურ მიმოხილვებში“ საერთაშორისო პოლიტიკისა და განსხვავებული თემატიკის წარმოჩენა. იქნება ეს ისტორიული პარალელები თუ სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების დამოწმება, საკუთარი პოლიტიკური მსოფლგაგების ძირითად პრინციპთა ჩამოსაყალიბებლად. ამ შეპირისპირებათა ფონზე თავისი თანადროული საქართველოს სპეციფიკურ თავისებურებათა (კოლონიური მდგომარეობა), ევროპული ნაციონალისტური იდეოლოგიის ტენდენციებთან სიახლოვე, მსოფლმხედველობრივი მრწამსის გამოკვეთა და ევროპის კულტურული სივრცის სააზროვნო ნაწილად ქცევის მცდელობა. ამ საკითხთან დაკავშირებით, საინტერესო მასალას იძლევა ილიას 1882 წლის სექტემბრის (#11), 1879 წლის იანვრის (#9), 1881 წლის მაისის „შინაური მიმოხილვები“.

მიუხედავად ზემოთქმულისა და ილიას „შინაურ მიმოხილვათა“ ნიადაგის უფრო მეტად „შინაურულად გასასინჯად“, მათი ჟანრობრივი ატრიბუციის მიმართ სპეციალურ ლიტერატურაში წინააღმდეგობრივი შეხედულებები შემუშავდა. მკვლევართა ერთი ნაწილის აზრით, „შინაური მიმოხილვების“ დანერგვა უშუალოდ ილიას სახელს უკავშირდება, მეორე ნაწილი კი უარყოფს მსგავს შეხედულებას. პირველი, ვინც ამ საკითხზე ყურადღება გაამახვილა, პავლე ინგოროყვა იყო. მისი თქმით, პირველი „შინაური მიმოხილვა“ 1879 წლის იანვრის „ივერიაში“ გამოქვეყნდა (7).

ამ შეხედულებას არ იზიარებს ნოდარ ტაბიძე: „ხსენებული ჟანრის ნაწარმოებები უფრო ადრეც გვხვდება. „ცისკრისა“ და „მნათობის“ რედაქციებს შესაბამისი რუბრიკებიც კი ჰქონდათ“ (8).

გიგი თევზაძეს ეჭვი არ შეაქვს ილიას ნოვატორობაში: „შინაური მიმოხილვა“ - ილიას მიერ „ივერიაში“ დანერგილი პუბლიცისტური ჟანრი, რომელიც იხილავდა ყოველდღიურ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პრობლემებს“ (9).

სამართლიანობისთვის უნდა აღინიშნოს, რომ „ცისკარს“ საერთოდ არ ჰქონია რუბრიკა - „შინაური მიმოხილვა“. ჟურნალ „მნათობში“ კი მართლაც დაიბეჭდა „კუხელის“ (ნიკო ავალიშვილი) ხელმოწერით „შინაური მიმოხილვა“, არა მხოლოდ მეორე, როგორც ამას ნოდარ ტაბიძე აღნიშნავს, არამედ პირველ ნომერში (10). ნოდარ ტაბიძის მიერ „ცისკრის“ მასალების („სხუა და სხუა ამბავი“, „სხუა და სხუა ცნობანი“) გაიგივება „შინაურ მიმოხილვებთან“ არასწორად მიგვაჩნია. თუნდაც იმიტომ, რომ „ივერიაში“ „სხვა და სხვა ამბავი და ცნობა“ იბეჭდებოდა „შინაურ მიმოხილვებთან“ (11-

12) ერთად, რაც, ამ ორი, სრულიად განსხვავებული ინფორმაციის იგივეობის შესაძლებლობას გამოიხატავდა.

დასკვნის სახით, შესაძლებელია ითქვას, რომ XIX ს-ის ქართულ ჟურნალისტიკაში ახალ პუბლიცისტურ ჟანრს - „შინაურ მიმოხილვას“ სათავე ილია ჭავჭავაძემ დაუდო. მართალია, რთული დასადგენია, ჯერ კიდევ ჟურნალ „საქართველოს მოამბის“ პირველ ნომერში დასტამბული „სხვა და სხვა ამბავი“, მინაწერით „შინაური მიმოხილვა“ ეკუთვნოდა თუ არა უშუალოდ ილიას (მასალა დაიბეჭდა ინიციალით „გ.თ.“), მაგრამ გამომცემელ-რედაქტორის გარეშე აღნიშნული რუბრიკა დღის სინათლეს რომ ვერ იხილავდა, ამკარაა. სპეციალურ ლიტერატურაში ჟურნალ „საქართველოს მოამბის“ ეს სიახლე რატომღაც შეუმჩნეველი დარჩა. „ივერიაში“ ილია კვლავ უბრუნდება „შინაურ მიმოხილვას“ და არსებითად მიჯნავს მას „სხვა და სხვა ამბავს“. ეს ჟანრობრივი რეფლექსია მოტივირებულია ერთადერთი მიზნით: საერთო ეროვნული პრობლემატიკისგან დაცლილი მკითხველის ყურადღება მიმართოს „შინაური საქმეებისკენ“ და მის მნიშვნელობაზე, როგორც რეალიზმით გაჯერებული პოლიტიკური პუბლიცისტის რეპრეზენტანტი ხაზგასმით საუბრობს „ივერიის“ მეთაურ წერილში. სპეციალურ ლიტერატურაში ყურადღება ასევე არ გამახვილებულა „ივერიის“ „შინაურ მიმოხილვებში“ ე.წ. „საშინაო“ საკითხებთან ერთად საერთაშორისო პოლიტიკისა და ევროპული ნაციონალისტური იდეოლოგიის ტენდენციათა წარმოჩენასა და საქართველოს ევროპის პოლიტიკურ-კულტურული სივრცის სააზროვნო ნაწილად ქცევის მცდელობაზეც.

ასე რომ, რუბრიკის სახელდება - „შინაური მიმოხილვა“ სათავეს ილიასეული „საქართველოს მოამბიდან“ იღებს, რომელსაც მოგვიანებით „ივერიაში“ ჟანრობრივი განვითარება მიეცა და ქართული ჟურნალისტიკის მნიშვნელოვან შენაძენად იქცა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1,2,3,4 ილია ჭავჭავაძე, „შინაურ საქმეთა“ გამო, „ივერია“, #15, 1886.

5. ილია ჭავჭავაძე, წერილები, წინასიტყვაობა გიგი თევზაძისა, გვ.6, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 2010.

6. ჩხარტიშვილი მ., „ქართველი ერის იდეა ნაციის ფენომენის შესახებ ევროპული დისკურსის ფონზე“, საერთაშორისო ინტერდისციპლინარული კონფერენცია, თსუ, 2014.

http://georgie-europe2014.tsu.ge/french_geo/EVROPULI-GIREBULEBEBI-DA-IDENTOBA-geo.pdf

7. ილია ჭავჭავაძე, თხზ. სრ. კრებ. ათ ტომად, ტ5, გვ. 396, თბ., 1951.

8. ტაბიძე ნ., „ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტიკა“, გვ. 129, თბ., 1988.

9. თევზაძე გ., დასახ. ნაშრომი, გვ.7

10. ჟურნ. „მნათობი“, #1, #2

11. ჟურნ. „ივერია“, # 05-06-2, 1879.

http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/1407/2/Iveria_1879_N05-06-2.pdf

12. ჟურნ. „ივერია“, # 07-08-2, 1879.

http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/1408/2/Iveria_1879_N07-08-2.pdf

**დალი სინჯარაძე, ნათია ბებიაშვილი
ორიოდე სიტყვა ილია ჭავჭავაძის „მინაურ მიმოხილვაზე“
რეზიუმე**

XIX ს-ის ქართულ ჟურნალისტიკაში „სხვა და სხვა ამბავი“- „მინაური მიმოხილვა“ პირველად ილია ჭავჭავაძის „საქართველოს მოამბეში“ დაიბეჭდა. რთული დასადგენია, ეს მედია-ტექსტი ეკუთვნოდა თუ არა ილიას, მაგრამ გამომცემელ-რედაქტორის გარეშე რუბრიკა დღის სინათლეს რომ ვერ იხილავდა, ამკარაა. სპეციალურ ლიტერატურაში „საქართველოს მოამბის“ ეს სიახლე რატომღაც შეუმჩნეველი დარჩა. „ივერიაში“ ილია უბრუნდება „მინაურ მიმოხილვას“ და არსებითად მიჯნავს მას „სხვა და სხვა ამბისგან“. ეს ჟანრობრივი რეფლექსია მოტივირებულია ერთადერთი მიზნით: საერთო ეროვნული პრობლემატიკისგან დაცლილი მკითხველის ყურადღება მიმართოს შინაური საქმეებისკენ. ყურადღება ასევე არ გამახვილებულა „ივერიის“ „მინაურ მიმოხილვებში“ ე.წ. „საშინაო“ საკითხებთან ერთად ევროპული ნაციონალისტური იდეოლოგიის ტენდენციათა წარმოჩენასა და საქართველოს ევროპულ პოლიტიკურ-კულტურული სივრცის სააზროვნო ნაწილად ქცევის მცდელობაზეც.

**Dali Sinjaradze, Natia Bebiashvili
Few words about „Home Review“ by Ilia Chavchavadze
Executive Summary**

The first publisher of „Various Stories“ - „Home Review“ in 19th century was „The Bulletin of Georgia“. It is hard to see if this media text, indeed, belonged to Ilia Chavchavadze, but, undoubtedly without the publisher and the editor this section would not have seen the daylight. This innovation of the „Bulletin of Georgia“, for some reason, was never reflected in the special literature. Ilia Chavchavadze continues his discussion on the „Home Review“ in the newspaper „Iveria“ and essentially differentiates the „Home Review“ from the „Various Stories“. This reflection of genres was stipulated by one goal: to refocus the attention of the readers, who are completely devoid of common national problems, to the „home affairs“. Apart from the „home affairs“, „The home Reviews“ published in the „Iveria“, also did not emphasize the tendencies of European national ideology and their attempts to include Georgia as an intellectual part of the European political-cultural space.

Irine Arjevanidze
Academic Doctor of Philology (Tbilisi, Georgia)
Psychologism as Peculiar Way for Reflecting
the Inner World of a Human

In any art work, the writer speaks about human feelings and experiences. However, the level of deepening in the person's inner world is different. The writer can only express some feeling of the character ("he was scared"), but does not show the depth of this feeling, or does not touch the reasons of its causes. The deep access to the hero's inner world, the detailed description of this world, the different spiritual state and the sense of perception in the literature is called psychological analysis or in other words - psychologism.

Characterization of characters in the art work has a significant place, but psychology arises only when the protagonist describes his feelings, world views, ideas. The hero thinks about what he is particularly concerned about. The main topics are revealed, the thoughts of the character follow its inner logic, so it is possible to find out how and why he came to the conclusion or took the decision. This was described Chernyshevsky as "Dialectics of the Soul" (2,422).

The flow of consciousness should be distinguished from the inner monologue, when the thoughts and feelings of the hero are chaotic, unbalanced, with the lack of logical connection - the connection is only associative. This term was introduced by the famous American Psychologist-William James; The most obvious examples of the usage of this is met in James Joyce's "Ulysses", in Marcel Proust's novel - "In Search of Lost Time". It is believed that this method for the first time was used by L. Tolstoy (3,215-235); The writer addresses to this in special cases when the hero is in the position of drowsiness.

Thus, the psychologism can be described as the unity of means and methods, directed to the deep and detailed opening of the inner world of heroes. Psychologism, as the ability to access the inner word of the human is more or less remarkable for any art, but it is also unlikely that literature has unique abilities to access the spiritual state or the processes. The primary literary element is the word, and the most important part of spiritual processes is in a verbal form, as it is written in the literature.

In the literature, the inner world of the human, which covers conscious (imagination, thoughts, intentions, conscious feelings) as well as unconscious areas, did not become a complete and independent object of imagination. At the earliest stage of the verbal history, the writer tells the primarily the story about the actions of the character, and almost does not touch the inner, psychological motives of behavior.

Let's recall, for example, the last chapter of Homer's "Iliad", which tells of the story of the grief of Priam, the King of Troa, who bans his son, Hector. In antique literature it is one of the most important examples of the deep access to the human experiences. King Priam confirms the deep sorrow of his by his behavior - he did not intimidate to go to the camp of the Achilles for the redemption of a son's corpse, and his words that this pain has never been experienced by a mortal yet, but there is no sign of the "dialectics of the soul", the difficulty in feeling.

Thus, in the early stages of literature history, psychological reflection of humanity was limited to the external, obvious manifestation of the inner world, with a simple sense of feelings. This could have been explained by the fact that public consciousness was less interested in the personality of the person as in the inimitable, unique individuality.

In the late antique period there were such novels in Europe, such as the Longu's "Daphnis and Chloe" (II century), and the "Ethiopian Story" (III century) of Heliodorus, where the inner person of personality is quite widely reflected. It is acknowledged that these two novels have greatly influenced European literature. Daphnis, who has suffered from the love was the favorite hero of the poetry of XVII-XVIII-th centuries. The influence of Ethiopian Story was important for establishing the Byzantine novel. Under the influence of Heliodorus, the French Precisely novels

were created (such as Jorge de Scuder, Jean-François Sarezine). As for antique psychologism, it could be developed, but as we know, in the V-VI centuries the ancient culture has died ...

The Christian Middle Ages has enriched the inner world of literary heroes: the complexity and contradictions of human nature have been discovered. Spiritual concern, repentance, deep emotions are reflected in Blessed Augustine's "Confession", Dante Alighieri's "Divine Comedy", in the lives of many saints. But alike the folkloric creators and antique authors, in the medieval writings, human consciousness is almost not as unique, individual, versatile, variable.

The mastering of the human inner world has begun in the era of renaissance: Giovanni Boccaccio "Decamerone", and especially the "Fiemata" - the confession of a woman, left by the lover, Cervantes' "Witty Nobleman Don Quixote de la Mancha", poems of Matteo Boyardo, Ludovico Aryosto.

However, great interest to the inner world, desires and feelings, changeable spiritual condition has been revealed in the last three or four centuries. The clear proof of this are tragedies - complicated, mysterious by the psychological character, especially "Hamlet" and "King Lear". This kind of artful mastering of the human consciousness can be called psychologism.

Strengthening the role of psychologism in prosaic literature is related to the second half of the XVIII century. In the sentimentalists and romantic culture the important role of the person was defined. This trend is evident in a number of the works of sentimentalist writers: J.J. Russo "New Eloise", I. Stern's "Sentimental Travel in France and Italy", Goethe's "The Sorrows of Young Werther". Here in the foreground, there is a tender and sensitive person's spiritual condition.

This tradition of sentimentalism and romanticism has been snatched up and developed by the 19th century realist writers. In France - Balzac, Stendhal, Flaubert, in Russia - Lermontov, Turgenyev and others. It is recognized that Psychologism has reached its maximum in works of L. Tolstoy, F. Dostoyevsky, who artistically "adopted" the so-called "dialectics of the soul". In their works, the unparalleled perfection is reflected in the development of human thoughts, feelings, intentions.

In the literature of the XIX-XX centuries, the complete introduction of psychologism has been conditioned by deep cultural and historical factors. This is related primarily to the realization of the new time human self-awareness. From the beginning of the XIX century this kind of life-psychological state has already been reflected in European imaginative literature. Perhaps the Shakespeare's tragedy "Hamlet" was the forerunner of such a turning point in the imaginative literature. The Goethe's "The Sorrows of Young Werther" is worth mentioning, whose main character's, Werther's only concern are his own feelings.

Interestingly, in the first decades of the twentieth century, the reflection of human inner life categorically contradicted both the avant-garde aesthetics and the Marxist literature. So, the Italian futurism leader F. Marinetti had demanded the whole and completely release of the literature from psychologism, which, according to him, has completely ended up (4,165).

Particularly radical towards the psychologism were Soviet 20's. However, psychologism did not leave literature, but on the contrary, it developed and acquired a new and quite original form. In the twentieth century, the principle of "consciousness stream" was strengthened. This process of literature originates from M. Proust's and J. Joyce's works. In the novels of Proust, the hero's consciousness consists of his impressions, memories, imaginative images. It is free from any aspect of action, as if the reality seems to be moved aside.

The literature was evolving and developing over the centuries, but the psychological science is young, so it will not be bad if psychology will learn something from the literature, for example, focusing on individuality, particular personality, and not generally on abstract personality. Personality is always unique. Science deals with general and literature with the personal. Each person creates a unique system of personal markings by its structure, motivation, energy and other (1.228-230).

Thus, the eclipse of XIX-XX centuries was a period of general psychologization of the literature. Total psychology of literature followed the formation of imaginative psychology as a poetic principle. Psychology's "penetration" into the sphere of imaginative literature implies the existence of some common "territory", which will belong to both - psychology and literature simultaneously. We think that psychologism is such a territory.

References:

1. Allport G.W., Pattern and Growth in Personality, Edited by Rinehart & Winston Holt, 1961.
2. Chernyshevsky N.G., Complete Works in 15 v. V. 2, M, 1949.
3. Karelski A.V., Development of Psychology in European Novels of 1830–1860 years, M, 1990.
4. Marinetti F. T., Technical Manifest of Futuristic literature, M, 1986.
5. Zababurova N.V., French Psychological Novel, Rostov University; 1992.

Irine Arjevanidze
Psychologism as Peculiar Way for Reflecting
the Inner World of a Human
Summary

The deep access to the hero's inner world, the detailed description of this world, the different spiritual state and the sense of perception in the literature is called psychological analysis or in other words - psychologism.

Psychology's "penetration" into the sphere of imaginative literature implies the existence of some common "territory", which will belong to both - psychology and literature simultaneously. We think that psychologism is such a territory.

ირინე არჯევანიძე
ფსიქოლოგიზმი, როგორც ადამიანის შინაგანი სამყაროს
ასახვის თავისებური საშუალება
რეზიუმე

გმირის შინაგანი სამყაროს ღრმა წვდომას, ამ სამყაროს დაწვრილებით აღწერას, სხვადასხვა სულიერი მდგომარეობისა და განცდების ანალიზს, ფსიქოლოგიური ანალიზი, ანუ ფსიქოლოგიზმი ჰქვია ლიტერატურაში.

ფსიქოლოგიის „შეღწევა“ მხატვრული ლიტერატურის სივრცეში იმთავითვე გულისხმობს გარკვეული საერთო „ტერიტორიის“ არსებობას, რომელიც ერთდროულად იქნება როგორც ფსიქოლოგიის, ისე ლიტერატურის კუთვნილება. ვფიქრობთ, რომ ფსიქოლოგიზმი სწორედ ასეთი ტერიტორიაა.

**Lia Menteshashvili -Tbilisi Teaching University
Professor, Academician of the Academy of Education Sciences**

**Tamar Jangulashvili – Professor, Tbilisi Teaching University
(Tbilisi, Georgia)**

Family - Origin of Upbringing

Family holds a special place in upbringing of children, development of their personality. Upbringing of a child is a huge personal, public and state duty for parents.

Family environment, parents are irreplaceable in upbringing of future generation. Caring of school and other institutions for teenagers don't relieve parents from obligations and responsibilities. Upbringing begins from family, it is a primary hearth.

Family is an environment that lays the foundation of all five components of upbringing (mental, moral, labor, physical and aesthetic). Mental upbringing implies to solve four tasks: 1. Mastering the scientific knowledge system; 2. Developing scientific outlook, creating own views and imaginations on subjects and facts; 3. The development of thinking being an active process of teaching and has special methods. Teaching is not only the educational process, but upbringing one as well. That's why the process of gaining knowledge develops intellectual possibilities, creative thinking and on the contrary, developed thinking promotes to gain more deep knowledge system; 4. Developing mental labor ability that implies to use knowledge gained in the learning and activity process.

Moral upbringing means to equip future generation with high civilian features (Humanism, Patriotism, Conscious discipline, Responsibility, sense of duty etc. Family should take care of developing their children's high moral features from the first years of their upbringing.

Labor upbringing gains special importance under modern conditions. Labor upbringing in the family includes: 1. Practical preparation for labor and 2. Psychological preparation for labor. Psychological preparation for labor implies to develop consciousness among teenagers that she/he should work and live honestly. This can be achieved with talks, personal examples of her/his caregiver. Practical preparation for labor includes engagement of future generation in family labor process.

Aesthetic upbringing aims at developing ability of beauty perception, ability of understanding and feeling. Aesthetic upbringing has two sides: 1. General aesthetic education and 2. Development of artistic, creative abilities. Ability of beauty perception, ability of understanding and feeling can't be developed without learning and understanding the art.

Physical upbringing aims at bringing up fit and healthy, able-bodied future generation. Objectives of physical upbringing is health strengthening and normal physical development.

Parent's personal features are considered as an important one for upbringing teenagers with high moral features. Examples of parents – it could be positive or negative ones make a huge impact on teenagers. First and foremost, parent should be a person with high moral features. He/she should be exemplary for his/her child. If a child sees that parents are less polite to others, he/she behave roughly, often lie, are unconscientious and often disclose negative features, parents of this kind will have bad effects on teenagers and results can't be positive. Parent is obliged to bring up his/her child on positive example. He/she should not try to get artificial authority with being too strict or excessive caring. Authority can't be created artificially. Having friendly relations with

children parents can get an authority of a good and influential parent. Child observes her/his parents activities.

Other members of the family have some effects on the teenager. Child can gain high moral as well as negative features from other members of the family.

Objectives of child upbringing in the family should be set in cooperation with a school and teachers. Mass and individual forms of working with family are used by schools.

Mass form of working with parents implies pedagogical lectures and talks, parents' conference for sharing experiences concerning family upbringing. Q&A evenings, parents' meetings, parents' meeting with specialists of pedagogy, lecturing on upbringing problems.

Individual working with parents should be paid a special attention. Class tutor should be aware of each pupil's behavior before planning and meeting parents individually. Individual meeting should be systematic. Class tutor should hold meetings with all parents and not only with the parents' of those pupils who misbehave or having low academic performance. In some cases pupils who have high academic performance class tutors have no relations with their parents.

As it is known, from an early period some children have some behavior problems and undisciplined behaviors become a habit, which is expressed in systematic and negative activities. Such categories of children are nervous, undisciplined, stubborn, lazy, also children with speech defects and having problems with learning things. That's why working with such children and their parents is of vital importance.

Finally, taking into account the recommendations mentioned in this paper will partially improve family upbringing.

Applied Literature:

1. Basiladze N., Family and Upbringing of a child. Batumi, 1987;
2. Menteshashvili L., Class Tutor Working with Parents. Tbilisi. 2007;
3. Malazonia Sh., Pedagogy. Tbilisi 2001.

Lia Menteshashvili, Tamar Jangulashvili

Family - Origin of Upbringing Summary

Family environment, parents are irreplaceable in upbringing of future generation. Caring of school and other institutions for teenagers don't relieve parents from obligations and responsibilities. Upbringing begins from family, it is a primary hearth.

Parents' personal examples and authority plays an important role in family upbringing.

